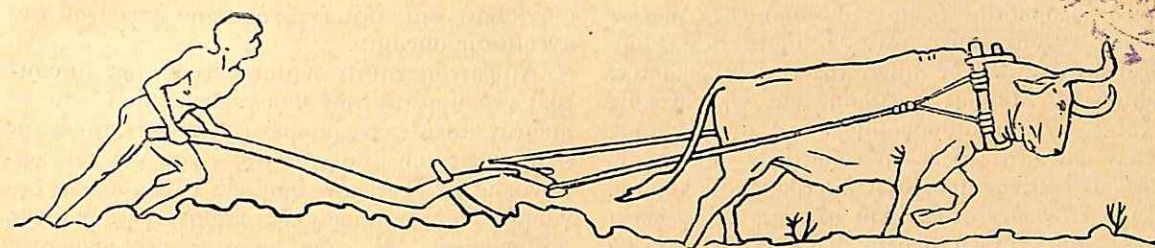

Η ΙΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΥΦΛΟΥ — ΥΠΟ
Α. ΒΕΡΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ — ΔΡΕΣΔΗ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Θ' 31 ΙΑ-
ΝΟΥΑΡΙΟΥ 1909

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ*

Πέντε μακροὶ αἰῶνες εἶχον παρέλθει, ἀφότου ἡ μεγαλοπράγμων πολιτικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶχε κατορθώσει νὰ φέρῃ εἰς πρόσκαιρον πραγματοποίησιν τολμηρὰ σχέδια ἀποκαταστάσεως τῆς παλαιᾶς τοῦ κράτους ἀρχῆς εἰς τὴν πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθεῖσαν Δύσιν. Ὁ Ἰουστινιανὸς μόλις ἐπέζησεν εἰς τὸ ἀκροσφαλὲς ἔργον του, καταρρεῦσαν μέχρι θεμελίων εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἀκαταγώνιστοι δυνάμεις ἐνήργουν τότε συγχρόνως ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἀνατολὴν πρὸς καθολικὸν ἀνασχηματισμὸν τοῦ κόσμου. Καὶ κατὰ τὸ παρόν, χάσμα κολοσσιαῖον, πολὺ ταχέως αὐξάνον, διηνοίγετο μεταξὺ τῶν χωρῶν τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ἐντεῦθεν καὶ πέραν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, τὰς ὁποίας στενῶτατοι πνευματικοὶ δεσμοὶ ἐκράτουν μέχρι τοῦδε ἐπὶ αἰῶνας ἀδιαχωρίστως πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένας. Παραδόξως μάλιστα ἡ πρὸς τὸν τελειότατον ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν σύνδεσμον προωρισμένη νὰ ἐνεργήσῃ νέα θρησκεία, τοῦλάχιστον ἡ ἐκκλησία της, συνετέλεσε τώρα αὐτὴ πρώτη, καὶ αὐτὴ κυρίως, εἰς τὸν ὀλέθριον χωρισμόν. Τὸ δόγμα καταλύει τὰς φωτεινὰς ἰδέας τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ ἡ τυφλὴ πίστις ἐξαπλώνει παχὺ σκότος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοῦς ἄλλοτε ἐλληνικῆς διανοίας. Αὕτῃ εἶνε ἡ θλιβερωτάτη μεταβολή, τὴν ὁποίαν πάσχει ὁ ἀρχαῖος τόσον ὥραϊος καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου λάτρης ποτὲ κόσμος· αὕτῃ εἶνε ἡ χειρόστη βαρβαρότης, εἰς τὴν ὁποίαν περιπίπτει ὁ νέος, τὸν θεῖον Λόγον λατρεύων κόσμος, καὶ ὃχι μόνον ὁ ἀγροῖκος ἐκεῖνος τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ ὁ τρυφῶν ἀκόμη εἰς τὸν πολιτισμὸν του καὶ εἰς αὐτὸν ἐναβρου-

νόμενος — παλαιὸς πλέον καὶ αὐτὸς ἐλληνικὸς. Ἡ ἀποξένωσις εἶνε πλήρης, ἤδη κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα· καὶ ἀπὸ τὸν ἑβδομον ἀκόμη, ἀφοῦ ἡ ἔχθρα εἶχε γεννηθῇ πολὺ πρωτίτερα. Ἡ Δύσις ἀποκηρύττει διὰ τῶν παπῶν τῆς τὴν Ἀνατολὴν, καὶ ὁ βυζαντινὸς ἐλληνικὸς κόσμος ἀποστρέφει δλότελα τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τὴν Δύσιν. Καμμία κοινὴ θυσία δὲν προσφέρεται πλέον ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου συγχρόνως καὶ εἰς τὴν Ἀλιν, κανεὶς φιλόσοφος τῆς ἀθηναϊκῆς Στοᾶς δὲν ἔχει πιστότατον μαθητὴν τὸν καθημένον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Καισάρων. Τοιοῦτοτρόπως σχηματίζεται ὁ μεσαιωνικὸς κόσμος· καὶ αὐτὸς εἰσέρχεται πλέον εἰς τὸν ἰδικὸν του δρόμον, ἄλλον εἰς τὴν δυτικὴν, τὴν φραγκικὴν ὥς εἴπωμεν τώρα Εὐρώπην, καὶ ἄλλον εἰς τὴν ἐλληνικὴν Ἀνατολὴν. Ἐκάτεροι πρὸς τὰ ἴδια τέλη, καὶ ἡ διάστασις αὐξάνει ὅσον πλησιέστερα φέρονται οἱ δύο κόσμοι πρὸς αὐτά. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ Δύσις μορφώνει τὸν ἰδικὸν της, ἀκραφνὴ εὐρωπαϊκὸν βίον — καὶ πολιτισμὸν μετ' οὗ πολὺ — ἡ ἐλληνικὴ Ἀνατολὴ περισυνάγεται καθ' ἑαυτήν, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὠθουμένη πρὸς τὴν Ἀσίαν με ὀλόκληρον τὸ πολιτικὸν καὶ τὸ νέον τώρα θρησκευτικὸν της σύστημα, τὸ ὁποῖον βαθεῖως διὰ τῶν δύο ὁδῶν, τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐκκλησίας, εἰσχωρεῖ με τὰς παντοίας του ἐπιδράσεις εἰς ἅπαντα τὸν κοινωνικὸν ὁργανισμὸν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς ἅπαντα τὸν ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν βίον. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 11^{ου} αἰῶνος ὁ χωρισμὸς εἶνε τέλειος. Οἱ παλαιοὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος, μίαν ψυχὴν εἰς δύο σώματα φέροντες Λατινοἕλληνες ἀδελφοὶ δὲν γνωρίζουν καὶ δὲν ἀναγνωρίζουν πλέον ὁ εἰς τὸν ἄλλον.

* Διάλεξις γενομένη εἰς τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν τὴν 5 Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. (ἡ τρίτη τῶν ὑπὸ τῆς γαλλοφώνου ἐφημερίδος «ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος» ἐσχάτως ὁργανωθείσων).

Ἀλλ' εἰς τὸν χρόνον ἀκριβῶς τοῦτον ἐπέρχεται καθολικὴ ἀλλοίωσις τῶν πραγμάτων πάλιν.

Τὸ κολοσσιαῖον ῥεῦμα τῶν ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐθνῶν, ἐκχυθὲν κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα μέχρι τῶν ἐσχάτων ἀνατολικῶν ὁρίων τῆς νοτίας Εὐρώπης, μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἶχεν ὀπισθοδρομήσει τότε πρὸς δυσμὰς πάλιν καὶ κατακλύσει τὴν εὐρυτάτην τῶν χωρῶν ἐκείνων λεκάνην μεταξὺ Ἀτλαντικοῦ καὶ Ἀδρίου. Τώρα ἐξογκώνεται ἐκ νέου αἴφνης, καὶ φέρεται πάλιν πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Τὸ 1081 πλῆττει τὰ τείχη τοῦ Δυρραχίου, ὅτε ὁ ἐπίμονος καὶ ἄγριος Νορμάννος Ροβέρτος Γυσκάρδος ὁρμᾷ ἀπὸ τὴν Κάτω Ἰταλίαν, διὰ ν' ἀναλάβῃ τὸ πρὸ πέντε αἰώνων ἀποτυχὸν ἔργον τῶν Γότθων προδρόμων του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ 1083 συντρίβεται τὸ μέγα τοῦτο κύμα παρὰ τὴν Λάρισαν καὶ Κατορίαν. Ἀλλὰ τὸ 1097 ἀνοίγει τὸ βίαιον ῥεῦμα τὴν παλαιὰν κοίτην του ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως πρὸς τὴν καρδίαν τῆς Ἑλλάδος. Μυριάδες πεζῶν καὶ χιλιάδες σιδηροφράκτων ἵπποτων τῆς Δύσεως στρατοπεδεύουν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς παρὰ τὸν Βόσπορον βασιλίδος τῶν πόλεων. Ἡ Ἑλλάς βλέπει πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὴν Δύσιν, τὴν ὁποίαν ἔως τώρα παρεγνώριζε ἢ δὲν ἐγνώριζε διόλου· καὶ τὴν βλέπει μὲ θάμβος καὶ ἐκπληξιν, τὴν ἀνδρωθεῖσαν, τὴν ἀλλοιωθεῖσαν Δύσιν τῶν μεγάλων ἐγγόνων τῶν βαρβάρων ἐκείνων, οἵτινες ἄλλοτε ἐμισθοφόρουν ἢ ἀξιώματα καὶ τιμὰς ἐζήτουν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ τῶν ὁποίων οἱ ἡγεμόνες ἐκόσμησάν ποτε τοὺς θριάμβους τῶν ἐκ τῆς Δύσεως ἐπανερχομένων νικηφόρων αὐτοῦ στρατηγῶν.

Καὶ μετ' ὀλίγον τὰ πράγματα ἐλάμβανον τραγικώτερον μορφήν. Ἡ Δύσις ἀναλαμβάνει ἄγριον ἦθος καὶ εἰς μίαν στιγμήν καταπλήξεως ἢ Ἑλλάς ὅλη, ἀρχομένου τοῦ 1200, γίνεται λάφυρον τῶν Φράγκων κατακτητῶν. Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος τῆς Ἀνατολῆς ἔχει τώρα πολλὴν φεῦ! εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὸν δυτικὸν ἐκείνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποχωρισθῇ πρὸ πολλοῦ! Καὶ ἡ καλὴ γνωριμία θὰ ἐπαναφέρῃ μέχρι τινὸς τὴν μεταξὺ ἀποξενωθέντων μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας παλαιὰν οἰκειότητα.

Ἀλλὰ πόσον μετεβλήθησαν τώρα οἱ καιροί! Ἡ κατακτηθεῖσα Ἑλλάς δὲν νικᾷ ὡς ἡ παλαιὰ τὸν ἄγριον κατακτητὴν οὐδὲ φέρει πλέον τὰς τέχνας τῆς εἰς τὸ ἀγροῦικον Λάτιον. Ὁ βραχύτατος σχετικῶς μετὰ τὴν ὀριζτικήν κατὰ τὸ πνευματικῶς πάντοτε τὴν ἡγεσίαν ἔχον ἔθνος. Ἀληθῶς, ἡ χριστιανικὴ ἑλληνικὴ βασιλεία τοῦ Βυζαντίου καταλαμβάνει τώρα περιφανῆ θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου· ἀλλὰ τὸ χριστιανικὸν ἑλληνικὸν ἔθνος ἀποβάλλει τὰ δύο οὐσιωδέστατα γνωρίσματα τῆς μέχρι πρὸ ὀλίγου ἱστορικῆς του ὀντότητος, τὴν γνησίαν ἐθνικὴν

συνείδησιν καὶ τὴν ἐνεργὸν τοῦ ὑπερόχου του πνεύματος δύναμιν.

Ἀμφότερα ταῦτα εὐρίσκει τώρα ὡς διακριτικὰ γνωρίσματα τῶν Φράγκων κυρίων του· τὸ πρῶτον πολὺ ἐκπεφρασμένως καὶ εἰς πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βίου, τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ· τὸ δεύτερον ἤδη εἰς τὸν πρῶτον ὁργανισμὸν τῆς δημιουργικῆς παραγωγῆς. Εἴμεθα πραγματικῶς εἰς τοὺς χρόνους τῆς εὐρώστου βλαστήσεως τοῦ ἔαρος τῶν ἐθνῶν καθ' ἅπασαν τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπην. Ἡ Ἑλλάς τοιουτοτρόπως, καθὼς ἐμφανίζεται ἐνώπιόν μας, ὅταν ἀποχωρίζομένη ἀπὸ τῆς παλαιᾶς μοναρχίας εἰσέρχεται εἰς τὸ σύστημα τῶν φραγκικῶν κρατῶν, ὀλίγα ἔχει νὰ δώσῃ καὶ περισσότερα νὰ λάβῃ. Καὶ ἐφόσον μέλλει τὸ ἔθνος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτοτελὴ ὑπαρξιν, λαμβάνον πλήρη συνείδησιν ἑαυτοῦ, καὶ νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν πάλιν τὰς δημιουργικὰς τοῦ πνεύματός του δυνάμεις, ἀνάγκη εἶνε ν' ἀνακαινίσῃ τὸν βίον του, παραδιδόμενον μὲ τόλμην εἰς τὰς νέας ἐκ τῆς Δύσεως ἐπιδράσεις.

Καὶ τοῦτο γίνεται μὲ τὴν ἀγχίνουσαν ἐκείνην εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν φιλοτιμίαν εἰς τὴν μίμησιν, ἢ ὁποία πάντοτε διέκρινε τὸ ζωηρὸν καὶ εὐφάνταστον, φιλοκίνδυνον καὶ ἐπιχειρηματικὸν ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἦρκεσε μόνον νὰ ἐξεέλθῃ ἐκ τοῦ στενοῦ περιορισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκετο μέχρι τοῦδε, τεταγμένον ὑπὸ τὴν πληρικήν καὶ στενόχωρον κηδεμονίαν συστήματος ἀπαμβλύνοντος μᾶλλον παρὰ βοηθοῦντος πρὸς τελείαν ἀνάπτυξιν τὰς ἀτομικὰς του δυνάμεις, καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς χρήσεως αὐτῶν τώρα ἐπανευρίσκει ταχέως τὸ παλαιὸν τῆς ψυχῆς του σφρίγος.

Ἡ Νέα Ἑλλάς ἀναπλάσσεται τοιουτοτρόπως ἐκ τῆς ἰδίας τῆς ὕλης εἰς τοὺς ὀθνείους τύπους, τοὺς ὁποίους τῆς παρέχει ἡ Δύσις. Ἡ Ἑλλάς φραγκίζει, περιβαλλομένη ὅλην τὴν ἐξωτερικὴν στολήν, τὴν ὁποίαν φέρει ὁ νέηλος κόσμος τῶν φεουδαρχῶν καὶ ἱπποτῶν αὐθεντῶν τῆς ἀκολουθοῦσα τὰς σημαίας των, καθίζουσα εἰς τὰ μέγαρά των, πάλλουσα τὸ βαρὺ δόρυ των, θεοποιοῦσα τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ ἐκ πλημμυρούσης ἀπὸ αἰσθηματικότητος θερμὴν καὶ ἀπὸ φλογερὸν πάθος καρδίας ψάλλουσα τοὺς νέους τούτους φραγκικοῦ γένους θεούς.

Ἀναμφιβόλως νέος ἥλιος ἀνατέλλει εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς ἱστορικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους καὶ ἡ αὐγὴ ἑαρινῆς ἡμέρας χρυσώνει τὰς κορυφὰς τοῦ νεοελληνικοῦ Παρνασσοῦ. Τοῦλάχιστον τοῦτο βλέπομεν μὲ χρώματα ζωηρὰ δηλούμενον ἐπάνω εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου, τὴν ὁποίαν οἱ αἰῶνες ἐκτυλίσσουν ἐνώπιόν μας. Διότι τί

γνωρίζομεν ἐκ ταύτης τῆς ζωῆς αὐτοῦ κατὰ τὸν μακρὸν χειμῶνα, ὅστις προηγήθη τῶν πρώτων ἐκείνων ἑαρινῶν ἡμερῶν τῆς; Ἡ συνείδησις τοῦ ἔθνους μας ἐν γένει εἶνε πολὺ νέα καὶ αἱ ἐθνικαὶ ἀναμνήσεις, αἱ ζωνταναὶ πρὸ πάντων παραδόσεις τοῦ λαοῦ εἰς τοὺς μύθους καὶ εἰς τὰ ἄσματα τοῦ δὲν φέρουν σχεδὸν ἡμᾶς πέραν τῶν χρόνων τῆς τελευταίας, καὶ σήμερον ἀκόμη ἐξακολουθοῦσιν, περιόδου τῆς ζωῆς του—τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας. Μόλις φῶς ὀλίγον ἐκ τῆς ἰδιαίτερας ἀκραιφνοῦς ἐθνικῆς του ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως καὶ ποιήσεως τοῦ λαοῦ φθάνει μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τῶν σπουδαιοτάτων χρόνων τοῦ ἔκτου μέχρι τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος, οἱ ὁποῖοι κεῖνται μεταξὺ τῆς δύσεως τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τῆς αὐγῆς τοῦ νέου. Τὸ φῶς τοῦτο προδίδει τὴν ἡλιοφάντιστον ἡμέραν, ἥτις ἔλαμπεν εἰς τὴν ὠραίαν χώραν τὴν πέραν τοῦ στενοῦ ὀρίζοντος, τοῦ ἀποκρύπτοντος ἄφ' ἡμῶν τὴν πρὸς ἐκείνην θέαν. Καὶ τοιουτοτρόπως αἱ ἐλάχισται ἄφ' ἐνὸς εἰδήσεις ἐκ τῆς σκοτεινοτάτης ἄλλως ἱστορίας τοῦ 7^{ου} καὶ 8^{ου} καὶ 9^{ου} καὶ 10^{ου} αἰῶνος τῆς ἐνταῦθα Ἑλλάδος, ἐξ ἑτέρου τὰ ἐξαγγέλλοντα πολέμους καὶ μάχας καὶ θαυμαστάς πράξεις ἄσματα τῶν ἐπικῶν ἡρώων¹ τῆς Ἀσιατικῆς Ἑλλάδος δὲν ἀφήνουν καμμίαν ἀμφιβολίαν, ὅτι καὶ τότε ἐπαλλεν ἡ καρδία τοῦ ἔθνους ἐξ αἰσθημάτων γενναίων καὶ ἡ μοῦσα τοῦ ἀφθάρτου λαοῦ μας ἐνέπνεε τοὺς ἀγνώστους αὐτοῦ ὁμηροδούς. Ἀλλὰ τίποτε πλέον τούτου δὲν γνωρίζομεν. Οἱ φρικτοὶ κλονισμοὶ καὶ αἱ καταστρεπτικαὶ ἀνατροπαί, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν ἡ τουρκικὴ ἐπιδρομὴ ἤδη ἀπὸ τοῦ μαύρου ἔτους 1071, ὅτε ὁ Σελδζοῦκος Ἀλπ-Ἀρσλὰν συνέτριψεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὴν δύναμιν τοῦ Βυζαντίου, καὶ κατόπιν ἡ θύελλα τῶν Ὀσμανιδῶν ἀπὸ τοῦ 13^{ου} μέχρι τοῦ 15^{ου} αἰῶνος—αἱ φρικταὶ αὐταὶ ἀνατροπαὶ δὲν κατερίπωσαν μόνον τὸ πολιτικὸν οἰκοδόμημα τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ διέσπασαν παντελῶς καὶ τὴν ἱστορικὴν του συνάφειαν πρὸς ἐνδοξοτάτους τῆς ζωῆς του χρόνους. Ἡ νέα μας ἱστορία ἀρχίζει—πρέπει νὰ τὸ ξαναεἰπωμεν—μὲ τὸν ἐκφραγμασμὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ποιήσις μας, ὡς ὑψίστη καὶ καθαρωτάτη ἐκφρασις τοῦ πνεύματος καὶ πιστὸν κάτοπτρον τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, γεννᾶται ἐκ τῆς προσεγγίσεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Δύσιν.

Τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κινοῦν τὸν θαυμασμὸν οἱ ἐλεύθεροι αὐτοὶ καὶ παιδρεοί, δυνατοὶ καὶ ἀνδρεῖοι, μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἀθλητικοί, φιλοκίνδυνοι καὶ φιλογύναι, πολεμισταὶ καὶ τραγουδισταὶ ἄνδρες. Τὰς διηγῆσεις τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν ἀκούει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ ἀνοικτὸν στόμα καὶ μετ' ὀλίγον μανθάνει νὰ τὰς διηγῆται καὶ νὰ τὰς

πλάττῃ ἀκόμη ὁ ἴδιος. Τὰς εὐρίσκει ἄλλως τόσον ὁμοίως πρὸς τὰς φανταστικάς, ὠραίας ἱστορίας τῶν ἰδικῶν του παραμυθίων, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἥρωές του, τύποι κάλλους καὶ τόλμης καὶ πίστεως καὶ ἀνδρείας περιτρέχουν ὡς ἱπποταὶ καὶ αὐτοὶ τὸν κόσμον, ἀνδραγαθοῦντες καὶ ἀπὸ τὸ στόμα δρακόντων σώζοντες ὠραίας παρθένους! Τὰ περιπαθῆ των ἄσματα κινοῦν νέας χορδὰς εἰς τὴν λύραν τοῦ λαοῦ καὶ ἡ θαυμασία ποιήσις αὐτοῦ τώρα, πρῶτην φορὰν ἐμφανιζομένη μὲ τὸ γραφικὸν ἔνδυμα, τὸ τόσον ὠραῖον, τόσον εὐγενές, τῆς νέας του γλώσσης, κάμνει ν' ἀκουσθοῦν ἐξαίσιτοι τόνοι ἀπὸ γνησίαν ἐμπνευσιν φλογεροῦ πάθους καὶ βαθείας αἰσθηματικότητος.¹

Ἀφέντη μου, πολὺκαρπε, κοκκινόμηλοφόρε
ἠθέλασιν τὰ μάτια μου πάντοτε νὰ σὲ βλέπουν,
καὶ δυσκολᾷ με ἡ μάνα μου, οὐκ ἔμπορῶ θωρεῖ σε.
Καὶ σὺ μὲ τὰ κολακεία σου καὶ μὲ τὴν φρόνησίν σου,
ἐπιάσθηκα στὰ βρόχια σου· οὐκ ἔμπορῶ πετάσεις.
Κι' ἂν εἶχες πόθον εἰς ἐμὲν ὥσάν ἐγὼ σ' ἐσένα,
νὰ μὴ ἔτρωγες, νὰ μὴ ἐπίνες, νὰ μὴ ἐκοιμοῦν τὰς νύκτας,
καὶ νὰ κηλάδεις, νάλεγες ὅλον διὰ τὴν ἀγάπην.
Καὶ νάχα πόρταν εἰς πλευρόν καὶ νάνοιξες καὶ νάδες,
καὶ νάδες τὴν καρδίαν μου πῶς κεῖται θλιμμένη!
Κι' ἂν δὲν πιστεύης, ἄπιστε, κι' ἂν δὲν πληροφοράσαι,
ἐπαρ' τὸν πόθον σου ἀπ' ἐμὲ καὶ δὸς τὸν ὅπου θέλεις,
κ' ἐγὼ νὰ στέκω νὰ θωρῶ ὡς ξένη καὶ διαβαίνεις.

Ἦκούσατε. Εἶνε στίχοι τῆς ποιήσεως ἐκείνης. Τοὺς ἐτραγούδησαν εἰς τὴν ὁδοστεφάνωτην Ῥόδον χεῖλη παρθένων περὶ τὸ 1300. Κρίνατε δὲ εἰς ἂν ἡδύνατο βαθύτερα, εὐκρινέστερα, παθητικώτερα, νὰ ἐκφρασθῇ τὸ αἶσθημα τοῦτο· καὶ εἰς ποίαν μουσικώτεραν, ἀπαλωτέραν γλῶσσαν θὰ ἡδύνατο τάχα νὰ ζωγραφηθῇ, ὅπως εἶνε ζωγραφημένον εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ἀνατελλούσης ἐκείνης Νέας Ἑλλάδος; Ἀλλὰ δὲν ἔμπορῶ νὰ μὴ σὰς ἀναφέρω ἐξ ἀκόμῃ στίχους ἀπὸ τὸν ἄγνωστον ἐκείνον Μουσαῖόν τῆς:

Εἴκοσι μῆλα κεῖνται σ' χρυσῇ ἀπαλαρέαν,
κόκκινα, γλυκούτσικα, ὥσάν τὰ δύο σου χεῖλη.
Καὶ στέκομαι, λιπίζομαι καὶ λέγω: νάχα μῆλον,
νὰ μυρίζῃν τὸ βραδὺν καὶ νὰ γλυκοκοιμοῦμαι,
καὶ νὰ τὸ φίλουν τὸ βραδὺν καὶ νὰ παρηγοροῦμαι,
ὡς νᾶσουν εἰς τὸ πλάγι μου, νάχα παρηγορίαν.

Τοιουτοτρόπως παιδαγωγεῖται τὸ αἶσθημα, πλάσσεται ἡ γλῶσσα καὶ μορφώνεται ἡ ποιήσις εἰς τὴν προσοικειωθεῖσαν τὸ πνεῦμα τῆς Δύσεως Ἑλλάδα. Μετ' ὀλίγον ἡ ποιήσις αὕτη θὰ ἐξεέλθῃ καὶ εἰς ἄλλας εὐρυτέρας ὁδοὺς, τολμῶσα νὰ χειρισθῇ πλὴν τῆς διαχυτικῆς λυρικῆς καὶ τὴν μεγάλην ἐπικὴν ὕλην, ὅπως διόλου ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις ἐκείνας τῶν νέων τῆς διδασκαλῶν, ἂν καὶ ἐντελῶς πάλιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις γεννᾷ καὶ τρέφει αὐτήν.

¹ Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης, ἥτοι συλλογὴ ὁδοδιακῶν ἐρωτικῶν ᾠμάτων ὑπὸ Wilhelm Wagner, 1879, ἐν Λειψία.

¹ Τοῦ κύκλου τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα.

Αἱ νῆσοι τοῦ ἑλληνικοῦ πελάγους, ἡ Ρόδος ἰδιαιτέρως καὶ ἡ Κύπρος, ἐκληροδότησαν ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων τῆς ἀπὸ τοῦ μεσαίωνα δια τῆς πρὸς τὴν Δύσιν κοινωνίας ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος τὴν θαυμασίαν ποιήσιν τῆς ἐρωτικῆς μουσικῆς, ἐκ τῆς ὁποίας συντρίμματά τινα μόνον περιεσώθησαν μέχρι σήμερον. Ἄλλ' ἡ μεγάλη Κρήτη παρέσχε περὶ τὸ 1500 τὸ ἔπος τῆς. Ἔπος μακρόν, τέλειον, ζῶν μέχρι σήμερον, τοιαύτην θέσιν κατέχον εἰς τὴν ποιητικὴν ἀντίληψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὥστε νὰ καταστῇ πάγκοινον καὶ προσφιλέστατον αὐτοῦ ἀνάγνωσμα, ἐθνικὸν ἀνάγνωσμα, τὸν Ὀμηρὸν του. Ἡ Κρήτη παρέσχε τὸν Ἐρωτόκριτον.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1204 ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐγκαθίσταντο εἰς τὴν Κρήτην, ἀφαιροῦντες αὐτὴν ἀπὸ τῶν προκαταλαβόντων Γενουατῶν, οἱ Βενετοί, οἱ τὴν μερίδα τοῦ λέοντος λαβόντες ἐκ τῆς διανομῆς τοῦ Κράτους μεταξὺ τῶν κατακτητῶν. Ἀλλὰ τὴν ὁδὸν τῶν εἰς τὴν κατάκτησιν ταύτην ἔμελλον νὰ ποτίσουν ποταμοὶ αἱμάτων. Καὶ ἐπὶ ἓνα αἰῶνα ἀκόμη καὶ πολὺ κατόπιν αἱματηραὶ ἐπαναστάσεις μακροχρόνιαι συνεκράτουν ὑπὸ τὰς σημαίας ὀνομαστῶν πολυαριθμῶν ἀριστοκρατικῶν γενῶν τῆς χώρας τὸν ἀτίθασον, λυσσαλέως πάντοτε κατὰ τῶν ξένων ἀγωνιζόμενον ἐμπειροπόλεμον πληθυσμόν. Ὁ ἐπικὸς ἀγὼν ἐπολεμεῖτο καὶ παρετείνετο ἐπὶ δεκαετηρίδας καὶ ἐπανελαμβάνετο πάλιν μετὰ τὸ πλῆθος τῶν δραματικῶν τοῦ ἐπεισοδίου ἀλλὰ τὸ ἔπος δὲν ἐγεννᾶτο. Καὶ μόνον ὅταν ὁ σκληρόφυχος κατακτητὴς ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ καθισυγχάσῃ ὁπωσδήποτε τοὺς κατακτηθέντας διὰ παντοίων προνομίων καὶ ὑποχωρήσεων, μόνον ὅταν ἡ εἰρήνη ἀποκατεστάθῃ καὶ ἡ συμβίωσις τῶν δύο φυλῶν κατέστῃ δυνατὴ, ἡ ποίησις ἢ νέα κατὰ τὴν νίκην τῆς. Ποίησις ἐμπνεομένη πάλιν ἀπὸ τὸ νέον πνεῦμα τῆς Δύσεως, ὡσὰν ὁ ἐγκεντριμὸς οὗτος τοῦ νεαροῦ φραγκικοῦ βλαστοῦ νὰ ἦτο ἀπαραίτητος πρὸς τὴν καρποφορίαν τοῦ πλήρους χυμοῦ ἀγρίου ἑλληνικοῦ δένδρου.

Ὁ Ἐρωτόκριτος, τὸ προῖον τῆς ποιήσεως ταύτης, μᾶς εἰσάγει ἐντελῶς εἰς φραγκικὴν ἀτμόσφαιραν. Καὶ φαίνεται ἀκατανόητον πῶς ἀπὸ τὴν σύγκρουσιν ἐκείνην τῶν δύο ὅλως ἀντιθέτων κόσμων γεννᾶται ἐν μέσῳ λαοῦ ἑλληνικοῦ ἐκ ψυχῆς ἑλληνικῆς τόσο γνήσιον ἀπαύγασμα φραγκικοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ, αὐτὸς εἶνε ἀκριβῶς ὁ χαρακτήρ τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἀνακαινίσεως, ὁ τέλειος ἐκφραγισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Δὲν εἴπαμεν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ῥίπτεται μετὰ τὴν ἐκείνην καὶ ἀφορίαν εἰς τὰ μεγάλα κύματα τῶν δυτικῶν ἐπιδράσεων; Διάφορος δὲν εἶνε καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς λυρικῆς ἐκείνης αἰσθηματικῆς καὶ φλογερᾶς ποιήσεως, τῆς ὁποίας τοὺς παθητικωτάτους τόνους ἠκούσαμεν πρὸ

ὀλίγου. Τὸν ἔρωτα, ὅστις λαλεῖ μετὰ τὴν καρδίαν τῆς κόρης, ἐνέπνευσεν ὁ Φράγκος ἐκείνος ἱππότης, ὅστις ἀντιλαλεῖ πρὸς τὸ ἄσμα τῆς γλυκολάλου ἀηδόνος τοῦ τοὺς στίχους τούτους:

Ἔλα, δροσιὰ μου, νὰ σὲ δῶ, νὰ σ' ἀποχαιρετήσω,
θέλω νὰ πάω στὴ Φραγκιά, μήπως, κυρά, κι' ἀργήσω,
καὶ ὁρξον νὰ σὲ ἔδωκα νὰ μὴ σὲ λησιμονήσω
μηδὲ ἐσένα ν' ἀρνιστῶ μηδ' ἄλλην νὰ φιλήσω.

Ἀλλὰ τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα εἶνε κοινὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἡ ἄμεσος καταγωγή τῶν ἐκ ψυχικῶν κινήσεων ξένων ὁπωσδήποτε πρὸς τὸν σεμνὸν χαρακτήρα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς φαίνεται ἀκριβῶς μόνον εἰς ταύτην τὴν ὀλίγον ἀσύστολον διάχυσιν τῆς ξένης καρδίας. Εἰς τὸ ἔπος ὅμως, καὶ τὰ αἰσθήματα εἶνε τὸ ἐλαττήριον μόνον τῶν πράξεων, αἵτινες ἐξαπλώνονται εἰς ὅλην τὴν ποίησιν ὡς ἡ ἀληθὴς τῆς ὑπ' αὐτῆς ζωγραφισμένης εἰκόνης παραστάσις. Καὶ αἱ πράξεις αὐταὶ εἶνε κόσμου παντελῶς ξένου πρὸς τὸν ἑλληνικόν.

Ἀλλ' ἂν αἱ πράξεις εἶνε ξέναι, ἀντιθέτως τώρα τὰ καθολικὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα βαθύτατα ὑπόκεινται εἰς τοὺς χαρακτήρας τῶν προσώπων, τῶν φορέων τῶν πράξεων τούτων, καὶ ἀποτελοῦσι τὸ ἦθος αὐτῶν — καὶ τὸ ἔπος δὲν παρουσιάζεται ὡς ἄλλο τι παρὰ ὡς πλατυτάτη ἡθογραφία — εἶνε μέχρι τῶν λεπτοτάτων ἀποχρώσεων γνησίως ἑλληνικά. Εἰς τοῦτο δὲ κεῖται ἡ ὑψηλὴ σημασία καὶ ἡ ὑπέροχος διὰ τοῦτο ἀξία τῆς κρητικῆς ἐποποιίας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιοτέρας νεοελληνικῆς ποιήσεως.

Ὁ Ἐρωτόκριτος εἶνε — καὶ ὡς ἔπος θέλει νὰ εἶνε — εὐρεῖα παραστάσις τοῦ ἡρωικοῦ βίου, τοῦ ἱπποτικοῦ θὰ εἴπωμεν διὰ τοὺς ἰδικούς του καιρούς. Ὁ ἱπποτικὸς ὅμως βίος δὲν εἶνε ὁ ἐπικός, ὁ κλασικὸς ἡρωϊκός, ἀλλ' ὁ ῥωμαντικὸς ἡρωϊκός. Καὶ ὁ ῥωμαντικὸς οὗτος ἡρωϊκὸς βίος εἶνε μόνον ἀνδρεία καὶ ἔρως. Αὐτὴ εἶνε ἡ πρᾶξις τοῦ δράματος. Δὲν εἶχε δὲ καὶ ἀνάγκη ὁ ποιητὴς νὰ ἐφεύρῃ αὐτήν. Ὡς ἰδέα ὑπῆρχεν ἐφηρμοσμένη εἰς πλεῖστα τῆς Δύσεως ὑποδείγματα, καὶ μόνον ὁ τόπος, ὁ χρόνος καὶ τὰ πρόσωπα ἠδύναντο νὰ καταστήσουν τὴν ἐπίνοιαν τοῦ ποιητοῦ πρωτότυπον. Καὶ εἶνε πρωτότυπος εἰς τοῦτο ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου, μεταφέρον τὴν ὑπόθεσίν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, μεταφέρον τὴν ἀντικειμένην εἰς τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς χρόνους καὶ δίδων εἰς τὰ πρόσωπα τῆς ἐκείνης πλήρη ἑλληνικὰ ὀνόματα¹. Βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν εἶνε ὁ Ἡρακλῆς, γνήσιος μεσαιωνικὸς ἄρχων. Τοῦ συμβούλου του Πεζοστράτου ὁ υἱὸς

¹ Ἐρωτόκριτος, Ἀρετοῦσα, Ἀνδρόμαχος, Δρακόμαχος, Δρακόκαρδος, Τριπτόλεμος, Σπιδολιόντας, Χαρίδημος κτλ.

Ἐρωτόκριτος, ὠραῖος, ἀνδρεῖος νεανίας ἐρᾶται τῆς μονογενοῦς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Ἀρετοῦσης καὶ ἡ Ἀρετοῦσα ἀνταποδίδει μετὰ ἴσον πάθος τὸν φλογερὸν ἔρωτα τοῦ ἱππότου ὑποτελοῦς τοῦ πατρὸς τῆς. Ἀλλ' ἡ θέσις μεταξὺ κυρίου καὶ ὑποτελοῦς εἶνε πολὺ ἄνισος καὶ ὁ ἀμοιβαῖος πόθος τῶν ἐραστῶν εἶνε ἀδύνατον νὰ πληρωθῇ. Ἡ ὁργὴ τοῦ βασιλέως ἀναγκάζει τὸν νεανίαν εἰς ἐκουσίαν ἐξορίαν, τὴν δὲ κόρην, παρακούσαν τὸν πατέρα, ὅστις ἄλλους γάμους, πρὸς ὑψηλότερον πρόσωπον προτείνει, φέρει εἰς τὴν ἐορκτήν. Ὁ ἔρως ἀμφοτέρων διέρχεται τοιούτοισι πικροτάταις δοκιμασίαις. Ἀλλ' ἡ ἀνδρεία ἀναδεικνύει ἡρώα τὸν ἐραστὴν καὶ ἡρώα σωτήρα τοῦ κινδυνεύοντος ὑπὸ ἐχθρῶν Βλάχων ἦτοι Σλαύων βασιλέως. Ἡ ἀμοιβὴ πλέον εἶνε ὁ γάμος τῶν ἐραστῶν.

Δὲν εἶνε ἀνάγκη τίποτε περισσότερον νὰ λεχθῇ διὰ τὴν φανερὰν πόσον ἀκραινῶς φραγκικὴ εἶνε ἡ ὑπόθεσις αὐτῆς τοῦ ἔπους, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς μετὰ ἀδιαφορίαν, ἐπαναστατοῦσαν σήμερον τὰ νεῦρα μας, προβαίνει μέχρι παραβιασμοῦ τῶν στοιχειωδῶν ἀπαιτήσεων τῆς ποιήσεως περὶ τῆς πιθανότητος τῶν πραγμάτων. Καὶ τοῦτο κάμνει, ἐνῶ δὲν εἶνε καμμία ἀμφιβολία ὅτι καὶ τῆς ἱστορίας ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐθνικὴ του φιλοτιμία, τῆς ὁποίας φανερώτατα εἶνε τὰ τεκμήρια εἰς τὸ ἔπος, ἐπέτρεπον εἰς αὐτὸν πιθανωτέραν παράστασιν τῆς ὅλως διόλου φανταστικῆς ὑποθέσεως. Ἰσως δὲ τοῦτο ἀκριβῶς, ἡ καὶ τοῦτο, ἔψεξαν «οἱ κακόγλωσσοι ποὺ ψέγουν ὅτι ἔδουσι», κατὰ τῶν ὁποίων πικρῶς παραπονεῖται ὁ ποιητὴς εἰς τὸ τέλος τοῦ ποιήματος. Ἀλλὰ τὸ ὅλως διόλου φανταστικὸν ἦτο ἀπαίτησις τότε τῆς ποιήσεως, ὅπως βλέπομεν καὶ εἰς τὰ ἄλλα ῥωμαντικά τῆς ἐποχῆς ἑλληνικὰ δημιουργήματα, τὰ ὁποῖα προφανῶς προηγήθησαν τῆς φραγκικῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπιδράσεως, ὅπως εἰς τὸ γνήσιον ἑλληνικὸν ῥωμαντικὸν ἐμπνεύσεως διήγημα τοῦ Καλλιμάχου καὶ τῆς Χρυσορρόης. Ἄν δὲ τοῦτο ἀληθεύῃ, τότε εἰς τὴν κάθε ἱστορικὴν γνῶσιν παραβιάζουσιν φανταστικότητα τοῦ Ἐρωτοκρίτου, πρέπει μάλιστα νὰ ζητήσωμεν βαθεῖαν ἱστορικὴν ἐννοίαν, τὴν αὐτὴν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὁμολογουμένως ἔχουν τὰ πρόσωπα τῶν ἡρώων του, ὡς καὶ ἡ περιγραφή τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν λόγων καὶ τῶν ἀγώνων των. Αἱ φανταστικαὶ του Ἀθῆναι καὶ ὁ φανταστικὸς τῶν βασιλεὺς Ἡράκλεις δὲν εἶνε διόλου παίγνια γελοῖα τῆς φαντασίας· εἶνε αἱ Ἀθῆναι καὶ οἱ τελευταῖοι ἄρχοντες αὐτῶν κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους τῆς χριστιανικῆς τῶν ἱστορίας καὶ αὐτὴ ἦτο πολὺ ἱερωτέρα ἀνάμνησις διὰ τὸν ποιητὴν παρὰ ἢ πράγματι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ῥωμαντικὴ πλέον τοῦ Περγιλέους καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους. Καὶ ὅτι τὴν βαθεῖαν ἐκείνην ἱστορικὴν ἐννοίαν ὑποβάλλει εἰς τὴν ἐνδόμυχον, τόσο ὅμως εὐκόλον, ἀντί-

ληψιν τοῦ ἀκροατοῦ, εἶνε ἴσως ἡ ποιητικωτάτη τοῦ ποιητοῦ τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐπίνοια.

Εἰς τὰ αἰσθήματα ὅμως, τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται εἰς τὰς πράξεις τῶν προσώπων τοῦ δράματος καὶ τὸ ἦθος αὐτῶν ἀποτελοῦσι, ὁ ποιητὴς δὲν εἶχεν ἀνάγκη ῥωμαντισμῶν καὶ φανταστικότητος. Τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸν ἔρωτα, τὴν ἱπποτικὴν δηλαδὴ ἀνδρείαν καὶ τὸν ἔρωτα, μετεχειρίσθη ὁ ποιητὴς ὡς ἀπλᾶ διδόμενα, ὡς συνειδησιμὰ στοιχεῖα μιᾶς ἀναγκαίας ὑποθέσεως, ἐνὸς κατὰ συνθήκην μύθου, συνθήκην ὑπαγορευθεῖσαν — ἅς τὸ ἐπαναλάβωμεν — ὑπὸ τοῦ κατακτησαντος, αἰχμαλωτίσαντος, ἅς εἰπῶ, τοὺς Ἕλληνας φραγκικοῦ πνεύματος. Ἀλλ' αἱ τάσεις τοῦ ποιητοῦ εἶνε πολὺ ὑψηλότεραι.

Ὅτι τιμᾷ ὁ ποιητὴς τὸν ἔρωτα, τιμᾷ τὴν ἀνδρείαν, εἶνε ἀναμφίβητον. Ἐχει τὴν ὑψίστην περὶ τῆς δυνάμεως ἐκείνου ἰδέαν, καὶ τὸν εἰλικρινέστατον θαυμασμόν πρὸς ταύτην. Εἰς τοῦτο ἀποδεικνύεται ὁ πολὺ καλὰ μαθητεύσας εἰς τοὺς Φράγκους καὶ μίαν ὑψηλὴν ἰδέαν αὐτῶν βαθέως καὶ εἰλικρινῶς ἐνστερνισθεὶς Ἕλληνας. Ἀκούσατε πόσον σαφῶς λέγει τοῦτο εἰς τὸ προοίμιον τοῦ ποιήματος, εἰς τὸ ὁποῖον μεγαλοπρεπέστατα ἄλλως εἰσάγει τὸν ἀκροατὴν του:

Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα, ποὺ ἀνεβοκατεβαίνουν
καὶ τοῦ τροχοῦ π' ὥραις ψηλά, κι' ὥραις στὰ βάθη
καὶ τοῦ καιροῦ τὰ πράγματα ποὺ ἀναπαύω δὲν ἔχουν,
μὰ στὸ καλὸ κι' εἰς τὸ κακὸ περιπατοῦν καὶ τρέχουν —
καὶ τῶν ἀοράτων ἢ ταραχῶν, ἐχθρηταῖς καὶ τὰ βάθη,
τοῦ ἔρωτος ἢ μπόρεσες καὶ τῆς φιλίας ἢ χάρι,
αὐτάνα μ' ἐκίνησας τὴν σήμερον ἡμέραν
ν' ἀναθηβάλω καὶ νὰ πῶ τὰ κάμαν καὶ τὰ φέραν κτλ.

Τὸν ἔρωτα δὲ ἀκριβῶς καὶ τὴν ἀνδρείαν ἐπιβάλλεται νὰ ψάλλῃ μετὰ τὴν αὐτὴν σοβαρότητα καὶ μετὰ τὸ αὐτὸ δικαίωμα, μετὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ὀμηρος ψάλλει τὴν ὁργὴν τὴν ὀλεθρίαν ἐνὸς ἡρώος τοῦ καὶ ὁ Βιοργίλιος τὸν ἰδικόν του ἡρώα καὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ τιμὴ αὐτῆς πρὸς τὸν ἔρωτα ἔχει ἄπειρον ἠθικὸν ὕψος καὶ ἡ τιμὴ πρὸς τὴν ἀνδρείαν εἶνε μόνον ἡ ἐκδήλωσις τῆς εἰλικρινοῦς φιλοπατρίας τοῦ ποιητοῦ. Ὁ ἔρως τοῦ δὲν ἔχει ἐξάψεις ἐμπαθοῦς ψυχῆς, δὲν εἶνε ὁρμὴ παράφορος ἀσυνέτου ἡλικίας ἢ φιληδόνου ὀρέξεως, οὔτε καὶ ἄπλως ῥωμαντικὴ φαντασιοληξία. Εἶνε ἡ φυσικὴ κλίσις ἀδύλων ψυχῶν, ἡ ὁποία μετὰ εἰδυλλιακὴν χάριν γεννᾶται διὰ τὰ καταντήσιν κατόπιν βαθύτατον αἰσθηματικὸν ἀφοσιώσεως. Ὁ ἔρως οὗτος εἶνε ὁ γνήσιος ἑλληνικὸς, τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἐγγνώρισεν εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ πολὺ κόσμον καὶ διακριτικώτατον τρόπον χωρὶς κανένα λυρισμὸν περιέγραψεν εἰς τὸ ἀνεπίληπτον ἦθος τῶν δύο τρυφερῶν ἐραστῶν. Καὶ ἡ ἀνδρεία του δὲν ὑπαγορεύεται ἀπὸ καμμίαν ὑπερφροσύνην, δὲν

εἶνε ματαιόδοξος ἐπίδειξις κτηνώδους ὑπεροχῆς, ἀλλ' ἀρετὴ ἀνδρός, ἐπακολούθημα εὐγενοῦς ἀγωγῆς, ὡς πᾶσα ἄλλη ἠθικὴ ἀρετὴ. Διὰ τοῦτο, καὶ μόνον περὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῆς ἀξίας γίνεται λόγος, οὐδὲ θανμάζεται διόλου, ὅπου ἄγρια ἐνστικτα μόνον ὑπηρετεῖ. Ἡ μόνη δικαία αὐτῆς χρῆσις εἶνε ἡ ὑπηρεσία τῆς πατρίδος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ ἐχθρὸς ὅμως οὗτος εἶνε ὁ προαιώνιος, ὁ ἀπαίσιος δαίμων τοῦ δλεθρου, ὁ Τοῦρκος, ὅστις εἶχεν ἤδη ἐξημῶσει τὸ πᾶν καὶ ἀδιακόπως ἐπετίθετο κατὰ τοῦ τελευταίου σχεδὸν προμαχῶνος τῆς χριστιανικῆς ἀρχῆς εἰς τὴν Ἀνατολήν, τῆς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ. Εἰς τὴν ἀπέχθειαν δὲ ταύτην κατὰ τοῦ δλεθρίου ἐχθροῦ καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἀνάγκης τῆς ἀμύνης τῆς πατρίδος κατ' αὐτοῦ μὲ πᾶσαν θυσίαν κεῖται ἡ βαθυτέρα ἰδέα τοῦ ἔπους, τὴν ὁποίαν μὲ ὅλον τὸ θερμὸν αἰσθημα τῆς ψυχῆς τὸ ποιητὴς εἰς τὰς καλλίστας τοῦ ἔργου του εἰκόνας ἀναπτύσσει: Ἐκεῖ ὅπου τὸ κρητικὸν ἀρχοντόπουλον μετὰ βαρὺν ἀγῶνα καταβάλλει τὸν ἄγριον Καραμανίτην, Τοῦρκον δηλαδή, Σπιδόλιοντα (ἀπὸ τὸ ἀσπίδα, ἦτοι ἔχιδνα, καὶ λέων) καὶ ἐκεῖ ὅπου ὁ Ἐρωτόκριτος ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τοῦ βασιλέως του γενναίως προπολεμῶν, νικᾷ τοὺς Σλαῦνους ἐχθροὺς, εἰς ἀγῶνα μονομαχίας τὸν πρόμου αὐτῶν Ἀρην, Ἀριστον τὸ ὄνομα, φωνεύσας. Ὅλη τῶν στίχων τὸν ἡ δύναμιν καὶ τῶν ποιητικῶν εἰκόνων ἡ ζωγραφικότης ἔρχονται ἐδῶ εἰς βοήθειαν διὰ τὴν ἐκφράσην ὁ ποιητὴς μὲ ἀληθινὴν ἐπικὴν μεγαλοπρέπειαν τὸ κυριεῦον ἐκείνην τὴν στιγμήν αὐτὸν καὶ τὸν ἀκροατὴν του αἰσθημα. Ἀκούσατε τὸν κρότον τοῦτον τῶν ὅπλων καὶ τὴν ἀγωνίαν τῶν μαχομένων καὶ τὴν οἰμωγὴν τῶν πιπτόντων:

(Ὁ ἐχθρὸς ἐπιχειρεῖ τὴν ἀποφασιστικὴν ἔφοδον κατὰ τῶν τειχῶν τῶν Ἀθηνῶν — ὅχι ἀσυνειδητῶς ἴσως ἀντανάγκασις ἀναμνήσεων φοβερῶν τῆς ἐφόδου τῶν δις ἑκατοντάκις χιλίων λυσσώντων μαχητῶν τοῦ Πορθητοῦ κατὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 29^{ης} Μαΐου τοῦ 1453).

μὲ σάλπιγγες μὲ βούκινα, μὲ κτύπους τῶν ἀρμάτων τὸ ἄλλο φουσατο ξύπνησε. . . . ὁ βασιλεὺς ὁποῦτοντο στὸ στῶμα ἀκουμπισμένος, πᾶσαντα ἐσηκώθηκε. . . . σπουδακτικ' ἀρματώνεται, τζ' ἀπομινάρους κράζει, ν' ἀρματοθοῦν. . . . βγαίν' ἀπ' τὴν χώραν καὶ ἀκλοθοῦν ὅλοι ἀρματοῦμενοι, πᾶσιν ἐκεῖ πού ὁ θάνατος καὶ ὁ Χάρος τζ' ἀναμένει. Ἀνακατώνει' ὁ λαὸς καὶ τὰ φουσατά σμίγουν. . . . πᾶγ' ἡ λαλιὰ στὸν οὐρανόν, τὰ νέφ' ἀντιλαλοῦσι.

Σὰν ὅταν εἶν' καλοκαιριά, μέρα σιγανέμνη, καὶ ἀξάφνου ἀνεμοστρόβιλος ἀπὸ τὴν γῆν ἐβγαίνει, μὲ βροντισμὸν καὶ ταραχὴν τὴν σκόν' ἀνασηκώσῃ, καὶ πάγῃ τὴν τόσον ψηλά, ὅπου στὰ νέφη σῶσῃ, ἔτσι καὶ ὅταν ἐκίνησε (ἐννοῶν τὸν Ἀχιλλεῦα τοῦ ἥρωα τοῦ [πολέμου Ἐρωτόκριτου]), μὲ τέτοια ἀνδρεία περπάτει ὅπου βρονταῖς καὶ σκονισμοὺς κάνει στὸ μονοπάτι. . .

Κι' ὡσὰν λιοντάρι ὄντε πεινᾷ καὶ ἀπὸ μακρὰ γροικίη καὶ ἔρχεται βρῶμα, ὁποῦπασχε νὰ βοῇ νὰ κινήσῃ, καὶ εἰς τὴν καρδίαν κινᾷ, ὡς δῆ, ἡ πιθυμιά τὴν μάχη, τρέχει ζημιὸν ἐπάνω του καὶ ἀγριεύει σὰν τοῦ λάχῃ, φωτιά πυρὴ στὰ μάτια του ἀνεβοκατεβαίνει, καπνὸς ἀπ' τὰ ρουθούνια του μαῦρος βραστὸς ἐβγαίνει, ἀφροκοπᾷ τὸ στόμα του, τὸ κοῦφός του μουγκρίζει, ἀνασηκῶναι τὴν οὐράν, τὸν κόσμον φοβερίζει, κατακτυποῦν τὰ δόντια του καὶ τὸ κορμὶ σπάρσσει, ἀναχεντρώνουν τὰ μαλλιά καὶ τρέχει νὰ τὸ πιάσῃ, ἐδ' ἔτσι ἐξαγριώθηκε γιὰ τὰ κακὰ μαντάτα καὶ ὡσὰν αἰετὸς ἐπέταξε καὶ μπῆκε στὰ φουσατά. . .

Ὁποῦπασχε νὰ δῇ ποτε σύγκλυσιν νὰ φουσκώσῃ νὰ πνίξ' ἀνθρώπους καὶ θεριά, δέντρα νὰ ξεριζώσῃ καὶ νὰ μουγκρίζουν ποταμοὶ καὶ ὁ κόσμος ν' ἀγριέψῃ καὶ ἀστροπελέκια ὁ οὐρανὸς χαμαὶ στὴν γῆν νὰ πέμψῃ, νὰ τρέμουν ὅσοι τὸ θωροῦν, τὸ πνεῦμά τους νὰ χάνουν νὰ ξεψυχοῦν ἀπ' τὸν φόβον τους πρὶν παρὰ ν' ἀποθάνουν, ἐδ' ἔτσι καὶ ὁ Ρωτόκριτος κάνει τὴν ὥρα κείνη. . .

Πέφτ' ἀπ' τὴν χέρα τὸ σπαθί, χάνουν τὸ χαλινάρι, τὸ θέλαν δῆ ἀπὸ μακρὰ τοῦτο τὸ παλληκάρι. ἀποκρουαῖναν ἡ καρδιάς, τὴν ἀνδρείαν ἐχάναν, ἐφεῦγαν καὶ ἐγλακούσανε, τὰ μονοπάτια πᾶσαν. . . . τίς πέφτει καὶ ψυχομαχεῖ, τίς πέφτ' ἀποθαμμένος. . . . μὰ οἱ ἄλλοι, πού γκερμίζονταν καὶ ἔχον πνοὴν καὶ ἔζουσιν, οἱ καβαλλάροι καὶ οἱ πεζοὶ τοὺς ἐκλτοσπατοῦσαν. καὶ ἐπάνω σταῖς λαβωματιαῖς τὰ πέταλα ἐβουλοῦσαν καὶ τὴν πληγὴν ξεσχίζουσι καὶ πόνοους ἐγροικοῦσαν. Κοίτεται τ' ἄλλο, ποφᾷ στ' ἀφέντη του τὸ πλάγι, στρέφει' ὁ φίλος καὶ θωρεῖ τὸν φίλον πῶς ἐσφίγη, κοίτεται ἄνω στὸν νεκρὸν ὁ ζωντανός, καὶ ἀκόμη δὲν ἤλθαν τοῦ ξεψυχισμοῦ οἱ ἰδρωτὲς καὶ οἱ τρόμοι, ἔπεφτεν ἔτσι ὁποῦχανε, ὡσὰν καὶ ὅπου κερδαίνει καὶ ὄντεν ὁ εἰς ψυχομαχεῖ, ὁ ἄλλος ἀποθαίνει. Ὁ πόλεμος ἐπλήθηναι μὲ ταραχὴ μεγάλη, καὶ ὥραις ἐνίκα ἡ μὴ μεριά καὶ ὥραις ἐνίκα ἡ ἄλλη. Σὰν τοῦ γιालοῦ τὰ κύματα σ' αἰροῦ ἀνακατωμένον, ὅπου οἱ ἀνέμοι τὰ φουσοῦν καὶ πρὸς τὴν γῆν τὰ πηαῖνον, καὶ ὥραις ἀφρίζουν καὶ σκορποῦν ἔξω στὸ περιγιάλι καὶ ὥραις στὸ βάθος τοῦ γιालοῦ ξαναγιαγέρουν πάλι, ἔτσι καὶ τὰ φουσατά αὐτὰ τ' ἄγρια τὰ θυμωμένα, ὥραις ὀπίσω ἐσύρνονταν καὶ ὥραις ἐμπρὸς πηαῖνα.

Ὁ εἰς τοιοῦτον ἐπικὸν μεγαλεῖον ἀννηψόμενος ποιητὴς δὲν εἶνε διόλου φυσικὸν ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ ποιήματός του νὰ κατασκευάσῃ μὲ ἴσην τέχνην καὶ δύναμιν. Καὶ πράγματι, τὸ οὐσιώδες γνώρισμα τοῦ ἔπους, ὅπισθεν τῶν κεφαλαίων δεδομένων αὐτοῦ νὰ ἐκτυλίξῃ ὁ ποιητὴς μίαν μεγάλην σκηνογραφίαν τοῦ κόσμου, εἰς τὸν ὅποιον φαντάζεται ὅτι ζοῦν οἱ ἥρωές του, ἔχει ἀναμφιβόλως ὁ Ἐρωτόκριτος. Ὁ ἱπποτικὸς βίος, τὰ ἥθη τῆς ἐποχῆς του καὶ ἡ ὅλη ἱστορικὴ τῆς ὄψις ζωγραφίζονται μὲ καθαρῶτα χρώματα. Ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶνε ὀλίγα καὶ τὰ πράγματα ἀπείρως ὀλιγώτερα παρὰ οἱ ἐνδεκακισχίλιοι στίχοι τοῦ ποιήματος καὶ ἡ χαμηλὴ πολλαπλὴ ἀμετρολογία ἡ διαμεμβομένη μεταξὺ γραίας τροφοῦ καὶ ἀθώας κορασίδος ἡ ἐρωτευμένη καὶ ἐρωτευμένης ἡ φίλου νουθετοῦντος τὸν φίλον ἡ πατὴρ καὶ υἱὸς ἀλλήλων νουθετοῦμένων ἡ καὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ, ἐπεμβαίνοντος πάντοτε εἰς τὰς μεταξὺ ἐκείνων συνομιλίας καὶ μόνον πολλαπλὴς πρὸς ἐνοχλητικὴν

παράτασιν αὐτῶν ἐπιλαμβανομένου τῆς ὑπερτάτης διευθύνσεως τῆς ὑποθέσεως. Ὁ ποιητὴς εἶνε λαϊκὸς ποιητὴς καὶ μὲ ὅλα του τὰ ἐπικά προσόντα δὲν εἶχεν ὅμως καὶ τὴν δύναμιν νὰ ὑψωθῇ μέχρι τῆς ἰδεώδους καλλιτεχνικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἐπιβολῆς του. Ἄν εἶχε τοιαύτην ἰδέαν περὶ τῆς τέχνης του, πιθανῶς δὲν θὰ ἔγραφε διόλου τὸν Ἐρωτόκριτον.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν ταύτην ἀντίληψιν τῆς τέχνης, κάποιον ἔμφυτος καλλιτεχνικὴ δύναμις ὠδήγει αὐτὸν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἔργου. Τὸ ποίημα διαιρεῖται εἰς τμήματα, πέντε ἐν ὅλῳ, καὶ ὁποῖα ἂν δὲν εἶνε ἄσματα ἐπικά, ἀλλ' εἶνε κατ' οὐσίαν ῥαψωδία καλῶς διατεταγμένου συνόλου, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὠρισμένα μέρη δύναται πραγματικῶς ὡς ἄσματα καθαροῦ ποιητικοῦ χρώματος νὰ διακριθῶσι. Εἰς αὐτὰ δὲ πλάττονται τὰ δραματικὰ ἐπεισόδια τοῦ ἔπους μὲ πλήρη ἀντίληψιν τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν μέσων τῆς ἐπικῆς ἀφηγήσεως. Ἡ δραματικὴ κίνησις τοιούτοτρόπως διόλου δὲν λείπει ἀπὸ αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ χαρακτηριστικὸν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μία τῶν καλλίστων ἀρετῶν τοῦ ποιήματος. Ὁ ἀκροατὴς ζητεῖ νὰ μεταφέρει τὴν προσοχὴν του πάντοτε ἀπὸ ἐπεισοδίου εἰς ἐπεισόδιον καὶ μὲ προθυμίαν σπεύδει εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς πράξεως, ἀδιάπτωτον πάντοτε διατηρῶν τὸ ζωηρὸν ὑπὲρ αὐτῆς διαφέρον. Εἰς τὴν τελευταίαν μάλιστα δραματικὴν σκηνὴν τοῦ ἀναγνωρισμοῦ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τῆς Ἀρετοῦσης ἐπιπνέει κάποιον αὔρα εἰλικρινούς, ὀλιγολόγου διὰ τοῦτο, αἰσθηματικότητος, ὡς ἀπὸ τῆς ὑπερόχου σκηνῆς τοῦ ἀναγνωρισμοῦ τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ τῆς Πηνελόπης εἰς τὸν Ὀμηρον:

σὰν ἐπαρασυνέφερε: ἐσ' εἶσαι ποῦρι, λέγει; ἀπαρθνὰ πῶς σὲ θωρῶ; ἡ ὄνειρο μὲ παιδεύει; ἡ κομπωμένος λογισμὸς σήμερον μὲ πειράζει; ἡ φαντασίαν φαντάζει με καὶ δείχνει πῶς σοῦ μοιάζει;

Αἱ ἀρεταὶ ὅμως τῆς ποιήσεως τοῦ Ἐρωτοκρίτου δὲν ἐξαντλοῦνται εἰς ταῦτα. Ἡ τεχνικὴ κατεργασία διαλέκτου λογοτεχνικῶς ἀκανονιστοῦ, ἥτις ἐνεκα τῶν ἰδιωτισμῶν τῆς παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς καὶ ἰδιαίτερας τινὰς δυσκολίας διὰ τὴν καλαισθητικὴν τῆς ἀπόλαυσιν, ἡ κατεργασία αὐτῆς εἰς εὐμάλακτον ὄργανον καλλιτεχνικοῦ ποιήματος, εἶνε σπουδαιότατον κατόρθωμα. Ὁ ποιητὴς κατέχει αὐτὴν τελείως καὶ γνωρίζει νὰ χειρίζεται μετὰ ἀσπίδος εὐχερείας καὶ δεξιότητος. Διὰ τοῦτο καὶ ἀδύνατον εἶνε νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὁ ποιητὴς οὗτος δὲν ἦτο γνήσιος Ἕλληνας Κρητικὸς. Δὲν εἶνε παράδοξον ὅτι κατήγετο ἐκ Βενετῶν, καθὼς θὰ ὑπέθετε τις ἐκ τοῦ ὀνόματος του Βιζέντζος Κορνάρου. Φαίνεται μάλιστα καὶ ἐντελῶς ἀποδεκτὴ ἡ γνώμη ὅτι κατήγετο ἐκ τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας τῆς Καρπάθου, ἥτις κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κρήτην. Πάντως ὅμως πρέπει ἀναμφίβολον νὰ θεωρηθῇ, ὅτι καὶ

ἂν τὸ αἷμα του δὲν ἦτο γνησίως ἐλληνικόν, ἡ καρδιά του ὅμως ἦτο γνησίως ἐλληνικὴ. Ὅχι μόνον ἡ γλῶσσά του εἶνε καθαρὰ μέχρις ὀλιγίστων λέξεων (ἐβδομήντα ἐν ὅλῳ, καθὼς λέγουσιν) ἀπὸ πάσης ἰταλικῆς ἐπιρροῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ αἰσθηματά του εἰς κανένα στίχον τοῦ ποιήματος δὲν ἀφήνουν ὑποψίαν ξενικῶν συμπαθειῶν. Εἰς αὐτὸν τὸν ποιητὴν δὲν ἐπέρχεται νὰ ἐνθυμίση οὐδὲ πόρρωθεν ξένην καταγωγὴν, ὅταν τὸ ὄνομά του ὡς ποιητοῦ τοῦ ἔπους ἀναφέρων, σημειῶναι τοὺς στίχους τούτους:

Βιζέντζος εἶν' ὁ ποιητὴς καὶ τὴν γενίαν Κορνάρου Στὴν Στεῖαν ἐγεννήθηκε, στὴν Στεῖαν ἀνετράφη, ἐκεῖ ἔκαμε καὶ ἐκόπιασεν ἐτοῦτα πού σὰς γράφει, στὸ Κάστρον ἐπανδρεύθηκε. . .

Χωρὶς καύχησιν διὰ τὸ γένος καὶ χωρὶς ὑπεροψίαν διὰ τὴν συναίσθησιν καταγωγῆς ξένης, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς φυλῆς τῶν κατακτητῶν, παρουσιάζει αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς γνήσιον τῆς χώρας τέκνον καὶ λαϊκὸν ποιητὴν.

Ἐκτακτον δὲ πάλιν δεινότητα δεικνύει ὁ ποιητὴς εἰς τὰς θαυμασίας περιγραφὰς καὶ τὰς πλουσίας καὶ πλαστικὰς εἰκόνας, αἵτινες καθ' ὀμνηρικὸν ὅλως διόλου τρόπον ἐγκατασπείρονται ἀφθόνως εἰς τὴν ποίησιν του. Ποῖαν ἀληθῶς ἐπικὴν περιγραφὴν ἠκούσαμεν πρὸ ὀλίγου εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς τελευταίας πρὸς τὸν ἐχθρὸν μάχης ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν! Ὑψηλὴν ἐμπνευσιν καὶ ζωγραφικὴν ἀντίληψιν ἔχει καὶ ὁ ἔξης γλυκὺς χαιρετισμὸς τῆς φύσεως, ὅστις ὡς συγκινητικὴ τῆς ἀποστροφῆς πρὸς αὐτὴν φαίνεται:

Τὴν ὥραν πού ὁ αὐγερινὸς πασίχαρος προβαίνει καὶ ἀπὸ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἡ σκοτεινὰ βγαίνει, καὶ τὰ πουλιὰ χαμοπετοῦν καὶ ἀναγαλλιοῦσιν οὐλα καὶ πᾶν πτεροῦντα τοὺς πάγει ἀπ' τὴν δροσοῦλα, τοῖοκάθετα σ' ἄλλο κλαδί, ποῖο σ' ἐνδρό, ποῖο σ' ἄλλο, καὶ τὸν σκοπὸ τοῦ κελαδεῖ κάθε λογῆς πουλάει καὶ μὲ τὴν σιγανὴν λαλιὰν τὸν ἥλιον προσκαλοῦσι, καὶ ἐπιθυμοῦσι γλήγορα νὰ βγῇ νὰ τὸν ἰδοῦσι. . . . ἡ ὁ ἔξης πάλιν: Ἐφάνη ὁλόχαρ' ἡ αὐγὴ καὶ τὴν δροσοῦλαν οἶχνει, σημάδια τῆς ξεφάντωσης κείνη τὴν ὥρα δείχνει. Χορτάρια βγήκαν εἰς τὴν γῆν, τὰ δεινὰ δροσουλὰ, καὶ ἀπ' τὸ ἀγκάλαις τοῦρανοῦ γλυκὺς βορρᾶς ἐφύσα. Τὰ περιγιάλια λάμπασιν καὶ ἡ θάλασσα κοιμάται, γλυκὺς σκοπὸς εἰς τὰ δεινὰ καὶ εἰς τὰ νερά γροικᾷ. Ὁλόχαρ' καὶ λαμπρὴ ἡμέρα ξεμερώνει, ἐγὼ καὶ ἡ ἀνατολὴ καὶ ἡ δύσις χαίμαρῶν. Ὁ ἥλιος ταῖς ἀκτίνες του παρὰ πολὺ στολίζει, μὲ λάμπιν καὶ ὅλα τὰ βουνὰ καὶ κάμπους ὁμορφίζει. Χαμοπετώντας τὰ βουνὰ ἐγλυκοκελαδοῦσαν, στὰ κλωνάρια τῶν δεινῶν ἐομύγαν καὶ ἐφιλοῦσαν, δυὸ δυὸ ἐξευγαρώνασι, ξεσπᾶς καὶ ἄλλοις ἐκίνα, ἐσμίξες, γάμους καὶ χαρὰς ἐδείχνασι καὶ ἐκείνα — ἐσκόρπισεν ἡ συνεφία, ἡ ἀντάραις ἐχαθήκαν. . .

Καὶ ὅλως διόλου ὀμνηρικὸν πλάτος καὶ ὀμνηρικὴν ἐνάργειαν δεικνύουν αἱ εἰκόνας, τῶν ὁποίων πρὸ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ — ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΜΠΟΥΑΣΟΝΑ

πάντων ομολογουμένως ή ἀριστοτεχνική ἐπική
χρήσις ἐξαιρετῶς δικαιολογεῖ τὴν πρὸς αὐτὸν τὸν
μέγαν ᾠοιδὸν τῆς Ἰωνίας σύγκρισιν τοῦ λαϊκοῦ
τῆς Κρήτης ποιητοῦ. Πραγματικῶς οὐδεὶς κατώ-
τερος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ σοφὸς Κοραῆς ἀπεκάλεσεν
Ὅμηρον τῆς δημώδους νεοελληνικῆς λογοτεχνίας
τὸν ἀπλοῦκόν τοῦ Ἑρωτοκρίτου ποιητὴν. Καὶ ὁ
ἐλληνικὸς λαός, μετὰ τὸ πανελλήνιον δημοψήφισμά
του, ἐδικαίωσε πληρέστατα τὴν προσηγορίαν
ταύτην. Ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας προσφιλέστατον αὐ-
τοῦ ἀνάγνωσμα εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον εἶχε
τὸν Ἑρωτόκριτον· καὶ ὅτε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς
παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος οἱ ξένοι περιη-
γηταὶ ἤρχισαν ἀκριβέστερον νὰ γνωρίζουν τὴν
Ἑλλάδα, μετὰ θαυμασμὸν ἀνεγνώρισαν καὶ εἰς
τοῦτο τὸ πνευματικὸν κτῆμά της ἀξίαν ὑπέροχον.

Ἐκτοτε τὸ ἔπος τοῦ Κρητὸς ῥαψωδοῦ ἐξηφα-
νίσθη σχεδὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ,
ἂν καὶ εἰς τὴν Κρήτην τοῦλάχιστον ζωρὰ εἶνε
ἀκόμη ἡ ἀνάμνησίς του καὶ μέρη αὐτοῦ ὑπὸ
τῶν ῥαψωδῶν τοῦ λαοῦ τραγουδοῦνται, τὸ ὄνομα
δὲ τοῦ Ἑρωτοκρίτου καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλην

τὰς δοκιμασίας τῶν ἐρωτοπαθῶν εἰς τὰ λαϊκὰ
δίστιχα συμβολίζει:

Τοῦ Ρωτόκριτου τὰ πάθη
τά παθα γιὰ μιὰν ἀγάπην.
Ξένος γιὰ σένα κ' ἐρημος στὸν κόσμον ἐγυρνοῦσα,
καθὼς καὶ ὁ Ρωτόκριτος διὰ τὴν Ἀρετοῦσα.

Ἄλλ' οἱ χρόνοι ἐν γένει καὶ μετ' αὐτῶν τὰ ἥθη
καὶ αἱ ιδέαι καὶ τὰ ποιητικὰ ιδεώδη μετεβλή-
θησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὀξυκρῶς. Μετὰ
τῆς ἀρχῆς τῶν Φράγκων, καταλυθείσης μετὰ
φρικτῶν θυσιῶν καὶ εἰς τὴν Κρήτην τὸ 1669,
συνεξέλειπον καὶ αἱ ιδέαι, τὰς ὁποίας ἡ Δύσις
ἐνεφύσησεν εἰς τὸ ἔθνος πρὸς οὐδεμίαν βλά-
βην καὶ φθοράν, ἀλλὰ μάλιστα πρὸς ἀνακαίνισίν
του. Ὁ ἱπποτισμὸς παρήλθε, ἀνεπιστρεπεῖ δὲ
μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ ἱπποτικὴ ποίησις, ἥτις ἐθέρμανε
καὶ ἐξωγόνησε τὴν Ἑλλάδα καθ' ὅλην τὴν πολ-
λαχῶς σπουδαίαν δι' ἡμᾶς πρώτην περίοδον τῆς
νέας μας, τῆς καθαρῶς νεοελληνικῆς πολιτιστικῆς
καὶ πνευματικῆς ἱστορίας. Κατὰ τὴν δύσιν τῆς
ποιήσεως ἐκείνης ἀνέτελλεν ἤδη εἰς τὰ ὄρη τῆς
Ἑλλάδος ἡ ῥωμαλέα, ἀπὸ ὅλων διόλου διάφορον
πνεῦμα ζωογονουμένη δημοτικὴ αὐτῆς ποίησις,
μετὰ τοὺς κλέφτας καὶ τὰ κλεφτόπουλά της ὡς

ἤρωας ἀντὶ τῶν ἱπποτῶν καὶ ἀρχοντοπούλων
της, καὶ μετὰ τὴν Ἑλληνίδα τῆς πατριαρχικῆς ἐλ-
ληνικῆς οἰκογενείας ὡς ἡρωίδα της:

Σαράντα δυὸ κλεφτόπουλα μιὰ κόρη ἀγαποῦσαν,
κόρη πανώρια κ' ὠμορφή καὶ στὰ φλωριά χωσμένη.
Μιὰ κυριακή καὶ μιὰ λαμπρὴ ποῦ χόρευαν ἀντάμα,
κι' ἕνας τὴν τήραξ' ἀπ' ἐδῶ κι' ἄλλοι τὴν χαιρετοῦσι,
ἡ κόρη ποῦταν φρόνιμη, τοὺς κράζει καὶ τοὺς λέγει.
«Μέσα στὸ περιβόλι μου στή μέση στήν αὐλή μου
εἶν' ἕνας βράχος παλαιός, λιθάρι ῥιζωμένο,
καὶ ποῦ τὸν σκάσω ἀπὸ τ' ἐσᾶς, γυναῖκα νὰ μὲ πάρῃ».—
Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε, κανεὶς δὲν πολογιέται,
καὶ τῆς Μαριᾶς ὁ ψυχογιός, τ' ἄξιο τὸ παλληκάρι,
μετὰ τὸν χερὶ τὸ σκάσε, στήν πλάτη του τὸ βάνει.
«Μὴν κοκκινίξης λυγρὴ κ' ἔλα στήν ἀγκαλιά μου».—

Καὶ ἡ νέα μας, τεχνικὴ πλέον ποίησις, τῆς ὁποίας
ὀλίγους γλυκεῖς φθόγγους θὰ ἔχετε μετ' ὀλίγον

ν' ἀκούσετε παρατιθεμένους εἰς τὸ ἐκ τοῦ Ἑρω-
τοκρίτου ἀκρόαμα¹, ἐκ ταύτης τῆς ἐθνικῆς πη-
γῆς θὰ ἔχη νὰ λάβῃ τὰς πρώτας ἐμπνεύσεις της.
Ἄλλ' αἱ ἀναμνήσεις μεγάλων ἐποχῶν τῆς νέας
ἐλληνικῆς ἱστορίας θὰ μᾶς φέρουν πάντοτε
πρὸς τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἐκ τῶν μέσων
χρόνων ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος καὶ ὁ γλυκὺς
τῆς ψυχῆς πόθος πρὸς τὸ παρελθὸν πάντοτε θὰ
μᾶς προσκολλᾷ εἰς τὰς θαυμαστάς ποιητικὰς
ἐκείνου μορφάς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

¹ Ἀπηγγέλθησαν μετὰ τὴν διάλεξιν τεμάχιά τινα
τοῦ Ἑρωτοκρίτου καὶ ἐκ τῶν Εἰδυλλίων τοῦ κ. Γεωρ-
γίου Δροσίνῃ Ἡ λυγρὴ κ' ὁ ἥλιος καὶ ἡ «Καλόγερα».

ΣΗΜ. Τὴν περὶ τοῦ Ἑρωτοκρίτου βιβλιογραφίαν ἴδε ἐν Κρουμβάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας,
τόμ. 3, σελ. 169 ἑ. Βιβλιοκρισίαν περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Α. Γιάνναρη, Περί Ἑρωτοκρίτου καὶ τοῦ ποιητοῦ
αὐτοῦ, 1889, ἔγραψεν ὁ Ἰω. Δαμβέργης ἐν Ἑβδομάδι τῆς 3 καὶ 10 Ἰουνίου 1889. Πρβ. καὶ Karl Dieterich,
Geschichte der byzantinischen und neugriechischen Litteratur, 1902, σελ. 83 ἑ.— Εἰς ἕνα τόμον τῆς
Kultur der Gegenwart ἀναφέρει τὸν Ἑρωτόκριτον καὶ ὁ Thumb καθηγητῆς τοῦ ἐν Marburg Πανεπιστημίου
εἰς τὴν περὶ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μελέτην του.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ — ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΜΠΟΥΑΣΟΝΑ

Σ' ΑΝΘΥΜΑΜΑΙ

Τῆς Κυρίας Μ.

Μυριστικό τὸ εἶναι σου
— Σὰν ἀπὸ θυματηρίου
Καθάριο μοσχολίβανο —
Ἀπλώθη ὀλογυρά μου.
Καὶ τ' ἀναπνέει μου ἡ ψυχὴ
Σὰν περπατῶ μονάχος,
Στὸν κάμπο, ἢ στ' ἀκροθάλασσο,
Στὸ ξύπνιο, στὰ ὄνειρά μου.

Στὴν πονεμένην ὄψη σου
Ὁ νοῦς μου ἀναδρομαίει,
Στὰ πικραμένα χεῖλη σου,
Στὴν ἱερὴ ματιά.
Καὶ στῆς φωνῆς τὸ δάκρυο
Ποῦ σιγαλὰ κυλάει,
Ἀπ' τὴν πηγὴ, στὴ λύκηθο
Τῇ μαύρῃ μου καρδιά.

Πόσες φορὲς μοῦ στέγνωσεν
Ὁ Ζέφυρος τὸ δάκρυ.
Πόσες φορὲς στοῦ μοναχοῦ
Τοῦ βράχου ἐκεῖ τὴν ἄκρη
Τὸ πέλαο δὲν ἀγνάντευα,
Δὲν ἔκλαψα γιὰ σένα
Ὅπου κοντά μου βρίσκεσαι
καὶ σὰν νάσαι στὰ ξένα.

Πόσες φορὲς δὲν ἔπαιξε
Μαζί μου τὸ κρινάκι
Τοῦ καϊκιῦ, ἐκεῖ μακρὰ...
Ὡ κάτασπρο πανάκι!
Σὰ μὴν ἐλπίδα π' ἀνθισες
Στὸν κάμπο τῶν νερῶν!
Τὸ φούσκωνε κάθε φορὰ
Τ' αὐγερινὸν ἀγέρι
Καὶ τάχα πὼς ἐπρόσμενα
Κοντά μου νὰ σε φέρῃ.

Πόσες φορὲς στὸ σκιερὸ
Τὸ μοναχὸ τὸ δρόμο
Ποῦ σιγοκλαῖν εὐκάλυπτοι
Μὲ ξέπλεχα μαλλιά,
Πόσες φορὲς δὲ νύχτωσα
— Τάχα πὼς καρτερῶ —
Μὲ τὴν ψυχὴ περίλυπη
Μὲ τὴν καρδιὰ βαρειά...

Στὴν πονεμένην ὄψη σου
Ὁ νοῦς μου ἀναδρομαίει,
Στὰ πικραμένα χεῖλη σου,
Στὴν ἱερὴ ματιά.
Καὶ στῆς φωνῆς τὸ δάκρυο
Ποῦ σιγαλὰ κυλάει,
Ἀπ' τὴν πηγὴ, στὴ λύκηθο
Τῇ μαύρῃ μου καρδιά.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ

Η ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΙ Η ΑΛΒΑΝΙΑ *

Ὁ λιμὴν τῶν Ἀγίων Σαράντα. — Λυκούρειον. — Ποσειδῶν. — Ἀκροκεραυνία ὄρη. — Τεπελένλη. — Χειμάρρα. — Ἡ κόμη Ἀγίων Σαράντα. — Ἱστορία αὐτῆς. — Οἰκτρά ἡ κατάστασις ἐν ἣ διατέλει ἐν ἔτει 1886. — Ἀναχώρησις ἐξ Ἀγίων Σαράντα. — Λεκανοπέδιον τοῦ Δελβίνου. — Ὁ ποταμίσκος Σάνθος. — Ἡ κομποπολις Νίβιτσα ἡ ἀρχαία πιθανῶς Μαϊανδρία. — Ἱστορία αὐτῆς. — Ἡ κόμη Ἀγίου Βασίλειος καὶ ἡ ἱστορία αὐτοῦ.

Τὰς μελέτας ἡμῶν ἠναγκάσθημεν νὰ διακόψωμεν, διότι ἡ θύελλα ἔπαυσε καὶ ὁ «Ἑσπερος» ἄρας τὰς ἀγκύρας ἐξῆλθε τοῦ ὅρμου τοῦ Βου-

* Ἐκ τοῦ ἀδημοσιευτοῦ ἔργου περὶ τῆς Β Δ Ἡπείρου καὶ τῶν Ἀλβανῶν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γεν. Προξένου τῆς Ἑλλάδος Κον Ν. Σκωτίδη γραφέντος ὅτε ἦτο ἐκεῖ Πρόξενος.

θρωτοῦ καὶ ἤρξατο πλέων πρὸς τοὺς Ἀγίους Σαράντα.

Ἦδη βλέπομεν πρὸς Ν. μὲν τῶν Ἀγίων Σαράντα τὸν λόφον τοῦ Λυκούρειου μετὰ τῶν ἑρειπίων τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ὁμωνύμου χωρίου¹ καὶ τὸ μέρος, ὅπερ ἀπετέλει τὸ ἀκρωτήριον τῆς Χαονίας Ποσειδῶν, πρὸς Β. δὲ τὴν μακρὰν σειρὰν

¹ Ἐκεῖ ἀπέβη πρῶτον ἐν ἔτει 1878 ἑλλ. ἐπαναστατικὸν σῶμα ὅπερ ἐσκόπει νὰ ἐξεγείρῃ τὴν Ἡπείρον καὶ Ἀλβανίαν ἄλλ' ἀποτυχὼν διεσπάρη τῇδε κακεῖσε καὶ μόλις κατόρθωσε νὰ σωθῇ ἀπὸ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ καταφυγὼν εἰς Ἑλλάδα. Τὸ χωρίον Λυκούρειον κατεστράφη ἄρδην βομβαρδισθὲν ὑπὸ τῶν ὀθωμανικῶν πλοίων.

τῶν Ἀκροκεραυνίων ὁρέων, ἐπικειμένην τῆς θαλάσσης ἀπὸ τοῦ ξηρὰν ἀπὸ τῆς ἀπέναντι τοῦ Ἀδλῶνος γλώσσης τοῦ ἀκρωτηρίου Λιγκουέτας, μέχρι τοῦ μέρους ὅπερ ἐβλέπομεν ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου ἐγγὺς τῶν Ἀγίων Σαράντα, καὶ διήκουσαν μέχρι τοῦ Βουθρωτοῦ.

Ὅπισθεν τῆς φαλακρᾶς ταύτης σειρᾶς τῶν ὁρέων, ἥτις διακόπτεται ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ τοῦ εὐρέος λιμένος Πανόρμου, ἐκτείνεται ἡ Λιαπουριά ἡ ἐγκλείουσα τοὺς τολμηροὺς μὲν, ἀλλὰ καὶ ἐλαστικούς τὴν καρδίαν Λιάπιδες, ἡ Τεπελένλη ἡ πατρὶς τοῦ νέου Ἰουγούρθα τῆς Ἀλβανίας, καὶ εἰς οὐχὶ πολὺ μακρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Ἀγίων Σαράντα ἡ Χειμάρρα, ἡ ἀρχαία πιθανῶς πόλις τῆς Χαονίας Χίμαιρα καὶ τὸ ὁμώνυμον αὐτῇ διαμέρισμα.

Ἐπὶ τῆς σειρᾶς τῶν Ἀκροκεραυνίων ὁρέων πρὸς Ν. τῆς Λιαπουριάς εἰς ἀπόστασιν ἑπτὰ περίπου λευγῶν ἀπὸ τοῦ μέρους, ὅπου συναντῶνται οἱ ποταμοὶ Ἀῖφος καὶ Σουτσίστα καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς κόμης Νιβίτσης ἔκειντο παρὰ τὴν παραλίαν αἱ ἀρχαῖαι πόλεις Ἀπολωνία καὶ Ἀμαντία¹, ὧν σώζονται ἔτι ἑρείπια ἀκροπόλεως καὶ τεμάχια κίωνων. Ὀλίγον κατωτέρω μετὰ τῶν χωρίων Κηπαροῦ καὶ Πικέρνης ἔκειτο ἡ πόλις Σοποτόν, σημαίνουσα κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἕνεκα τοῦ ὄχυροῦ φρουρίου τῆς, οὕτινος σώζονται ἑρείπια καλούμενα σήμερον τὸ Κάστρον τοῦ Γραικοῦ.

Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ὁ «Ἑσπερος» ἠγκυροβόλησεν ἐν τῷ ὅρμῳ τῶν Ἀγίων Σαράντα. Οἱ Ἀγιοὶ Σαράντα ἦν ὁ πρῶτιστος² λιμὴν τῆς Χαονίας καὶ πολυάνθρωπος πόλις ὀνομαζομένη Ὀγχησμος ἢ Ἀγχησμος. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶχε, κατὰ τὸν Μελέτιον, ἐπίσκοπον καὶ ναὸν φέροντα τὸ ὄνομα τῶν Ἀγίων Σαράντα, ὅπερ βαθμυδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, προϋόντος τοῦ χρόνου, μετεδόθη καὶ εἰς τὴν πόλιν ἐπικρατήσαν τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος Ἀγχήσμου. Τοῦ ναοῦ τούτου σώζονται σήμερον ἑρείπια τινα.

Βραδύτερον περὶ τὸν 6^{ον} μ. Χ. αἰῶνα οἱ Ἀγιοὶ Σαράντα ἠρημώθησαν ὑπὸ τῶν Γότθων, ἔκτοτε δὲ φαίνεται ὅτι ἐξηφανίσθησαν ἐντὸς τῶν ἑρειπίων τῆς καταστροφῆς, διότι οὐδαμῶς τῆς ἱστορίας ἀπαντῶσι μέχρι τοῦ ἔτους 1822, ὅτε ὁ τουρκικὸς στόλος ὁ ἀποσταλὲς ὑπὸ τῆς Υ. Πύλης κατὰ τοῦ Ἀλῆ - Πασᾶ ἠγκυροβόλησε κατωθεν τῶν Ἀκροκεραυνίων ὁρέων, οἱ δὲ Ἀγιοὶ Σαράντα μετὰ τοῦ μικροῦ φρουρίου τῶν κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μπαμπᾶ-πασᾶ. Σήμερον³ οἱ Ἀγιοὶ Σαράντα εἶναι ἐμπορι-

κὸς μόνον σταθμὸς περιέχων περὶ τοὺς τριάκοντα ἀθλίους οἰκίσκους, ἐν οἷς ὑπάρχουσι τὰ γραφεῖα καὶ αἱ κατοικίαι τοῦ Μουδίου¹, τοῦ τελώνου καὶ τῶν πρακτόρων τῆς Ἑλλ. ἀτμοπλοΐκῃς εταιρίας καὶ τοῦ Λόυδ, ἀποθηκαὶ τινὲς ἐμπορευμάτων, ἀποστελλομένων εἴτε ἐκ Κερκύρας εἴτε ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας, καὶ αἱ κατοικίαι ἐμπορίσκων τινῶν καταδικασμένων νὰ ζῶσιν ἐκεῖ.

Διὰ τοῦ σταθμοῦ τούτου, ὡς ὑψηλότερον διὰ τοῦ Ἀδλῶνος, γίνεται ἡ ἐξαγωγή τῶν ὀλίγων προϊόντων τῆς Β Δ Ἡπείρου καὶ κάτω Ἀλβανίας καὶ ἐνίοτε τῆς κεντρικῆς Ἡπείρου καὶ ἡ εἰσαγωγή τῶν ἀναγκασιούτων αὐταῖς ἐμπορευμάτων.

Τὴν ἐμπορικὴν ταύτην σπουδαιότητα τοῦ σημείου τούτου τῆς Β Δ Ἡπείρου οὐδὲ νὰ φαντασθῇ δύναται ὁ ξένος ὁ τὸ πρῶτον ἐπισκεπτόμενος τὰ μέρη ταῦτα. Ὅταν ἴδῃ τοὺς ὀλίγους οἰκίσκους ἀτάκτως καὶ ἐντὸς τοῦ βορβόρου βυθισμένους, ὅταν γυμνόπους λεμβοῦχος ἀναλαμβάνῃ διὰ σεσηπυίας λέμβου νὰ ἀποβιβάσῃ αὐτὸν οὐχὶ ἐπὶ προκυμίας, διότι δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, εἰς ἣν ὅμως δὲν δύναται νὰ πλησιάσῃ, διότι τὰ ὕδατα εἶναι ἀβαθῆ, καὶ εἶναι ἠναγκασμένος ἢ νὰ ἐξέλθῃ πηδῶν ἐπὶ τινῶν λίθων ἐρριμμένων τῇδε κακεῖσε, καθ' ἣν περιπτῶσιν δὲν ἐξέρχεται ἀβρόχοις ποσίν, ἢ νὰ ἐπιβῇ τῶν ἰσχυρῶν ὁμοπλατῶν τοῦ λεμβούχου, πᾶν ἄλλο δύναται νὰ φαντασθῇ ἢ ὅτι οἱ Ἀγιοὶ Σαράντα εἶναι ἐμπορικὸς λιμὴν.

Ἐν τῷ ἀθλίῳ τούτῳ μέρει, οὕτινος οἱ ὀλίγοι κάτοικοι ἔχουσιν ὥς μόνον παρηγορίαν καὶ διασκέδασιν τὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς δύναται νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν κατέναντι κειμένην Κερκυρὰν, ὥφειλον νὰ διέλθω τὴν νύκτα, διότι εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νυκτερινὸν ταξίδιον εἰς τὰ μέρη ταῦτα, εἰς ἃ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἀμαξιτῆς ὁδοῦ², εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστος ἡ ἁμαξα, μόνον δὲ μέσον συγκοινωνίας εἶναι οἱ ἵπποι καὶ οἱ ἡμίονοι.

Οὐδαμῶς ἄλλοῦ πιστεύω ὅτι ἡ φιλοξενία θὰ εἶναι τόσον πολῦτιμος καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ξενοφύτου πρὸς τὸν ξενίζοντα τόση, ὅση ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τοιαύτην καὶ ἐγὼ ἠσθάνθην πρὸς τὸν ξενισάντά με κατὰ διαταγὴν τοῦ διοικητοῦ Κον Παμύχαν, διότι εἶναι φρικώδης ἡ διανυκτερεύσις ἐν τῷ ὄνυχῳ καὶ ἠρημωμένῳ χωρίῳ, ὅπερ χρησιμεύει ὡς ξενοδοχεῖον εἰς τοὺς ταξειδιώτας τοὺς μὴ δυνηθέντας νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐντὸς τῆς ἡμέρας³.

Τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν λίαν πρωΐ. Τελεῖα

¹ Rouqueville voyage dans la Grèce. Τόμ. Α'. σ. 274.

² Ἡ Χαονία εἶχε καὶ τὸν λιμένα Πάνορμον εἰς τὸ μέσον τῶν Κεραυνίων ὁρέων (Στράβων).

³ Αναφέρεται εἰς τὸ ἔτος 1886 ὅτε ὁ γράφων ἀπεβίβασθη ἐκεῖ ἔκτοτε θὰ ἐπῆλθε μεταβολὴ ἐπὶ τὰ βελτίω.

¹ Κατὰ τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ὁ Μουδὶς εἶναι ὁ κατώτατος διοικητικὸς ὑπάλληλος.

² Ἦδη ὑπάρχει τοιαύτη.

³ Βεβαίως ἡ κατάστασις σήμερον θὰ εἶναι καλλιτέρα.

γαλήνη είχε διαδεχθῇ τὴν θύελλαν, ἥτις ἐμαίνετο τὰς προηγουμένας ἡμέρας· τὰ νέφη τὰ ὅποια ἐκάλυπτον τὸν ὁρίζοντα εἶχον διαλυθῇ καὶ ὁ ἥλιος στίλβων ἔδιδε ζωὴν εἰς τὸν τόπον, ὅστις τὴν προτεραίαν μοῦ εἶχε φανῇ ἀληθῆς τάφος.

Οἱ ἵπποι οὓς εἶχον ζητήσῃ εἶχον φθάσει εἰς Δελβίνον, καὶ ὁ ὁδηγὼν αὐτοὺς ἀρειμάνιος ἀλβανὸς φορῶν τὴν λευκὴν φουστανέλλαν καὶ τὰ περιαργυρωμένα ὅπλα του μὲ προσεκάλεσεν ὅπως ἱππεύσω.

Ἀνῆλθομεν ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ δεσπόζοντος τῶν Ἀγίων Σαράντα δι' ὁδοῦ πρὸ ὀλίγου χρόνου κατασκευαζομένης. Ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἀποκαλύπτεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εὐρὺ καὶ γραφικὸν λεκανοπέδιον διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμίσκου Παύλας, τοῦ ἀρχαίου Ξάνθου, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Τσοραϊδῆ (Tchoraïdés) ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην Πιλόδι (Pélode).

Μεταξὺ τοῦ ποταμίσκου τούτου καὶ τῆς Βιστρίτσας καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ Δελβίνου ἀπαντῶσιν ἐρείπια τειχῶν ὕδραγωγείων καὶ οἰκιῶν καὶ τινὰ κιονόκρανα γοτθικά. Ὁ Πουκεβίλ φρονεῖ, μὴ στηριζόμενος ὅμως ἐπὶ μαρτυρίας τινὸς ἱστορικῆς, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἡ ἀρχαία πόλις Φοινίκη, ἣν μνημονεύουσιν ὁ Στράβων, ὁ Πτολεμαῖος καὶ ὁ Προκόπιος.

Πρὸς βορρᾶν τοῦ λεκανοπεδίου τούτου διακοπτομένου ἐνιαχοῦ ὑπὸ λοφίσκων τινῶν χλοερῶν καὶ ἐκτεινομένου μέχρι τῆς πόλεως τοῦ Δελβίνου φαίνεται ἐφ' ὑψηλοῦ λόφου τῶν Ἀκροκεραυνίων ὁρέων ἡ Νίβιτσα, πλουσία κωμόπολις οἰκουμένη ὑπὸ Ἑλλήνων, καὶ ὀλίγον κατωτέρω τὸ ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπίσης οἰκούμενον χωρίον Ἅγιος Βασίλειος.

Εἰς Νίβιτσαν εἶχε καταφύγει ἐν ἔτει 1648 ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Πάπα Νεόφυτος Ροδινὸς ὁ Κύπριος ὅπως προσηλυτίσῃ τὴν Ἡπειρον εἰς τὸν καθολικισμόν· ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ κακὸς κακῶς¹.

Περὶ τὴν Νίβιτσαν εἶχε συναφθῇ σφοδρὰ

¹ Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς.

μάχη ἐν ἔτει 1683 μεταξὺ τοῦ πασᾶ τοῦ Δελβίνου καὶ τῶν Χειμαρριωτῶν, οὓς εἶχεν ἐπαναστατήσῃ κατὰ τῶν Τούρκων ὁ Μοροζίνης, καὶ οὔτινες ἐνίκησαν τὸν Πασᾶν¹.

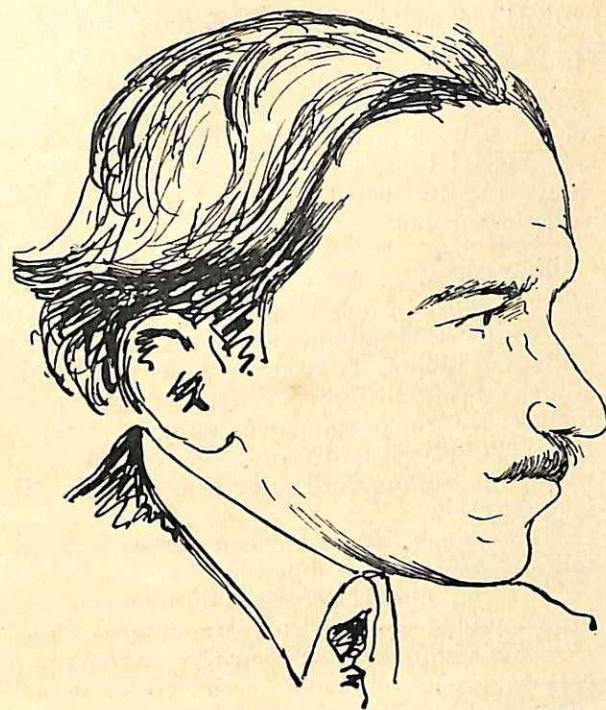
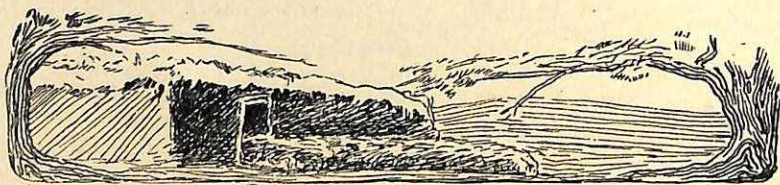
Ἡ πόλις αὕτη μετὰ τοῦ Ἀγ. Βασιλείου ἦσαν ἐλεύθεραι ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Πασᾶ τοῦ Βερατίου, εἰς ὃν ἐπλήρωνον μικρὸν τινα φόρον. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν, κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον, ἀπῆρχοντο τῆς πατρίδος των, ὅπως κατατάσσωνται εἰς τὸ βασιλικὸν Μακεδονικὸν σύνταγμα ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν Βουρβόνων τῆς Νεαπόλεως· ἀλλ' ἡ ὑπηρεσία των αὕτη ἦτο προσωρινή, διότι μετὰ τινα χρόνον ἐπανήρχοντο εἰς τὴν πατρίδα των, ἣν ὑπερήσπιζον ἡρώϊκῶς κατὰ πάσης ἀδίκου ἐπιθέσεως.

Ἡ εὐδαιμονία τῶν δύο τούτων μικρῶν πόλεων διήγειρε τὸν φθόνον καὶ τὰς ἀρπακτικὰς διαθέσεις τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλῆ. Τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως (1798), ἐν ᾗ πάντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι περὶ τὰς ἑξ χιλιάδας ἦσαν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, αἱ ἀγριαὶ ὁρδαὶ αὐτοῦ ἐπιδραμοῦσαι αἰφνιδίως τοὺς κατέσφαξαν ἐντὸς αὐτῶν. Οἱ ὀλίγοι περισωθέντες ἐκ τῆς σφαγῆς ἐπυρπολήθησαν ἐν ταῖς οἰκίαις των, ἡ ἀπηγχονίσθησαν.

Πρὸς Νότον τοῦ λεκανοπεδίου τούτου ἐκτείνεται μέγα καὶ πυκνὸν δάσος ἐκ δρυῶν, ὅπερ καθιστᾷ μεγαλοπρεπῇ τὴν περὶ αὐτὸ φύσιν. Ἡ ἀπόλαυσις αὕτη περιστέλλει ὅπωςδῆποτε τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον ἐμποιεῖ εἰς τοὺς ὁδοιπόρους ἡ περὶ αὐτοῦ φήμη ὡς κρησφυγέτου διαφόρων ληστρικῶν συμμοριῶν, αἵτινες λυμαίνονται ἐνίοτε τὰ περὶχωρα.

Ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τούτῳ, ὡς καὶ ἐν ταῖς πρὸς Β. καὶ Ν. αὐτοῦ παραλίας χώραις, δεινὸς ἐτελεῖτο ἀγὼν ἐπὶ ὀλοκλήρους αἰῶνας μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ λήγοντος μεταξὺ τῶν Ἡπειρωτῶν, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Μακεδόνων, τῶν Ρωμαίων καὶ πάντων τῶν ἀσιατικῶν φύλων τῶν ἐπιδραμόντων ἐπὶ τὴν Εὐρώπην, τῶν Βυζαντινῶν, τῶν Σταυροφόρων, τῶν Τούρκων, τῶν Ἰσπανῶν καὶ τῶν Ἑνετῶν.

¹ Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, 329.

Σπύρος Μελάς

Ἀλέξανδρος Μανουδῆς

θ. 1908

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ ΜΑΣ ΖΩΗΝ ΥΠΟ Θ. ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Παράξενος ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ Καλῖφης τῆς Μπάσορας. Ἀφοῦ πολέμησε μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους Καλῖφδες καὶ τοὺς νίκησε καὶ γίνετο κύριος τοῦ κόσμου, ναι καὶ καλὰ, τοῦ μπῆκε στὸ κεφάλι σὰν καρφί ἡ ἰδέα νὰ πολεμήσῃ καὶ μὲ τὸ Θεό.

Νὰ πῆς πὼς ἦτανε τρελός; Δὲν ἦτανε· ἦτανε μάλιστα καὶ πολὺ γνωστικός, ἀφοῦ κατόρθωσε νὰ κυβερνᾷ τὸ βασίλειό του μοναχός του. Αὐτὸς νὰ εἶναι στρατηγός, αὐτὸς διοικητής, αὐτὸς δικαστής, αὐτὸς δάσκαλος, αὐτὸς καὶ παπᾶς. Μία σωστὴ μοναρχία.

Ὁ Καλῖφης εὗρισκε πὼς ὁ Θεὸς δὲν ἔκανε τίποτα στὸν κόσμο. Πὼς ὅλα γινόντανε ἢ μοναχὰ τους, ἢ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα. Ἐπομένως, ἔλεγε, τί νὰ τὸν φοβηθῶ; Δὲ θὰ εἶναι κανένα μεγάλο πρᾶμα.

Γιὰ νὰ πολεμήσῃ ὅμως μὲ τὸ Θεό, ὁ Καλῖφης, ἔπρεπε νὰ τονε βρῇ πρῶτα. Μήπως εἴξερε ποῦ εἴτανε ὁ Θεός;

Μάζεψε τὸ λοιπὸν μιὰ μέρα τοὺς πειὸ διαβασμένους χοτζάδες τοῦ βασιλείου του καὶ τοὺς εἶπε:

— Ἐγώ, ὁ Καλῖφης τῶν Καλιφάδων, ὁ βασιλέας τοῦ κόσμου, ποὺ πολέμησα καὶ νίκησα τοὺς πειὸ δυνατοὺς, δὲ φοβοῦμαι τίποτα στὸν κόσμο, μήτε τὰ θεριά, μήτε τὰ στοιχεῖα, ἀποφάσισα νὰ πιαστῶ μὲ τὸ Θεό καὶ νὰ πολεμήσω καὶ εἴτε νὰ μὲ νικήσῃ καὶ νὰ καταλάβω ποῦ εἶμαι καὶ ἐγὼ ἓνα τίποτα στὸν κόσμο, εἴτε νὰ τονε νικήσω καὶ νὰ ἀποδείξω ποῦ ἐγὼ εἶμαι τὸ πᾶν. Θέλω τὸ λοιπὸν γὰ τόνε βρῶ. Ἑρετε ποῦ εἶναι;

Οἱ χοτζάδες καθὼς ἀκούσανε τὸν Καλῖφην νὰ μιλᾷ αὐτὰ τὰ παράξενα λόγια, τὸν κυττάζανε μὲ ἀπορία σὰν νὰ θέλανε νὰ βεβαιωθοῦνε ἂν εἴτανε στὰ σωστά του. Ἐπειτα ὅμως κύτταξε καὶ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο τοὺς ρωτῶντας μὲ τὰ μάτια τί ἀπάντησι νὰ μπορούσανε τάχα νὰ δώσουνε σὲ μιὰ τέτοια παράξενη ἐρώτησι.

Μὰ ὁ Καλῖφης δὲν ἔπαυε. Βλέποντας τοὺς χοτζάδες νὰ ἀποροῦν καὶ νὰ ψιθυρίζουν,

— Σας δίνω, είπε, ένα δευτερόλεπτο καιρό να μελετήσετε, να συζητήσετε, να σκεφθήτε, να αποφασίσετε και να μου απαντήσετε.

Και φωνάζοντας τὸν γεροντότερο:

— Λέγε εσύ, τὸν διάταξε.

— Ὁ Θεὸς εἶναι στὸν οὐρανό, ἀπάντησεν ἐκεῖνος.

— Στὸν οὐρανό;! φώναξεν ὁ Καλῖφης ὠργισμένος. Καὶ πότε πήγες εσύ, μπαμπόγερε, στὸν οὐρανὸ καὶ τὸν εἶδες; Ἀμέσως ξεκουμπίσετε αὐτὸν τὸν ξεμωραμένο ἀπ' ἐδῶ καὶ δώστε του καὶ πενήντα ξυλιές γιὰ τιμωρία του.

Οἱ δοῦλοι τοῦ Καλῖφης δὲν περιμέναν δεύτερο λόγο. Πήρανε τὸν καημένο τὸ γέρο χότζα ἔξω στὴν αὐλή, κι' ἀφοῦ τὸν σιγυρίσανε δεχὰ δεχὰ, τὸν στείλανε νὰ πάη καλιὰ του.

— Ἄλλος! εἶπεν ὁ Καλῖφης. Καὶ δείχνοντας μὲ τὸ χέρι ἕνα μεσόκοπο χότζα ὡς σαράντα χρόνων: Ἐλα ἐδῶ εσύ, πού φαίνεται σὰν πιὸ γνωστικός, λέγε!

— Ἐνδοξότατε Καλῖφη, ἀπάντησεν ἐκεῖνος, ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ.

— Βρέ, τὸν παλιάνθρωπο! φώναξε πάλι ὁ Καλῖφης ὠργισμένος. Καὶ δὲ μοῦ λές, σὲ παρακαλῶ, πόσα κομμάτια εἶναι ὁ Θεὸς γιὰ νὰ εἶναι παντοῦ; Ἀγέρας εἶναι ὁ Θεός; γιὰ σκόνη; γιὰ φῶς; Πάρτε τον γρήγορα κι' αὐτόνε καὶ ἀφοῦ τοῦ δώκετε ἑκατὸ ξυλιές κλείστε τον καὶ σ' ἕνα ὑπόγειο γιὰτὶ βέβαια τάχει χαμένα.

Οἱ δοῦλοι τοῦ Καλῖφης δὲν περιμένανε δεύτερο λόγο. Πήρανε τὸ χότζα, κι' ἀφοῦ τὸν ξυλοκοπήσανε καλὰ καλὰ, τὸν κατεβάσανε σ' ἕνα σκοτεινὸ ὑπόγειο σὰν φυλακή.

— Ἄλλος! φώναξεν ὁ Καλῖφης. Ἐλα ἐδῶ εσύ, μικρὸ χότζα!

Κ' ἐκάλεσε τὸν νεώτερο ἀπ' ὅλους.

— Τί ξέρεις εσύ; τοῦ εἶπε.

— Ἐγώ, ἀφέντη βασιλέα μου, ἀπάντησεν ὁ μικρὸς χότζας μὲ πονηρία, ξέρω πῶς ὁ Θεὸς εἶναι μέσα στὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Καλῖφης στὴν ἀρχὴ τοῦ φάνηκε σὰν νὰ τὸν κοροϊδεύεν ὁ χότζας. Εὐνίσε μὴ στιγμὴ τὰ μούτρα του καὶ τὸν στραβοκύτταξε. Ὑστερα ὁμως γέλασε καὶ εἶπε:

— Δήμιο! πήγαινε καὶ φέρε μου ἀπὸ τίς φυλακὲς ἕνα κακοῦργο καὶ ἄνοιξε μπροστά μου τὸ κεφάλι του.

Ὁ δήμιος ἐν τῷ ἄμα ἐκτέλεσε τὴ διαταγὴ τοῦ Καλῖφης. Μία μπαλταδιὰ κατακέφαλα καὶ στὴ στιγμὴ ἄνοιξε τὸ κεφάλι τοῦ κατάδικου σὰν ἕνα μεγάλο φουντούκι.

— Ποῦ εἶναι; ρώτησεν ὁ Καλῖφης, παίρνοντας ἀπὸ τὸ αὐτὶ τὸν χότζα καὶ φέρνοντάς τον μπροστά στὸ ἀνοιχτὸ κεφάλι — Δεῖξε μοῦ τον! εἶπε.

Ὁ χότζας τάχασε. Πρὶν καλοκυττάξῃ τὸ κεφάλι,

πλάσ! μιὰ φοβερὴ μπατσιὰ ἀστράψε στὸ πρόσωπό του, πού τοῦ φάνηκεν ὁ οὐρανὸς σφοντύλι.

— Κατεργάρι! εἶπεν ὁ Καλῖφης. Αὐτὸς ὁ χότζας πού φτιάχνει τοὺς θεοὺς μέσ' τὰ μυαλὰ τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἕνας ἀδιάντροπος πλαστογράφος! Γρήγορα νὰ τονε φτύσῃ ὁ λαὸς καὶ ξυλιζοντάς τον ἀκατάπανστα νὰ φύγῃ ἔξω ἀπὸ τὸ βασίλειό μου.

Ἐντοσούτω οἱ ἄλλοι οἱ χοτζάδες βλέποντας τὸ τί ἐπάθανε οἱ συντρόφοι τους καὶ συλλογίζόμενοι τὸ τί θὰ πάθουνε καὶ αὐτοί, τοὺς ἐπίασε φόβος καὶ τρόμος. Τί νὰ ἀπαντήσουνε ἀφοῦ δὲν ξέρανε, ἀφοῦ ποτε τοὺς ἕνα τόσο ἀπλούστατο πρᾶμα δὲν τὸ σκεφθήκανε, ποῦ βρίσκεται ὁ Θεός; Ψί, ψί, ψί μεταξύ τους, ἀποφασίσανε, γιὰ νὰ μὴ τὴν πάθουνε, νὰ ποῦν ὅλοι τους ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός.

Πρὶν λοιπὸν ἀκόμα φωνάξῃ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Καλῖφης νὰ τὸν ρωτήσῃ.

Ἀφέντη βασιλέα! φωνάξανε αὐτοὶ μονοφωνίς, θές νὰ μάθῃς τὴν ἀλήθεια; Δὲν ὑπάρχει Θεός!

— Δὲν ὑπάρχει Θεός; φώναξεν ἐκκληκτος ὁ Καλῖφης: πῶς τὸ λοιπὸν ἐσεῖς πιστεύετε στὸ Θεὸ καὶ μᾶς βάζετε κ' ἐμᾶς νὰ τὸν πιστεύουμε; Καὶ πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ξέρουμε ἕνα πρᾶμα πού δὲν ὑπάρχει;

Οἱ χοτζάδες πομεῖνανε σβυστοί!

— Δὲν μιλάτε;

Τί νὰ ποῦνε;

— Πάρτε τους ὅλους καὶ κλείστε τους σ' ἕνα δωμάτιο, διέταξεν ὁ Καλῖφης, ἄγριος σὰν θεριό. Νὰ μένουνε ἐκεῖ ὡς πού ἐγὼ ὁ ἴδιος θὰ βρῶ τὸ Θεό. Καὶ μῆτε νὰ τρῶνε μῆτε νὰ πίνουνε.

Καὶ ἔτσι τὸ λοιπὸν ὁ Καλῖφης ξεκίνησε νὰ πάη μοναχὸς του νὰ βρῇ τὸν Θεό. Ποῦ νὰ πάη, ποῦ νὰ μὴν πάη, καβάλα τὸ μαῦρο του ἄτι, πήρε τὸ δρόμο κατὰ τὰ ψηλὰ βουνά.

— Βέβαια, ὁ Θεός, εἶπε μὲ τὸ νοῦ του, θὰ εἶναι κάπου ψηλά, πειὸ ψηλὰ ἀπ' ὅλα, γιὰ νὰ τὰ ἔχῃ ὅλα μπρὸς στὰ μάτια του καὶ νὰ τὰ βλέπῃ καὶ νὰ τὰ διευθύνῃ.

Σὰν ἔφτασε στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ βλέποντας ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ μὲ προσοχή, φώναξε μὲ μεγάλη φωνή.

— Θεέ! ποῦ εἶσαι; Παρουσιάσου! Σὲ προσκαλῶ ἐγώ, ὁ Καλῖφης τῆς Μπάσορας, νὰ μετρηθοῦμε στὴ δύναμι.

Τὴν ἴδια στιγμὴ παρουσιάστηκε μπροστά του ἕνας ἀνεμόμυλος. Ἐνας ἀνεμόμυλος μεγάλος ὡς τὸν οὐρανό. Χωρὶς ἀγέρα, χωρὶς τίποτα ὁ ἀνεμόμυλος γύριζε, ὅλο καὶ γύριζε.

Ὁ Καλῖφης ἔμεινεν ἐκστατικός. Ἐκύτταξε καλὰ τὰ πανιά τοῦ μύλου πού γυρνοῦσαν γοργὰ ἀπὸ μπροστά του, καὶ τί νὰ ἰδῇ; Ὅλα εἶχαν ἀπάνω γράμματα καὶ λέγανε: Τὸ ἕνα: Ἐγὼ εἶμαι τὸ

πειὸ μεγάλο πρᾶμα στὸν κόσμο. Τὸ ἄλλο: Ἐγὼ εἶμαι τὸ πειὸ δυνατό πρᾶμα στὸν κόσμο. Τὸ τρίτο: Ἐγὼ εἶμαι τὸ πειὸ ἀληθινὸ πρᾶμα στὸν κόσμο. Τὸ τέταρτο: Ἐγὼ εἶμαι τὸ πειὸ ὠραῖο πρᾶμα στὸν κόσμο. Τὸ πέμπτο: Ἐγὼ εἶμαι τὸ πειὸ ἀγαθὸ πρᾶμα στὸν κόσμο. Τὸ ἕκτο: Ἐγὼ εἶμαι τὸ πειὸ σοφὸ πρᾶμα στὸν κόσμο. Τὸ ἕβδομο... Τὸ ὄγδοο... Τὸ ἔνατο... Ποῦ νὰ τὰ διαβάσῃ ὅλα μὲ τὴ γληγοράδα πού περνοῦσανε μπροστά του; Οὔτε κἂν νὰ τὰ μετρήσῃ μπορούσε.

Καὶ ὁ μύλος ὅλο καὶ γυρνοῦσε καὶ ἄλθε. Τσουβάλια τῶν τσουβαλιῶν, δὸς του καὶ χυνόντανε μὲς τίς μυλόπετρες. Τὸ ἕνα τσουβάλι, ἔσκυψεν ὁ Καλῖφης νὰ ἰδῇ τὴ μάρακα τους, ἔγραφε: Καθῆκον! Τὸ ἄλλο: Τιμὴ! Τὸ ἄλλο: Δόξα! Τὸ ἄλλο: Πατρίς! Τὸ ἄλλο: Ἐλευθερία! Τὸ ἄλλο: Δικαιοσύνη! Τὸ ἄλλο: Ἰσότης! Τὸ ἄλλο: Ἀδελφότης! Ὡς πού βαριέστησε νὰ διαβάσῃ κ' ἔπεσε τὸ μάτι του στὶς δυὸ τίς μεγάλες τίς μυλόπετρες πού γυρνοῦσανε ἡ μιὰ ἀπάνω στὴν ἄλλη.

Ἡ μιὰ, ἡ ἀπὸ πάνω ἔγραφεν — Εὐτυχία! Ἡ ἄλλη ἡ ἀπὸ κάτω — Δυστυχία!

— Μὰ αὐτό, εἶπεν ὁ Καλῖφης, εἶναι χωρὶς ἄλλο μαγεία!

Κ' ἔβαλε τὸ χέρι του κ' ἔπιασε μιὰ φουχτιά ἀπὸ τὸ ὑλικὸ τὸ ἀλεσμένο πού ἔβγαινεν, ὅλο κ' ἔβγαινεν ἀπὸ τὸ μύλο καὶ τὸ ψηλάφησε καλὰ καλὰ. Τί νομίζετε πού εἶτανε; Εἶτανε γράμματα καὶ αὐτό. Ἐφτὰ γράμματα πού σταίνοντάς τα κατὰ γῆς κάνανε ἑκατομύρια φορὲς τὴ λέξι— Ἀγνωστο!

Τότε, κατάλαβεν ὁ Καλῖφης πῶς πραγματικῶς κατὰ ἔπαθε τὸ μυαλό του καὶ τὸν ἐπίασε σὰν ἕνας φόβος. Γυρέβοντας νὰ φύγῃ, εἶδε μιὰ καλύβα ἐκεῖ κοντά.

— Αὐτὴ θὰ εἶναι τοῦ μυλωνᾶ χωρὶς ἄλλο, εἶπε.

Καὶ χτυπώντας τὴν πόρτα ἐφώναξε:

— Ἐ! μυλωνᾶ, ἄνοιξέ μου!

— Ὁ μυλωνᾶς εἶσαι σύ! ἀπάντησε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μέσα καὶ στὴ στιγμὴ χάθηκεν ἀπὸ μπροστά του καὶ ἡ καλύβα κι' ὁ ἀνεμόμυλος.

Ὁ Καλῖφης γέλασε τότε:

— Νὰ δῆς, εἶπε, κι' ἂν δὲν εἶναι ὁ Θεὸς αὐτὸς ὁ ἀνεμόμυλος. Ἐχουν δίκιο οἱ χοτζάδες. Ὁ Θεὸς εἶναι στὸν οὐρανό, εἶναι παντοῦ, εἶναι μὲς τὸ κεφάλι μας καὶ δὲν εἶναι πούπετα!

Z. ΦΥΤΙΑΝΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΟΥ ΕΜΕΡΣΟΝ

Χ Α Ρ Α Κ Τ Η Ρ

Ἀ νέγνωσα ὅτι ἐκεῖνοι πού ἤκουαν τὸν λόρδον Chatham¹ νὰ ὁμιλῇ, εἶχαν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι μέσα εἰς αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον ὑπῆρχε κατὰ ἀκόμῃ καλλίτερον καὶ εὐγενέστερον παρὰ ἐκεῖνο πού ἔλεγε. Καὶ διὰ τὸν ἐξαιρετὸν μας Ἀγγλὸν ἱστοριογράφον τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως² ἐξέφρασαν τὸ παράπονον, ὅτι ὅσα πραγματικὰ γεγονότα ἀναφέρει διὰ τὸν Μιραμπώ, δὲν ἐξηγοῦν καθόλου τὴν ὑπόληψιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἔχει. Οἱ Γράκχοι, ὁ Ἅγις, ὁ Κλεομένης καὶ ἄλλοι ἥρωες τοῦ Πλουτάρχου εἰς τὰς πράξεις των, πού μᾶς τὰς παρέδωκεν ἡ ἱστορία, δὲν φθάνουν τὸ ὕψος τῆς φήμης των. Ὁ σερ Φίλιππος Σίδνεϋ, ὁ κόμης τοῦ Ἑσσεξ, ὁ σερ Οὐῶλτερ Raleigh εἶναι ἄνδρες μὲ μεγάλην φήμην καὶ ὀλίγα ἔργα. Εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων τοῦ Οὐασινγκτόν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εὕρωμεν οὔτε τὸ πολλοστημόριον τῆς ἀτομικῆς του σημασίας. Ἡ αὐθεντία τοῦ ὀνόματος τοῦ

Σίλλερ εἶναι δυσαναλόγως μεγάλη ἐν συγκρίσει μὲ τὰ βιβλία πού ἔγραψε. Μὲ τὸ νὰ λέγωμεν ἀπλῶς ὅτι ἡ ἡχὴ ἔχει μεγαλειτέραν διάρκειαν ἀπὸ τὴν βροντὴν, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν ἐπαρκῶς αὐτὴν τὴν δυσαναλογίαν πού ὑπάρχει μεταξύ τῆς φήμης καὶ τῶν ἔργων ἢ τῶν ἀνεκδότων, ὥστε θὰ ὑπῆρχε, φαίνεται, κατὰ ἄλλο εἰς τοὺς ἀνδρας τούτους, πού ἐγέννα κάποιαν ἐλπίδα ἀνωτέραν ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα των. Τὸ μεγαλιτέρον ποσὸν τῆς δυνάμεώς των ἦτο κρυμμένον, ἦτο λεληθός. Αὐτὸ εἶνε πού λέγομεν χαρακτῆρα, — μίαν δύναμιν ἐπιφυλαγμένην, πού ἐνεργεῖ μὲ μόνην τὴν παρουσίαν της καὶ χωρὶς μέσα. Τὸν φανταζόμεθα ὡς μίαν δύναμιν πού δὲν ἐπιδέχεται ἐπίδειξιν, ὡς ἕνα ἐφεσίτιον καὶ προστατευτικὸν δαιμόνιον μὲ τὰς παρορμήσεις τοῦ ὁποίου χειραγωγεῖται ὁ ἀνθρώπος, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου τὰς συμβουλὰς δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀνακοινώσῃ καὶ διατελεῖ πάντοτε εἰς ἐπικοινωνίαν μαζί του, εἰς τρόπον ὥστε οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι μένουν πολλὰς ἀπομονωμένοι, ἢ ἐὰν τύχῃ νὰ εἶναι κοινωνικοί, δὲν ἔχουν ἀνάγκην τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ ἠμποροῦν καὶ μόνοι των νὰ διακούσῃ.

Καὶ ἡ πλέον καθαρὰ φιλολογικὴ ἰδιοφυΐα

¹ Ὁ κόμης Τσάταμ εἶναι ὁ διάσημος Γουλιέλμος Πίτ πολιτικὸς τῆς Ἀγγλίας, γεννηθεὶς τῷ 1708 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1788. Σημ. τοῦ μεταφραστοῦ.

² Προφανῶς ἐννοεῖ τὸν Καρλάιλ. Σημείωσις τοῦ μεταφραστοῦ.

φαίνεται άλλοτε μεγάλη και άλλοτε μικρά, εν ᾧ ὁ χαρακτήρ διατηρεῖ ἀμείωτον τὸ μέγεθος του ὡς ἄστρον. Ἐκεῖνο ποὺ οἱ ἄλλοι ἐπιτυγχάνουν μὲ τὴν εὐφυΐαν ἢ μὲ τὴν εὐγλωττίαν των, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τὸ κατορθώνει μὲ ἓνα εἶδος μαγνητισμοῦ. Δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ βάλῃ ὅλα τὰ δυνατά του, ἐπειδὴ τοὺς θριάμβους του τοὺς κερδίζει μὲ τὴν ἐπίδειξιν τῆς ὑπεροχῆς του καὶ ὄχι μὲ τὴν διασταύρωσιν τῶν ξιφῶν. Νικᾷ ἐπειδὴ μόνῃ ἢ ἐμφάνισίς του ἀρκεῖ νὰ μεταβάλῃ τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων. «Ὡ Ἰόλη, πῶς τὸ ἤξευρες ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἦτο θεός; — Τὸ ἤξευρα, ἀπαντᾷ ἡ Ἰόλη, γιατί ἤμουν εὐτυχὴς ποὺ τὸν ἔβλεπα. Ὅταν ἔβλεπα τὸν Θησέα, ἤθελα νὰ τὸν ἰδῶ πρῶτα εἰς τὸν ἀγῶνα ἢ τοῦλάχιστον νὰ ὀδηγῇ τοὺς ἵππους τοῦ ἄρματος, ἀλλὰ ὁ Ἡρακλῆς δὲν ἐπερίμενε τὴν μάχην, ἐνῖκα εὐθὺς παντοῦ, καὶ ὅταν ἐστέκετο καὶ ὅταν περιπατοῦσε καὶ ὅταν ἐκάθητο καὶ ὅταν ἔκαμνεν ὀτιδήποτε». Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ συνήθως εἶνε μόνον ἐν περιήπτον εἰς τὰ συμβάντα, ποὺ μόνον κατὰ τὸ ἥμιον καὶ μάλιστα ὄχι μ' ἐπιτήδειον τρόπον συνδέεται μὲ τὸν κόσμον, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ζῇ, φαίνεται εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα ὅτι λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ζωὴν τῶν πραγμάτων καὶ εἶνε ἐκδηλώσις τῶν ἰδίων νόμων εἰς τοὺς ὁποίους ὑπόκεινται οἱ χρόνοι καὶ ὁ ἥλιος, οἱ ἀριθμοὶ καὶ αἱ ποσότητες.

Ἀλλὰ, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ ἓνα πλεον χαμηλὸ καὶ εὐκόλον παράδειγμα, θὰ παρατηρήσω ὅτι καὶ εἰς τοὺς πολιτικούς μας ἀγῶνας εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἐὰν ἐνεφανίζετο ποτὲ τὸ στοιχεῖον τοῦτο, πάντοτε θὰ ἐξεδηλόνητο ὑπὸ τὴν χονδροειδεστέραν του μορφήν, ἡμποροῦμεν νὰ γνωρίσωμεν ἀρκετὰ τὴν ἀσύγκριτόν του ἀξίαν. Οἱ ἄνθρωποι ἡξεύρουν ὅτι εἰς τὸν ἀντιπρόσωπόν των χρειάζονται κατὰ ἀνώτερον καὶ μεγαλειότερον ἀπὸ τὴν εὐφυΐαν, ὅτι δηλαδὴ χρεωστεῖ νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ κερδήσῃ τὴν πεποιθήσιν εἰς τὴν εὐφυΐαν του. Δὲν ἡμποροῦν νὰ ἐπιτύχουν τὸ ποθούμενον ἐὰν στείλουν εἰς τὴν Βουλὴν ἓνα ἔμπειρον, ἔξυπνον καὶ εὐστροφον ῥήτορα, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν εἶναι τοιοῦτος, ὥστε, προτοῦ νὰ κληθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ νὰ τὸν ἀντιπροσωπεύσῃ, νὰ ἔχῃ ἤδη λάβει τὴν κλησιν ἀπὸ τὸν παντοδύναμον θεὸν νὰ ὑπερασπισθῇ μίαν ὑπόθεσιν, ἐμφορούμενος ἤδη καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν πλεον ἀκράδαντον πεποιθήσιν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, — εἰς τρόπον. ὥστε καὶ οἱ πλεον τολμηροὶ καὶ οἱ πλεον ὀρμητικοὶ νὰ συναισθάνωνται ὅτι ἔχουν ἀπέναντί των μίαν ἀντίστασιν εἰς τὴν ὁποίαν θραύονται καὶ τὰ δύο, καὶ ἡ ἀναίδεια καὶ αἱ ἀπειλαί — δηλαδὴ τὴν πεποίθησιν εἰς μίαν ὑπόθεσιν. Οἱ ἄνδρες ποὺ φθάνουν εἰς τὸν σκοπὸν των, δὲν ἔχουν ἀνάγκην νὰ ἐρωτήσουν τοὺς ἐκλογεῖς των τί πρέπει νὰ εἰποῦν, ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶνε ἡ χώρα τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύουν.

Ποιθενὰ αἱ συγκινήσεις τῆς χώρας δὲν εἶνε τόσον ἄμεσοι, αἱ πεποιθήσεις τόσον γνήσιαι, ὅσον μέσα εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ποιθενὰ δὲν εἶνε τόσον ἀμυγῆς ἀπὸ ἐγωϊστικὰς ἐμπνεύσεις. Οἱ ἐκλογεῖς εἰς τὰς ἐστίαις των ἀκούουν τοὺς λόγους των, βλέπουν τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου των καὶ θυμίζουσιν τὰ αἰσθήματά των ἀναλόγως μὲ τὸν βαθμὸν ποὺ καταπίπτει ἢ ἀναρριπίζεται τὸ θάρρος ἐκείνων. Αἱ δημόσιαι μας συνελεύσεις ἀρκετὰ καλὰ χρησιμεύουν εἰς τὸ νὰ δοκιμασθῇ ἡ ἀνδρική δύναμις. Οἱ εὐθεὶς ἀγρόται μας τῶν δυτικῶν καὶ τῶν νοτίων πολιτειῶν δίδουν τὴν προτίμησιν των εἰς τὸν χαρακτήρα καὶ δὲν δυσκολεύονται νὰ ἐννοήσουν, ἂν ὁ Ἀμερικανὸς εἶναι ἀληθινὸς ἀνὴρ, ἢ ἂν ἡμποροῦν νὰ τὸν κουβαριάσουν εὐκόλα.

Ἡ ἰδία ὠθητική δύναμις δεικνύεται καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Καὶ εἰς αὐτὸ ὑπάρχουν ἄνθρωποι μὲ μεγαλοφυΐαν ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν πολιτείαν, εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ποῖος εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἢ ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὑπῆρξε τυχερὸς καὶ ἡθδοκίμησε. Αὐτὸ ἔγκειται εἰς τὸν ἄνθρωπον· τίποτε περισσότερον δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ περὶ αὐτοῦ. Κύτταξέ τον μιὰ φορὰ καὶ θὰ ἐννοήσῃς ἀμέσως διατὶ ἐπιτυγχάνει, ὅπως καὶ ὅταν βλέπῃς τὸν Ναπολέοντα, ἐννοεῖς ἀμέσως τὴν τύχην του. Εἰς τὸ νέον ἔδαφος ἀναγνωρίζομεν τὸ παλαιὸ παιγνίδι, τὴν συνήθειαν δηλαδὴ ν' ἀντιμετωπίζῃ τὰ πράγματα ἀπ' εὐθείας καὶ νὰ μὴ τὰ διαχειρίζεται ἐμμέσως, διὰ μέσου τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν ἐντυπώσεων ἐνδὸς ὁποιοῦδήποτε ἄλλου. Ἡ φύσις φαίνεται νὰ παρέχῃ τὴν ἄδειαν τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐμπορίου, εὐθὺς ὅπου ἰδῇς τὸν γεννημένον ἔμπορον, ὁ ὁποῖος δὲν σοῦ φαίνεται τόσον ὡς ἓνας ποὺ διαπραγματεύεται ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις ἀλλὰ ὡς ὁ διαχειριστὴς καὶ ὑπουργὸς τοῦ ἐμπορίου τῆς Φύσεως. Ἡ ἐμφυτος ἀκεραιότης του συμμαχεῖ μὲ τὴν γνῶσιν ποὺ ἔχει τοῦ ὁργανισμοῦ τῆς κοινωνίας καὶ τὸν καθιστᾷ ἀνώτερον ἀπὸ ὅλας τὰς μικροπονηρίας καὶ δολιότητας καὶ ἱκανὸν νὰ μεταδίδῃ εἰς ὅλους τὴν ἰδικήν του πεποίθησιν ποὺ ἔχει, ὅτι τὰ συμβόλαια δὲν ὑπόκεινται εἰς καμίαν αὐθαίρετον ἐρμηνείαν. Τὸ πνεῦμα ἀπέκτησε τὴν ἔξιν νὰ συμμορφώνεται μὲ τοὺς κανόνας τῆς φυσικῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς κοινῆς ὠφελείας· κατὰ συνέπειαν ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος ἐμπνέει σέβας καὶ πόθον νὰ ἔχῃ κανεὶς νὰ κάμῃ μαζί του, τόσον ἕνεκα τοῦ σιωπηλοῦ καὶ ἐντίμου του χαρακτήρος, ὅσον καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀπόλαυσιν ποὺ παρέχει ἡ θέα μιᾶς τοιαύτης ἱκανότητος. Τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο ἐμπόριον ποὺ ὡς νεώρια ἔχει τ' ἀκρωτήρια τοῦ Νοτίου Ὠκεανοῦ καὶ μετέβαλεν εἰς μεσόγειον λιμένα τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, ἔχει τὸ κέντρον του μόνον εἰς τὸν

ἐγκέφαλόν του καὶ δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς εἰς τὸ σύμπαν νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του ἀντ' αὐτοῦ. Εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ὑποδοχῆς βλέπω ὅτι εἰργάσθη τὸ πρῶτ' ὁσοῦν καὶ τὸ βλέπω εἰς τὸ θυτιδωμένον αὐτοῦ μέτωπον, εἰς τὴν σοβαρότητα τοῦ ἥθους του ποὺ δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὴν ἀποτινάξῃ ὅλη του ἡ προσπάθεια διὰ νὰ φανῇ περιποιητικὸς. Διακρίνω καθαρὰ πόσαι σταθεραὶ ἀποφάσεις ἐλήφθησαν, πόσα γενναῖα ὄχι ἔχουν λεχθῇ σήμερον, ὅποτε θὰ ἐπροφέροντο ἀλλὰ τόσα καταστρεπτικὰ καί. Βλέπω πῶς μαζί μὲ τὴν ὑπερηφάνειάν του διὰ τὴν ἱκανότητά του, διὰ τοὺς ἀξιοθαυμάστους του ὑπολογισμούς καὶ διὰ τοὺς εὐρυτάτους του συνδυασμούς ἔχει συγχρόνως καὶ τὴν συναίσθησιν ὅτι εἶνε ὄργανον καὶ συμπαίκτης τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς φύσεως. Καὶ αὐτὸς ἐπίσης πιστεύει, ὅτι κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του καὶ ὅτι ἓνας ἄνθρωπος χρεωστεῖ νὰ εἶνε γεννημένος διὰ τὸ ἐμπόριον, εἰδμη δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸ μάθῃ.

Ἡ ἀξιοθαύμαστος αὐτὴ δύναμις ἀκόμη περισσότερον μαγεύει τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα, ὅταν τὴν βλέπωμεν νὰ ἐνεργῇ πρὸς τελικοὺς σκοποὺς καθαρωτέρους. Ἡ ἐνέργειά της ἀναπτύσσεται δυνατώτερα εἰς τὰς πλεον μικρὰς κοινωνίας καὶ εἰς τὰς προσωπικὰς σχέσεις. Ἡ ἐπίδρασίς της εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις εἶνε ἐξαιρετική καὶ ἀνυπολόγιστος. Ὅσονδήποτε μεγάλη καὶ ἂν εἶναι ἡ σωματικὴ ῥώμη, δι' αὐτῆς θὰ παραλυθῇ. Αἱ ὑπέρτεραι φύσεις καταβάλλουν τὰς ὑποδεστέρας, ἐξασκοῦσαι ἐπ' αὐτῶν ἐν εἶδος ὑπνωτισμοῦ. Θαρρεῖς ποὺ δεσμεύονται τρόπον τινὰ αἱ δυνάμεις των καὶ δὲν παρέρχονται καμίαν ἀντίστασιν. Ἰσως τοιοῦτος πρέπει νὰ εἶναι ὁ παγκόσμιος νόμος. Ὅταν τὸ ὑπέρροχον δὲν ἡμπορεῖ νὰ σύρῃ τὸ ὑποδεὲς πλησίον του πρὸς τὰ ἐπάνω, ἀναλαμβάνει νὰ ἐνεργήσῃ ναρκωτικῶς ἐπ' αὐτοῦ, καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ ἄνθρωπος παραλύει τὴν ἀντίστασιν τῶν ζώων. Τοιαύτην μυστηριώδη ἐνέργειαν ἐξασκοῦν ἐπ' ἀλλήλων οἱ ἄνθρωποι. Ποσάκις ἡ ἐπιρροή ἐνδὸς ἀληθινοῦ ἀρχοντος καὶ κυριάρχου μετέβαλεν εἰς πραγματικότητα ὅλα τὰ μάγια ποὺ διηγοῦνται εἰς τὰ παραμύθια. Ἐπιβολὴ καὶ ἐξουσία ἐφαίνεται ὅταν νὰ χύνεται ἀπὸ τὰ μάτια ἐκεῖνα εἰς ὅλους ποὺ τὰ προσέβλεπαν, ἐν ῥεῦμα ὀρμητικὸν ἀπὸ φῶς σοβαρόν, ἐπιβλητικὸν ὡς τὸν Ὀχιον καὶ τὸν Δούναβιν, ποὺ ἐπλημμύριζεν ὅλους μὲ τὰς ἰδικὰς του ιδέας καὶ προσέδιδεν εἰς ὅλα τὰ συμβάντα τὸ χρῶμα τῆς διανοίας του. «Τί μέσον μετεχειρίσθης;» ἠρώτησαν ποτὲ τὴν σύζυγον τοῦ Κοντσίνη διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὴν μετεχειρίσθη ἡ Μαρία τῶν Μεδίκων, καὶ αὐτὴ ἀπεκρίθη — «Ἐκείνην μόνον τὴν ἐπιρροὴν ποὺ κάθε ἰσχυρὰ θέλησις ἐξασκεῖ εἰς μίαν ἀσθενή». Δὲν ἡμπορεῖ τάχα ὁ δέσμιος Καῖσαρ ν' ἀποτινάξῃ τὰς ἀλύσεις του καὶ νὰ τὰς μεταφέρῃ εἰς

τὸ άτομον τοῦ Ἰππωνος καὶ τοῦ Θράσωνος, τοῦ δεσμοφύλακος; Εἶναι τάχα ἡ σιδηρᾶ χειροπέδη ἀδιάρρηκτος; Ὑποθέσωμεν ὅτι ἓνας δουλέμπορος εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Γουίνεας παραλαμβάνει εἰς τὸ πλοῖον του φορτίον μαύρων ἀποτελούμενον ἀπὸ ἀνθρώπους ὡς τὸν Τουσσαίν¹, ἢ φαντασθῶμεν μίαν στιγμὴν ὅτι κάτω ἀπὸ τὰ μαῦρα αὐτὰ προσωπεῖα κρύπτονται σιδηροδέσμιοι ἄνδρες ὡς τὸν Οὐάσιγκτον. Θὰ εἶνε ἀρὰ γε ἡ σχέσις πληρώματος καὶ φορτίου ἢ ἰδία ἕως τὴν στιγμὴν ποὺ θὰ φθάσῃ τὸ πλοῖον εἰς τὴν Κούβαν; Τίποτε ἄλλο δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον σχοινὶ καὶ σίδηρος; Δὲν ὑπάρχει ἀγάπη, δὲν ὑπάρχει σέβας; Ἀδύνατον ἀρὰ γε εἶναι ν' ἀστράψῃ ποτὲ μία ἀμυδρὰ λάμψις δικαιοσύνης μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ δουλεμπόρου καὶ δὲν πρέπει τάχα νὰ θεωρήσωμεν ποτὲ ἱκανὰς ἐκεῖνας τὰς δυνάμεις, ὅτι θὰ ἡμπορέσουν νὰ θραύσουν τὴν ἀντίστασιν ἐνδὸς σιδηροῦ κλοιοῦ, ἢ νὰ τὴν ἀποφύγουν καὶ νὰ τὴν καταβάλουν καθ' ἓνα ὁποῖονδήποτε τρόπον;

Αὐτὸ εἶναι μία δύναμις τῆς φύσεως, ἀπαράλλακτὴ ὡς τὸ φῶς καὶ τὴν θερμότητα, καὶ ὁλόκληρος ἡ φύσις συνενεργεῖ μαζί της. Ὁ λόγος ποὺ αἰσθανόμεθα τὴν παρουσίαν ἐνδὸς ἀνθρώπου καὶ δὲν αἰσθανόμεθα τὴν παρουσίαν ἐνδὸς ἄλλου, εἶναι τόσον ἀπλοῦς ὅπως ὁ νόμος τῆς βαρύτητος. Ἀλήθεια εἶναι ἡ κορωνὶς τῆς ὑπάρξεως καὶ δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ της εἰς ἐν ἀντικείμενον. Ὅλα τὰ ἄτομα καταλαμβάνουν μίαν θέσιν εἰς τὴν κλίμακα ἀναλόγως μὲ τὴν καθαρότητα μὲ τὴν ὁποίαν ζῇ μέσα των αὐτὸ τὸ στοιχεῖον. Ἡ θέλησις τῶν καθαρωτέρων ὀρεῖ πρὸς τὰ κάτω, εἰς τοὺς ἄλλους, ἀπαράλλακτα ὡς τὸ νερὸν ποὺ χύνεται ἀπὸ ἐν ὑψηλότερον εἰς ἐν χαμηλότερον ποτήριον. Ὅπως καὶ εἰς κάθε ἄλλην δύναμιν τῆς φύσεως, ἔτσι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ καμία ἀντίστασις. Μίαν πέτραν ἡμποροῦμεν νὰ τὴν ὀρίσωμεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὑψηλὰ εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ὅμως εἶνε βέβαιον, ὅτι ὅλαι αἱ πέτραι θ' ἀναγκασθοῦν νὰ πέσουν πάλιν κάτω ὁσαδήποτε δὲ παραδείγματα καὶ ἂν ἀναφέρωμεν περὶ ἀτιμωρήτου κλοπῆς, ἢ περὶ ψεύδους ποὺ τὸ ἐπίστευσεν ὅλος ὁ κόσμος, πάλιν ἡ δικαιοσύνη ὀφείλει ἐπὶ τέλους νὰ θριαμβεύσῃ, διότι εἶναι προνόμιον τῆς ἀληθείας νὰ ἔχωμεν χρέος νὰ τὴν πιστεύωμεν. Χαρακτήρ εἶναι ἡ ἥθικὴ αὐτὴ τάξις μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὰ

¹ Toussaint l'Ouverture, μαύρος τῆς Χαϊτις, διαπρέψας εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν μαύρων τῷ 1791. Ἀργότερα ἔγινε πρόεδρος τῆς νήσου Ἰσάβιος καὶ εἰς τὰ 1800 ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ σύνταγμα. Ἡ Γαλλία ἔστειλε κατ' αὐτοῦ τὸν στρατηγὸν Λεκλέρκ, ὁ ὁποῖος, καίτοι νικηθεὶς ἀπὸ τὸν Τουσσαίν, κατώρθωσε διὰ δόλου νὰ τὸν συλλάβῃ καὶ νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου καὶ ὁ Τουσσαίν ἀπέθανε μετ' ὀλίγα ἔτη. Σημ. τοῦ Μεταφραστοῦ.

ξεχωριστά ιδιώματα τοῦ καθενός. Κάθε ἀνθρώπος φραγὴν καὶ σύνορον ἔχει τὸν ἑαυτὸν του: ὁ χρόνος καὶ ὁ χώρος, ἐλευθερία καὶ ἀνάγκη, ἀλήθεια καὶ σκέψις δὲν ὑπάρχουν ἱπλέον μόνα των, ἔξω ἀπὸ αὐτόν. Τὸ σύμπαν τώρα εἶναι μάνδρα ἢ φραγὴ. Διότι μέσα εἰς τὸν ἀνθρώπον εἶναι ὅλα τὰ πράγματα, καὶ τὸ ἰδιαίτερον ἦθος τῆς ψυχῆς του δίδει εἰς αὐτὰ τὸ χρῶμα. Μὲ τὴν ἐσωτερικὴν του ἀξίαν, ποὺ κρύπτει μέσα του, διαπερᾶ ὅσον ἡμπορεῖ ὅλην τὴν φύσιν καὶ δὲν παρασύρεται νὰ χαθῇ εἰς τὸ ἄπειρον, ἀλλὰ ὅσον-δήποτε καὶ ἂν τεντωθῇ τὸ τόξον, ἐπὶ τέλους ὅλα τὰ συμφέροντά του θὰ καταλήξουν πάντοτε πρὸς τὸ ἴδιόν του ὄφελος. Ζωογονεῖ πᾶν ὅ,τι ἡμπορεῖ καὶ βλέπει μόνον ὅ,τι ζωογονεῖ. Μέσα του ἐγκλείει τὸν κόσμον, ὅπως καὶ ὁ φιλόπατρις ἐγκλείει μέσα του τὴν πατρίδα, ὡς μίαν ὕλικήν ὑπόστασιν τοῦ χαρακτῆρος του καὶ ὡς θέατρον τῶν πράξεών του. Ἡ ὕψις ψυχῆ συνδέεται μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ μὲ τὴν ἀλήθειαν, ἀπαράλλακτα καθὼς ὁ μάγνητης ποὺ στρέφεται πρὸς τὸν πόλον, εἰς τρόπον ὥστε ἕνας τοιοῦτος ἀνθρώπος παραμένει διὰ τοὺς θεατὰς ὡς ἐν διαφανὲς μεσότοιχον μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἡλίου, καὶ ὁποῖοςδήποτε θὰ διηύθυνε τὰ βήματά του πρὸς τὸν ἥλιον, θὰ ἐρέρετο πάντοτε πρὸς αὐτόν τὸν ἀνθρώπον. Αὐτὸς ἄρα εἶνε τὸ μεσάζον τῆς ὑπερτάτης ἐπιρροῆς δι' ὅλους ποὺ δὲν ἐφθασαν ἀκόμη εἰς τὸ ἴδιον ὕψος. Ἀνθρώποι λοιπὸν μὲ χαρακτῆρα εἶναι ἢ συνειδήσεις τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν.

Τὸ φυσικὸν κριτήριον τῆς δυνάμεως ταύτης εἶναι ἢ ἀντίστασις τῶν περιστάσεων. Οἱ ταπεινοὶ ἀνθρώποι παρατηροῦν τὴν ζωὴν μόνον πῶς ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὰ φρονήματα, εἰς τὰ συμβάντα καὶ εἰς τὰ ἄτομα. Δὲν ἡμποροῦν νὰ ἰδοῦν τὴν πράξιν προτοῦ νὰ ἐκτελεσθῇ. Ἐν τούτοις τὸ ἡθικὸν στοιχεῖον τῆς προϋπῆρχεν ἤδη εἰς ἐκεῖνον ποὺ τὴν διέπραξε καί, εἴτε ἦτο δικαία, εἴτε ἄδικος, εὐκόλον ἦτο νὰ προορηθῇ. Τὸ πᾶν εἰς τὴν φύσιν εἶνε δίπολον· ἔχει ἕνα θετικὸν καὶ ἕνα ἀρνητικὸν πόλον. Ἐκεῖ μέσα εἶνε τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ, ὁ νοῦς καὶ τὸ ἔργον, ὁ βορρᾶς καὶ ὁ νότος. Ὁ νοῦς εἶναι τὸ θετικόν, ἢ πράξις εἶναι τὸ ἀρνητικὸν στοιχεῖον. Ἡ θέλησις εἶναι ὁ βόρειος, καὶ νότιος πόλος εἶνε τὸ γεγονός. Φυσικὴ θέσις τοῦ χαρακτῆρος εἶνε ὁ βόρειος πόλος, ἐπειδὴ αὐτὸς διαμοιοῖται τὰ μαγνητικὰ δυνάμει τοῦ συστήματος. Αἱ ἀσθενεῖς ψυχαὶ ἔλκονται πρὸς τὸν νότιον, τὸν ἀρνητικὸν πόλον. Αὐταὶ ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὴν ὠφέλειαν ἢ εἰς τὴν βλάβην μῖας πράξεως καὶ ποτὲ δὲν ἡμποροῦν ν' ἀτενίσουν καὶ νὰ ἐμβαδύνουν εἰς τὸ ἀρχικὸν αἷτιον, ἔαν τοῦτο προηγουμένως δὲν ἐγκαθιδρυθῇ εἰς ἕνα ἀνθρώπον. Δὲν ἐπιζητοῦν νὰ εἶνε ἀξίαι ἀγάπης, ἀλλὰ θέλουν ν' ἀγαπῶνται. Οἱ ἀνθρώποι μὲ χαρακτῆρα προτιμοῦν ν' ἀκούουν

τὰς ἐλλείψεις των καὶ τὰ σφάλματά των, οἱ ἄλλοι δὲν ἀνέχονται ν' ἀκούουν τὰ ἐλαττώματά των· λατρεύουν τὰ συμβάντα· ἐξασφάλισέ τους ἐν γεγονός, ἕνα συνδυασμόν, μίαν ἀλληλουχίαν περιστάσεων καὶ δὲν θὰ σοῦ ζητήσουν ἄλλο τίποτε· αὐτὸ τοὺς ἀρκεῖ. Ὁ ἥρωας συναισθάνεται ὅτι τὸ συμβᾶν εἶνε ὑπεξούσιον εἰς αὐτόν, ὅτι αὐτὸ χρεωστεῖ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Μία τυχαία ἀλληλουχία γεγονότων δὲν ἡμπορεῖ νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἱκανοποίησιν ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἀπονέμει εἰς αὐτὴν ἢ φαντασία· ἀπὸ κάθε συνδυασμόν περιστάσεων ἢ ψυχῇ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμπορεῖ νὰ διαφύγῃ· εὐτυχία καὶ προκοπὴ ἔξαρτᾶται ἀπὸ μίαν ὁρισμένην διάθεσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας καὶ θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἰσχὺν καὶ εἰς τὸν θρίαμβον ποὺ εἶνε οἱ φυσικοὶ καρποί της, ὁποῖανδήποτε φορὰν καὶ ἂν ἤθελον λάβει τὰ συμβάντα. Καμία μεταβολὴ τῶν περιστάσεων δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐπανορθώσῃ μίαν ἑλλειψιν χαρακτῆρος. Καυχώμεθα ὅτι ἐγλυτώσαμεν ἀπὸ πολλὰς δεισιδαιμονίας, καὶ ὅμως ὅσα εἶδωλα καὶ ἂν ἐσυντρίψαμεν, πάλιν τὴν εἰδωλολατρείαν μας τὴν μετεφέραμεν εἰς ἄλλα πράγματα. Τί ἐκέρδησα μὲ τὸ νὰ μὴ θυσιάζω πλέον εἰς τὸν Δία ἢ εἰς τὸν Ποσειδῶνα ταῦρον, ἢ εἰς τὴν Ἑκάτην ποντικόν, ἢ μὲ τὸ νὰ μὴ φοβοῦμαι πλέον τὰς Ἑρινύας καὶ νὰ μὴ τρέμω πρὸ τοῦ Καθαρτηρίου τῶν Καθολικῶν καὶ τῆς Δευτέρας Παρουσίας τῶν Διαμαρτυρομένων, ἀφοῦ φοβοῦμαι τὴν γνώμην τῶν ἀνθρώπων, τὴν δημοσίαν γνώμην, ὅπως τὴν λέγομεν; ἀφοῦ τρέμω τὴν ἀπειλοῦσαν ἐπίθεσιν, τὸν περιγέλωλ, τὸν κακὸν γείτονα, τὴν ἔνδειαν, τὸν ἀκρωτηριασμόν, τὴν φήμην ἐπικειμένης ἐπαναστάσεως ἢ τὴν δολοφονίαν; Ἐὰν ἐν γένει τρέμω, τί σημαίνει τὸ ἀπὸ τί τρέμω; Ἡ ἰδική μας κακία λαμβάνει τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην μορφήν ἀναλόγως μὲ τὸ γένος, μὲ τὴν ἡλικίαν καὶ μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὅταν ὑποκειμεθα εἰς τὸν φόβον, δὲν θ' ἀργήσωμεν νὰ εὐρωμεν καὶ τὰ φόβητρα. Ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ἐχθροπάθεια ποὺ μὲ δυσαρεστεῖ τόσον ὅταν τὴν ἀποδίδω εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀνῆκει εἰς ἐμέ, ὡς ἰδιότης ἰδική μου. Εἶμαι πάντοτε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μου περικυκλωμένος. Ἐξ ἄλλου πάλιν ἡ εὐθύτης καὶ ἡ χρηστότης εἶνε διαρκῆς θρίαμβος ποὺ δὲν ἐορτάζεται μὲ ἀλαλαγμούς, ἀλλὰ μὲ τὴν καθαρὰν γαλήνην τοῦ πνεύματος, ποὺ εἶνε διαρκῆς χαρὰ καὶ ἐπὶ τέλους κατήντησεν ἕξις. Εἶνε ἀτιμωτικὸν δι' ἡμᾶς νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὰ συμβάντα καὶ νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ αὐτὰ νὰ μᾶς διαβεβαιώσουν, ἔαν ἔχωμεν ἀλήθειαν καὶ ἀξίαν. Ὁ κεφαλαίουχος δὲν τρέχει κάθε ὥραν εἰς τὸν μεσίτην του διὰ ν' ἀλλάξῃ τὸ κέρδος του μὲ χρήματα, ἀρκεῖται μόνον νὰ πληροφορηθῇ ἀπὸ τὰ δελτία τῆς ἀγορᾶς τὴν αὐξήσιν τῶν κεφαλαίων του. Τὴν ἰδίαν εὐφροσύνην ποὺ θὰ μοῦ

ἐπροξένουν τὰ ὠραιότερα συμβάντα, ἔαν συνέβαιναν μὲ τὴν καλλιτέραν ἀλληλουχίαν, πρέπει νὰ μάθω νὰ αἰσθάνωμαι κατὰ τρόπον ἀγνότηρον καὶ μὲ τὴν συναίσθησιν, ὅτι κάθε ὥραν ἢ θέσις μου γίνεται καλλιτέρα καὶ μάλιστα τοιαύτη ὥστε νὰ δεσπόζῃ καὶ νὰ κυριαρχῇ τῶν συμβάντων, τὰ ὁποῖα ἐπιθυμῶ νὰ γίνουν. Ἡ ἀγαλλίασις αὐτῇ ἡμπορεῖ νὰ σταματήσῃ μόνον ὅταν προβλέπωμεν μίαν τόσον ἐξαισίαν τάξιν πραγμάτων, ὥστε νὰ ἐπισκιάσῃ καθολοκληρίαν πᾶν ὅ,τι τώρα ὀνομάζομεν πρόοδον καὶ εὐτυχίαν.

Ἡ μορφή ποὺ ὁ χαρακτῆρ φέρει εἶναι, κατ' ἐμέ, ἢ αὐτάρκεια. Σέβομαι τὸν ἀνθρώπον ἐκεῖνον ποὺ εἶνε πλοῦτος, ποὺ δὲν ἡμπορῶ νὰ τὸν φαντασθῶ ὡς μόνον, ἢ πτωχόν, ἢ ἐξόριστον, ἢ δυστυχῆ, ἢ ὡς προστατευόμενον, ἀλλὰ μονονοῦχὸ ὡς διαρκῶς προστάτην, ὡς εὐεργέτην καὶ εὐδαίμονα ἀνθρώπον. Χαρακτῆρ εἶνε κεντρικότης, εἶνε τὸ ἀδύνατον νὰ ἐκτοπισθῇ ἀπὸ τὴν θέσιν του καὶ νὰ χάσῃ τὴν ἀταραξίαν του. Ἐνας ἀνθρώπος ἔπρεπε νὰ μᾶς ἐμπνέῃ τὸ αἶσθημα σὺν νὰ ἐστεκόμεθα ἀπέναντι μῖας ὀγκώδους μάξης. Ἡ κοινωνία εἶνε ἀστόχαστος καὶ ξεσχίζει τὴν ἡμέραν τῆς εἰς χίλια κουρέλια, τὰς σχέσεις τῆς εἰς τυπικότητας καὶ εἰς ὑπεκφυγὰς. Ἄλλ' ὅταν ἐπισκέπτομαι ἕνα γενναίοφρονα ἀνθρώπον, θὰ ἐθεώρουν ὅτι θὰ μοῦ ἔκαμνε περιφρονητικὴν ὑποδοχὴν, ἔαν μοῦ παρείχεν ἐνδείξεις φιλοφρονητικῆς εὐστροφίας καὶ ἐθιμοτυπίας, θὰ ἐπροτιμοῦσα δὲ πολὺ περισσότερον ἔαν ἔμενεν εἰς τὴν θέσιν του ἀκίνητος καὶ ἀπότομος καὶ ἔαν μοῦ ἐδείκνυε τοῦλάχιστον τὴν ἀντίστασίν του, διότι θὰ ἐννοήσω τότε ὅτι συνήντησα μίαν νέαν καὶ θετικὴν ἀξίαν, — μίαν μεγάλην ἀνακούφισιν καὶ διὰ τοὺς δύο μας. Ἀρκεῖ ὅτι δὲν παραδέχεται τὰς καθιερωμένας ἰδέας καὶ συνηθείας. Ὅτι δὲν συνεφώνησε καὶ δὲν συμμορφώθη, αὐτὸ θὰ τὸν κεντᾷ καὶ θὰ τὸν ὑπενθυμίζῃ πάντοτε· καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐρευνᾷ πάντοτε καὶ ἐρωτᾷ, θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πρώτην σειρὰν διὰ νὰ συμβιβασθῇ μαζί του. Τίποτε δὲν ὑπάρχει πραγματικῶς, τίποτε ἀληθινὰ χρησίμον καὶ ἐωφελές ποὺ νὰ μὴν εἶνε θέατρον πολέμου καὶ πάλης. Τὰ σπῖτια ἀντηχοῦν ἀπὸ γέλια καὶ φλυαρίας μικρολόγους—χωρὶς ὅμως καμίαν ὠφέλειαν. Ἄλλ' ὁ ἀπότομος καὶ δυσπρόσιτος ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος εἶνε αἰνιγμα καὶ φοβερὰ διὰ τὴν κοινωνίαν, τὸν ὁποῖον δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸν ἀφίσῃ νὰ περάσῃ μὲ σιωπὴν, ἀλλ' εἶνε ἀναγκασμένη ἢ νὰ τὸν σεβασθῇ ἢ νὰ τὸν μισήσῃ — καὶ μὲ τὸν ὁποῖον αἰσθάνονται ὅτι ἔχουν δεσμούς ὅλα τὰ κόμματα, καὶ οἱ ἡγέται τῆς δημοσίας γνώμης καὶ οἱ ἄγνωστοι καὶ οἱ θανασταί, — αὐτὸς ὠφελεῖ, αὐτὸς κάμνει ἄνω κάτω Ἀμερικὴν καὶ Εὐρώπην καὶ καταστρέφει τὸν σκεπτικισμόν ὁ ὁποῖος λέγει: «ὁ ἀνθρώπος εἶνε παίγνιον καὶ κούκλα· ἐλάτε νὰ φᾶμε καὶ νὰ

πιοῦμε, γιατί τίποτε δὲν ἔχουμε καλλίτερον νὰ κάμουμε», ἐπειδὴ ὀίπτε φῶς εἰς ἐκεῖνο ποὺ ἔως τώρα ἦτον ἀδοκίμαστον καὶ ἄγνωστον. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποτάσσεται εἰς τὸ καθεστὸς καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν δημοσιότητα, προδίδει πίστιν κλονισμένην, σύγχυσιν εἰς τὴν κεφαλὴν του, καὶ ἀνῆκει εἰς ἐκεῖνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην πρῶτα νὰ ἰδοῦν τὸ σπῖτι κτισμένο καὶ ἔπειτα νὰ ἐννοήσουν τὸ σκεδιδόν του. Ὁ γνωστικὸς ἀνθρώπος δὲν ἐξωτερικεύει μόνον τὰς πολλὰς ἀπὸ τὰς ἰδέας του, ἀλλὰ ἐξωτερικεύει τὰς ὀλίγας. Ἐπιβάλλονται δὲ καὶ κυριαρχοῦν ἐκεῖνοι οἱ ἀνθρώποι μέσα εἰς τοὺς ὁποίους κᾶτι νέον ἔχει τὴν πηγὴν του, ποὺ ἐνεργοῦν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ποὺ εἶνε καθολοκληρίαν ἀφοσιωμένοι εἰς τὸ ἔργον των, ποὺ εἶναι βέβαιοι διὰ τὸν ἑαυτὸν των, οἱ πρωτογενεῖς, — αὐτοὶ εἶναι καλοὶ, διότι αὐτοὶ μᾶς ἀναγγέλλουν τὴν ἄμεσον παρουσίαν τῆς ὑψίστης δυνάμεως.

Αἱ πράξεις μας ἔπρεπε νὰ στηρίζονται εἰς τὸ εἶναι μας μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν. Λανθασμένοι ὑπολογισμοὶ δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν φύσιν. Μία ὁκᾶ νερὸν δὲν θὰ εἶνε βαρύτερα εἰς τὴν τρικυμίαν τοῦ ὠκεανοῦ παρὰ εἰς τὰ ἡσυχὰ νερὰ τῆς λίμνης. Ὅλα τὰ πράγματα, ἐξαιρουμένου τοῦ ἀνθρώπου, ἐνεργοῦν ἀκριβῶς κατὰ τὸ ποῖον καὶ κατὰ τὸ ποσόν των, καὶ ἐκεῖ ποὺ δὲν ἡμποροῦν νὰ κάμουν τίποτε, δὲν καταφεύγουν εἰς πειράματα καὶ εἰς δοκιμὰς. Μόνος ὁ ἀνθρώπος εἶνε ἀλλὰζὼν καὶ ἐπιζητεῖ καὶ δοκιμάζει πράγματα ἀνώτερα ἀπὸ τὰς δυνάμεις του. Ἐδιάβασα εἰς ἕν βιβλίον ἀγγλικῶν ἀπομνημονευμάτων: «Ὁ Κ^{ος} Φῶξ (ὁ κατόπιν λόρδος Holland) ἔλεγεν ὅτι ἔπρεπε νὰ τοῦ παραχωρηθῇ τὸ θησαυροφυλάκιον· εἶχεν ἀποκτήσῃ τὴν ἱκανότητα καὶ τὸ δικαίωμα πρὸς τοῦτο διὰ τὰς μέχρι τούδε ὑπηρεσίας του καὶ δι' αὐτὸ ἐξήτει νὰ τὸ ἔχῃ». Ὁ Ξενοφῶν μὲ τὰς δέκα του χιλιάδας Ἑλλήνων ἦσαν ἱκανοὶ δι' ἐκεῖνο ποὺ ἐπεχείρησαν καὶ τὸ ἔφεραν εἰς πέρας· ἦσαν τόσον ἀντάξιοι δι' αὐτό, ὥστε δὲν ἐπέρασε ποτὲ ἢ ὑποψία ὅτι τὸ ἐπιχειρημᾶ των ἦτο μεγάλη καὶ ἀμίμητος ἡρωικὴ πράξις. Καὶ ὅμως τὸ γεγονός ἐκεῖνο δὲν ἐπανελήφθη ἔως τώρα καὶ εἶνε μοναδικὸν εἰς τὴν ἱστορίαν, ὡς τὸ ὑψίστον μεταίχμιον τῆς στρατιωτικῆς τέχνης. Πολλοὶ ἔκτοτε ἠθέλησαν νὰ τὸ δοκιμάσουν, ἀλλὰ δὲν ἦσαν ἀντάξιοι του. Κάθε μεγάλη καὶ γενναία πράξις μόνον ἐπὶ τῆς πραγματικότητος ἡμπορεῖ νὰ θεμελιωθῇ. Κανὲν ἴδρυμα δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶνε καλλίτερον ἀπὸ τὸν ἴδρυτήν του. Ἐγνώρισα ἕνα ἀξιάγαστον καὶ μορφωμένον ἀνθρώπον ποὺ ἐπεχείρησεν ἐν πρακτικῶν μεταρρυθμιστικῶν ἔργων, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔκατόρθωσα ν' ἀνακαλύψω εἰς αὐτόν τὸ τόλμημα τῆς ἀγάπης ποὺ ἠθέλησε νὰ πραγματοποιήσῃ. Τὸ ἀπέκτησεν ἐξ ἀκοῆς καὶ ἀπὸ ὅσα βιβλία εἶχε διαβάσει, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψίν του. Ὅλοι

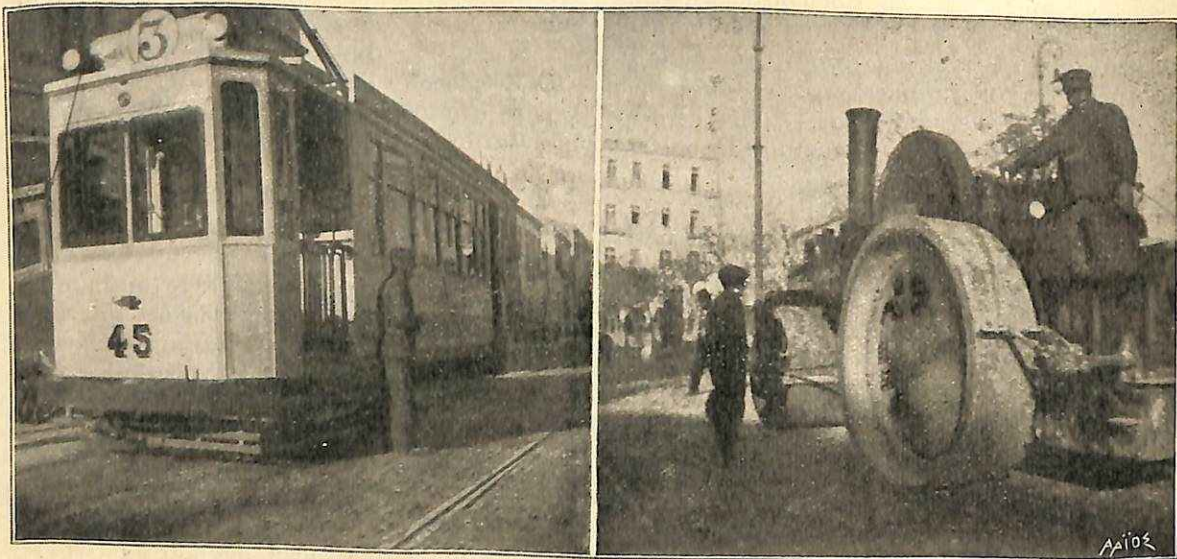
του αἱ πράξεις ἦσαν δοκιμαὶ καὶ ἀπόπειραι διὰ τὰ μεταφέρει μίαν γωνίαν τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ὅμως ἐξηκολούθει ἀκόμη ἡ πόλις καὶ ἐκεῖ νὰ εἶνε πόλις καὶ τίποτε τὸ νέον δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἐὰν εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἐνυπῆρχε κάποια κρυφὴ δύναμις, ἐὰν κάποιο φοβερόν δαιμόνιον συνεκί- νει καὶ ἐτάραττε τὸ εἶναι του, θὰ εἴχαμε βέβαια τὴν ἐλπίδα νὰ τὸ ἴδωμεν νὰ ἐμφανισθῇ. Δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ βλέπῃ ὁ νοῦς τὰ κακὰ καὶ τὰ μέσα πρὸς θεραπείαν των. Ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτοις καὶ νὰ ὑποτάξωμεν τὴν ζωὴν μας καὶ νὰ μὴ βιασθῶμεν νὰ ἐνθρονισθῶμεν εἰς τὴν θέσιν πρὸς δικαιούμεθα νὰ καταλάβωμεν, ἐφ' ὅσον πρὸς τοῦτο μᾶς κεντᾷ μόνον μία σκέψις καὶ ὄχι νοῦς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν εἴμεθα ἀκόμη ἀντάξιοι αὐτῆς.

Αὐτὰ εἶνε ιδιότητες τῆς ζωῆς καὶ πρὸς τούτοις παρατηροῦμεν καὶ ἐν ἄλλο χαρακτηριστικόν αὐτῆς γνώρισμα καὶ αὐτὸ εἶνε ἡ ἀδιάκοπος αὔξησις. Εἰς τὸν ἀγῶνα των οἱ ἄνθρωποι χρεω- στοῦν νὰ εἶνε φρόνιμοι καὶ σοβαροί. Καὶ ὀφεί- λουν προσέτι νὰ μᾶς κάμνουν νὰ αἰσθανώμεθα

ὅτι διανοίγεται εἰς αὐτοὺς ἐν ἐλεύθερον καὶ εὐ- τυχὲς μέλλον, τοῦ ὁποίου τὸ λυκαυγὲς μόλις αὐτὴν τὴν στιγμήν ἀρχίζει ν' ἀνατέλλῃ. Ὁ ἥρωας παρεξηγεῖται καὶ συκοφαντεῖται, ἀλλ' αὐτὸς ἀδυνατεῖ νὰ συγκρατηθῇ ἀπὸ τοῦ νὰ διαφω- τίσῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὰ χονδροειδέστερα σφάλ- ματα καὶ ἐλαττώματα ὁποιοῦδήποτε ἀνθρώπου· ἐτοιμάζεται πάλιν νὰ προσθέσῃ νέαν δύναμιν καὶ τιμὴν εἰς τὴν ἐξουσίαν του καὶ νέας ἀξιώ- σεις ἐπὶ τῆς καρδίας σου, αἱ ὁποῖαι κατ' ἀνάγκην θὰ σὲ κάμουν πτωχότερον, ἐὰν ἐλθισμὸν- σες τὸν ἑαυτόν σου καὶ δὲν ἐφρόντισες νὰ φυλά- ξῃς τοὺς δεσμούς σου μ' ἐκεῖνον, αὐξάνων τὸν πλοῦτον σου. Νέα ἔργα εἶνε αἱ μόναι δικαιολο- γίαι καὶ ἐξηγήσεις τῶν παλαιῶν, ποὺ ὁ εὐγενὴς ἀνέχεται νὰ προσφέρῃ ἢ νὰ δέχεται. Ἐὰν ὁ φίλος σου σὲ δυσηρέστησε, δὲν πρέπει νὰ κατή- σῃς καὶ νὰ συλλογίζεσαι, ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξὺ θὰ ἔχασε πλέον τὸ συμβᾶν ἀπὸ τὴν μνήμην του καὶ ἐδιπλασίασε τὴν δυνάμιν του νὰ σὲ ὑπηρετήσῃ, καὶ πρὶν ἀκόμη προφθάσῃς νὰ ση- κωθῇς θὰ σ' ἐπιδαψιλεύσῃ τὰ δῶρα του καὶ τὰς εὐλογίας του.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές]

Μετάφρ. Θ. Χ. ΦΛΩΡΑ

ΤΑ ΝΕΑ ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΤΡΑΜ

ΑΘΗΝΑΙ

ΤΟ ΣΤΡΩΣΙΜΟΝ ΤΩΝ ΔΡΟΜΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΣΤΑΙ ΚΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

ΑΔΑΛΒΕΡΤΟΣ ΒΟΥΪΖΕΝ*

Εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις, ἃς διέρχεται κατὰ τοὺς τελευταίους μάλιστα μῆνας ὁ ἑλληνι- σμός, εἶναι ἐπὶκαιρὸς ἡ φυσιογνωμία τοῦ δια- πρεποῦς γερμανοῦ συνταγματάρχου Ἀδαλβέρ- του Βούζεν, ὅστις πλέον ἢ ἅπαξ ὑψώσεν ἐν τῷ γερμανικῷ τύπῳ κραυγὴν ἀγανακτήσεως ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς μικρᾶς καὶ ὑπὸ τόσων ἐθνι- κῶν καὶ ἄλλων περισπασμῶν ταλαιπωρουμένης Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ δὲν συνεθίσαμεν ν' ἀκούωμεν φιλικούς καὶ παρη- γόρους λόγους καὶ διὰ τοῦτο ἡ τόσον εἰλικρι- νῆς καὶ αὐθόρμητος ἐκδήλωσις τῶν συμπαθῶν αἰσθημάτων τοῦ γερμανοῦ συνταγματάρχου πλητ- τεῖ εὐαρέστως τὰς εὐπαθεστέρας χορδὰς τῆς ἑλ- ληνικῆς καρδίας.

Ὁ Ἀδαλβέρτος Βούζεν ὑπῆρξε πάντοτε πολύ- τιμος καὶ πιστὸς τοῦ ἑλληνισμοῦ σύμβουλος· ἐγένετο δὲ κατὰ δύναμιν ἐνθερμος πρόμαχος τῶν δικαίων αὐτοῦ ὅσας ἐπολέμησεν αὐτὰ ἡ δημοσία γνώμη, ὑπὸ τῆς συμφεροντολογικῆς πολιτικῆς ὀρισμένων κύκλων ρυμουλκηθεῖσα. Αἱ φυσιογνωμίαι τοιούτων εὐγενῶν φίλων εἶναι δικαίον νὰ καθίστανται γνωσταὶ εἰς τοὺς εὐρυ- τάτους κύκλους τοῦ πανελληνίου.

* Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ὁ Boysen ἐδημοσίευσεν ἐν- θουσιᾶδες ἄρθρον περὶ Κρήτης εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Ἀντὶ Ἑσσης», ἀναγνωσκομένην ἀπὸ τοὺς ἀκαδη- μαϊκοὺς κύκλους τοῦ Μαγδούργου, καὶ ἕτερον περὶ τῆς «Στρατιωτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος» εἰς τὴν «Ἐθνικὴν Ἐφημερίδα» τοῦ Βερολίνου, τὸ ἐγκριτὸν ὄργανον τοῦ ἐθνικοφιλελευθέρου κόμματος τοῦ γερμα- νικοῦ κοινοβουλίου.

Ὁ Βούζεν κατάγεται ἐξ ἀρχαίας βορειοφριζι- κῆς οἰκογενείας, συγγενευούσης μετὰ τῆς οἰκο- γενείας τοῦ ἥρωος Ἐδλεφ Κνούτσεν, ὅστις ἔνεκα τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἀγῶνος, ὃν εἶχεν ἀναλάβῃ μετὰ τινων ὁμοφρό- νων, ἐθανατώθη ἀπανθρώπως τῇ διαταγῇ Χρι- στιανοῦ τοῦ Α', Βασιλέως τῆς Δανίας ἐν ἔτει 1472. Εἰς τὸν γενεαλογικὸν πίνακα τῆς οἰκο- γενείας Βούζεν ἀναφέρεται σειρὰ ὅλη διακεκρι- μένων ἀνδρῶν, ἐπιστημόνων, κληρικῶν, πολιτι- κῶν, εἰς τὴν σειρὰν δὲ ταύτην δὲν κατέχει βεβαίως τὴν τελευταίαν θέσιν ὁ γηραιὸς συν- ταγματάρχης, οὗτινος τὸ στρατιωτικὸν στάδιον συμπίπτει μετὰ τὴν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἔνδοξον ἐποχὴν τῆς Γερμανίας. Ὁ Βούζεν μετέ- σχε τῶν πολέμων τοῦ 1866 καὶ τοῦ 1870, μετὰ μακρὰν δὲ καὶ δόκιμον στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἀπεσύρθη ὄχι πρὸ πολλοῦ τῶν τάξεων τοῦ στρα- τοῦ, χρηματίσας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διοικη- τῆς τοῦ 36^{ου} συντάγματος τοῦ Μαγδεμβούργου.

Τὴν Ἑλλάδα ἐγνώρισεν ὁ Βούζεν τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1867, τὰς ἐντυπώσεις δὲ, ἃς ἀπεκόμισε τότε καὶ κατόπιν, ἰδιαιτέρως δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1898, κατέσπειρεν εἰς διαφόρους ἐξεχούσας ἐφη- μερίδας καὶ περιοδικὰ, τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀπεκρυστάλλωσε δὲ καὶ εἰς τὸ πολύτιμον σύγγραμμά του «Ἡ Ἑλλὰς πρὸ τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τοῦτον» (Griechenland vor und nach dem Kriege).

Ὁ Βούζεν διεκρίθη ὡς δεξιὸς χειριστὴς ὄχι μόνον τῆς στρατιωτικῆς σπάθης, ἀλλὰ καὶ τοῦ φιλο- λογικοῦ καλᾶμου, δημοσιεύσας πλείστας ὁραίας ταξιδιωτικὰς εἰκόνας καὶ ἀναμνήσεις, ἰδίᾳ ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν χερσαίαν καὶ νησιωτικὴν Ἑλλάδα περιηγήσεων αὐτοῦ. Μία ἐμβρομῆς ἱστορικὴ καὶ στρατιωτικὴ μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον «οἱ Σουλιῶ- ται» ἐδημοσιεύθη πέρυσιν εἰς ἰδιαιτέρον τεύχος 1.

Ἀλλὰ καὶ ὡς δόκιμος ποιητὴς εἶναι ἐπίσης γνωστὸς ὁ Βούζεν ἐκ τε τῶν πρωτοτύπων ποιη- μάτων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν κατὰ και- ροὺς εἰς τὴν «Jugend», τὸ χαριτωμένον καλλι- τεχνικὸν περιοδικὸν τοῦ Μονάχου², ὡς καὶ ἐκ τῶν ὁραίων παραφράσεων νεοελληνικῶν ποιη- μάτων καὶ ᾠδῶν. Μία ἀπὸ τὰς ὁραιοτέρας εἶναι ἡ παράφρασις τοῦ «ὦ λιγυρὸν καὶ κοίτε-

¹ Die Sulioten. Aus der Geschichte eines Helden- volkes, von Oberst A. Boysen, Leipzig 1907 (Militä- rische Charakterbilder, Heft 3).

² Πλείστοι ἐνθουσιᾶδες στίχοι τοῦ Βούζεν, πλήρεις συμπαθείας πρὸς τοὺς Βοέρους ἀγωνιστὰς ἐδημοσιεύ- θησαν καὶ ἐν τῷ «Burenfreund».

ρόν σπαθί μου». Ίδιαίτερα συλλογή τῶν ἐμμέτρων τούτων παραφράσεων ἐδημοσιεύθη μᾶζι μετ' τὴν περὶ Ἑλληνισμοῦ μελέτην¹, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς διὰ καλειδοσκοπίου παρουσιάζει χαρακτηριστικὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐξαίρων τὸν χαρακτήρα καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ ὑπηρεσίας αὐτοῦ καὶ παραβάλλον αὐτὸ πρὸς τὰς ἄλλας ἀξέστους βαλκανικὰς φυλάς.

Ἐκεῖνο ὅμως διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει καθήκον νὰ εὐγνωμονῇ ἰδιαίτερος πρὸς τὸν γερμανὸν συνταγματάρχην εἶναι ἡ παρρησία καὶ ἡ προθυμία, μεθ' ὧν πάντοτε ὁ διαπρεπὴς ἡμῶν φίλος ὑπέδειξε τὰ ψεύδη καὶ τὰς παραδοξολογίας, διὰ τῶν ὁποίων ἀσυνείδητοί τινες ἢ ἐπιπόλαιοι περιηγηταὶ καὶ δημοσιογράφοι τροφοδοτοῦσι τοὺς ἀφελεῖς αὐτῶν ἀναγνώστας.

Ἐν τῇ περὶ Ἑλληνισμοῦ πραγματεία αὐτοῦ γράφει τὰ ἑξῆς περίπου ὁ Βούζεν· οἱ καθολικοὶ συγγραφεῖς τῶν μέσων χρόνων, θεωροῦντες τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν ὡς ἄσπονδον ἐχθρόν, τοῦτο μὲν ἐκ κακοβουλίας, τοῦτο δὲ καὶ ἐξ ἀμαθείας διέσπειρον ἐσφαλμένας καὶ ἀδίκους γνώμας περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διεκέρυττον τὴν σφαλερὰν ἀρχήν, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1453 οἱ Ἕλληνες ἐπαυσαν ἀποτελοῦντες ἰδιαίτερον ἔθνος. (Δὲν εἶναι ἄκαιρον νὰ ὑπομνησθῇ ἐνταῦθα ὅτι καὶ τινες τῶν γερμανῶν ἐπιστημόνων διετύπωσαν τὴν κακόβουλον ἰδέαν ταύτην, ἐν οἷς ἐκ τῶν συγχρόνων ὁ πρό τινων ἐτῶν ἀποθανὼν ἱστορικός τῆς Ἰένης Γκέλτζερ, τοῦ ὁποίου τὰς σχετικὰς σκέψεις ἀνέγραψε καὶ ὁ Κρουμβάχερ).

Καὶ σήμερον, γράφει περαιτέρω ὁ Βούζεν, ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι χωρὶς νὰ ἐξετάσουν βαθύτερον τὰ πράγματα, ἐκφέρουν ἄβασανίστως καὶ ἐπιπολαίως παρομοίας κρίσεις, μὴ ἐκτιμῶντες τὴν πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν ἀκατάσχετον κλίσιν τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐκπολιτιστικὴν αὐτοῦ δράσιν, ἀλλὰ καὶ καταφρονοῦντες ὡς ἐκ περισσοῦ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἣν πολλάκις ἀγνοοῦσι.

Ἐν ἰδιαίτερω ἄρθρῳ, δημοσιευθέντι πρὸ διετίας περίπου, ἀντεπεξῆλθεν ὁ Βούζεν δορυμύτατα κατὰ τῶν κούφων σκέψεων τοῦ Ἐδουάρδου Mygind, ὅστις ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ πιλαφίου καὶ τσίρων» ἐφιλοδόγησε νὰ παρατάξῃ ἐν τῇ «Ἡμερησίᾳ» τοῦ Βερολίνου (Berliner Tageblatt) σειράν ὀλην ἀνοησιῶν καὶ σαλῶν εὐφυολογημάτων περὶ διαίτης τοῦ τουρκικοῦ καὶ τοῦ

ἑλληνικοῦ λαοῦ¹, ἀποδείξας διὰ τῆς ἀνταποκρίσεως ταύτης, ὡς καὶ δι' ἄλλων παρομοίων, ὅτι παρὰ τὴν μακρὰν ἐν Βυζαντίῳ διαμονὴν του δὲν κατώρθωσεν οὐδὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ χαρακτήρος τῶν δύο συνοίκων λαῶν νὰ κατανοήσῃ. Καὶ ἐν τούτοις εἰς τοιοῦτους δοκησιόφους ἔχουν τὸ ἀτύχημα νὰ ἐμπιστεύωνται τὴν πολιτικὴν αὐτῶν πορείαν πολλὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ φύλλα.

Εὐτυχῶς ἡ Νέμεσις δὲν ἤργησε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν ἑλληνισμόν, διότι μετὰ τινα χρόνον ἡ διεύθυνσις τῆς «Ἡμερησίας» ἀπέστειλε τὸν κ. Mygind εἰς Περσίαν, ὁπόθεν θὰ ἐπιστρέψῃ, ὡς ἐλπίζω, σοφώτερος ὁ... εὐφυὴς Ἰουδαῖος δημοσιογράφος.

Τοιαύτας κρίσεις ἐπιπολαίους καὶ μοχθηρὰς ἐνίοτε περὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀναγινώσκωμεν πολλάκις, προερχομένας παρὰ προσώπων, τὰ ὁποῖα ὀλίγας μόνον ἡμέρας ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου μόνον ἐγνώρισαν τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν συνωμίλησαν ἴσως παρὰ μόνον μετὰ κανένα πλεονέκτην λεμβοῦχον ἢ κανένα αὐθάδη πωλητήν. Ἐμαθὼν ὅτι τοιαύτας δυσμενεῖς κρίσεις ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως καὶ ὁ εἰς βραχύτατον χρόνον περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα Γεράρδος Χάουπμαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν θέλω νὰ πιστεύσω πρὸς τιμὴν τοῦ γερμανοῦ ποιητοῦ.

Ἡ δικαία ἀγανάκτησις, ἣν αἰσθάνεται τις ἐκ τοιούτων δημοσιευμάτων, μετατρέπεται εἰς ἱκανοποίησιν καὶ θυμηδίαν εἰς βάρος τῶν γραψάντων, ἐν ὅσῳ ὑπάρχουσιν ἄνδρες, ὡς ὁ συνταγματάρχης Βούζεν, φίλοι τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας, ἀνασκευάζοντες ἀνθορμήτως τοιαύτας τερατολογίας, δηλητηριαζούσας τὴν κοινὴν γνώμην ἐναντίον ἐνὸς ὁλοκλήρου ἔθνους, μὴ δυναμένου νὰ ἀπολογηθῇ διὰ τὰς προσαπτομένας αὐτῷ μοιρὰς ὑπὸ μερικῶν ἀνθρώπων, ἔχοντων χαλαρὸν τὸ μέτρον τῆς εὐσυνειδησίας.

ΒΟΡΕΙΟΣ

[Βερολῖνον]

¹ Παραθέτω ἐνταῦθα ἐν χαρακτηριστικὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἄρθρου τοῦ Βούζεν (Oberhessische Zeitung τοῦ Marburg, 27 Ἰανουαρίου 1907), ἐκ μεταφράσεως τοῦ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ φιλέλληνος καθηγητοῦ τῆς ἱατρικῆς κ. Ἀχιλλέως Ρόζε· «Ἀνέγνωμεν κατ' αὐτὰς ἄρθρον τοῦ Ἐδουάρδου Μύγινδ, ἐν ᾧ ἀνέγραψεν οὗτος ὅτι ἡ ἑλληνικὴ τὸν ἐκφυλισμὸν αὐτῶν ἀπὸ ἐκατονταετηρίδων ἐπιφέρει τὸν ἐκφυλισμὸν αὐτῶν καὶ ὅτι ὁ κ. Μύγινδ δύναται νὰ ὁσφραίνεται ἐξ ἀποστάσεως χιλιόμετρον χωρίον Ἑλλήνων ἁλίων παρὰ τὸν Βόσπορον, ὅπερ ζῇ κυρίως ἐκ τσίρων. Ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ ἀπαντῶ εἰς τὸν συνεργάτην τῆς «Ἡμερησίας» ὅτι δὲν ἀμφισβητῶ τὴν ὑπέροχον δύναμιν τοῦ ὄργάνου τῆς ὁσφρήσεώς του· διότι, ἀφοῦ οἱ ὁμοεθνεῖς του ἀπὸ δισχιλίων περίπου ἐτῶν προστρέβουσι τὰς ρίνας των εἰς τὰς προθήκας τῶν καταστημάτων ἵνα ρινηλατῶσιν ἀγοραστὰς παλαιῶν ἀναξυρίδων, πιθανῶς ἐκ κληρονομικότητος νὰ κατέχωσιν ὑπέροχον ὁσφραντικὴν δύναμιν».

Κ. ΚΟΚΛΕΝ

ΣΥΡΑΝΟ ΔΕ ΜΠΕΡΖΕΡΑΚ

¹ Sammlung neugriechischer Gedichte, verbunden mit einer Studie über den Hellenismus von Oberst A. Boysen.

ΑΙ ΦΙΛΑΙ ΤΟΥ ΓΚΑΪΤΕ *

ΚΑΡΛΟΤΤΑ ΔΕ ΣΤΑΪΝ

Τὸ πάθος τοῦ Γκαΐτε διὰ τὴν κυρίαν δὲ Σταΐν εἶνε τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς τοῦ ποιητοῦ. Δὲν εἶνε πλέον ὁ φλογερὸς νεανίας τῶν ἀγροτικῶν εἰδυλλίων τοῦ Σεξενχάιμ καὶ τοῦ Βένσλαρ. Ἡ μελαγχολία του ἡ νοσταλγική ἔχει κατευνάσει τὴν ὁρμὴν τῆς πρώτης του διαχυτικότητος. Ἀπὸ τὰς αἰσθηματικὰς ὑπερβολὰς τῆς πρώτης νεότητος ἡ ἐρωτική ψυχὴ τοῦ Γκαΐτε εἶνε προετοιμασμένη πλέον διὰ νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν γλυκύτητα ἀγάπης διαρκοῦς καὶ ἡρέμου.

Ἡ Καρλόττα Σταΐν ἦτο ἀκριβῶς ἡ γυναῖκα, ἡ ὁποία ἐταίριαζεν εἰς τὰ νέα ἰδανικά τοῦ αἰωνίου ἐρωτευμένου. Ἐὰν ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἡρνεῖτο νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς πόθους τοῦ ἐραστοῦ της, κατῴρθωσεν ὅμως νὰ τὸν συγκρατῇ μετὰ τὰ δεσμὰ τῆς φιλίας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν γαλήνην, τὴν ὁποίαν αὐτὴ μόνη εἴξευρε νὰ σκορπᾷ εἰς τὴν καρδίαν του. Ἡ πνευματικὴ αὐτὴ γυναῖκα ὑπῆρξε φίλη, σύντροφος πιστὴ καὶ ἀφωσιωμένη ἐμπνευστρια ὑπῆρξεν ἐρωμένη, κατὰ τὴν ὑψηλότεραν σημασίαν τῆς λέξεως.

Ὁ Γκαΐτε τὴν ἐγνώρισε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς διαμονῆς του εἰς Βαΐμαρ, ὁπότεν ταραγμένος ἀκόμη ἀπὸ τὸν χωρισμὸν του μετὰ τὴν Λιλὴν, ἐζήτει νὰ ναρκώσῃ τὸν πόνον του μέσα εἰς τὴν μελαγχολίαν τῶν ἀναμνήσεων. Καί, μόλις τὴν εἶδεν, ἐνόησεν ὅτι ἡ ψυχὴ του ἦτο ἰδική της.

Αἱ πρῶται σελίδες τῆς μακρᾶς αὐτῆς ἐρωτικῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία διήρκεσε δέκα ἔτη, εἶνε γεμάται ἀπὸ τὴν ταραγμένην ὑπερευαίσθησίαν τοῦ ποιητοῦ, ἀπὸ τὰς ὑπερμέτρους ὁρμὰς τῆς καρδίας του. Πότε τὸν τρομάζει ἡ δύναμις τοῦ νέου πόθου του, τὸν ὁποῖον φοβεῖται ὅτι δὲν θὰ εἴμπορῃ ποτὲ νὰ ἱκανοποιήσῃ, πότε ἀπελπίζεται μετὰ τὴν ἐπιφυλακτικότητά, μετὰ τὴν ὁποίαν ἡ βαρὺν ἀντιμετωπίζει τὰς ἀπερισκέπτως φλογερὰς διαχύσεις του.

Καὶ τὰ ποικίλα αὐτὰ συναισθήματα τῆς περιπαθοῦς ψυχῆς του ἐκδηλώνονται εἰς στίχους σπανίας ὠραιότητος, οἱ ὁποῖοι τιμοῦν τόσον

ἐκείνον ὅπου τοὺς ἔγραφεν, ὅσον καὶ ἐκείνην ἡ ὁποία τοὺς ἐνέπνεεν.

*Τὸ νυκτερινὸ τραγοῦδι τοῦ ὁδοιπόρου*¹

ὦ! ἐσύ, ποῦ ζῆς ἐτὸν οὐρανόν,
Καὶ γαληνεύεις κάθε λύπη, κάθε πόνο,
Ποῦ χύνεις βάλσαμο διπλό,
Σ' ὅποιον διπλὸν ἔχει τὸν πόνο,
Ἄ! τῆς ζωῆς μ' ἐκούρασεν ἡ τρικυμία!
Θλίψη τί θέλουμε ἡ χαρὰ τόσο μεγάλη;
Γαλήνη μου γλυκεῖα
Ἐλα, ὦ! ἔλα ἐτὴν καρδιά μου πάλι.
(Μετάφρ. ΑΛΕΞ. ΜΑΥΡΟΥΔΗ)

Παρηγοριὰ τῶν δακρύων

Γιατί ἡ τόση σου ἡ θλίψη
Σὰν ὅλα γύρω εἶνε φαιδρά;
Φαίνεται ἀπὸ τὰ μάτια σου
Πὼς βέβαια ἔχεις κλάψει.
Κι' ἂν ἔκλαψα ἐτὴν ἐρημιὰ μου
Ὁ πόνος μου εἶνε δικός μου,
Καὶ πὼς κυλοῦν γλυκὰ τὰ δάκρυα
Πὼς ἀλαφρόνουν τὴν καρδιά!.

Εὐθυμοὶ φίλοι σὲ προσμένουν
ὦ! ἔλα μέσ' ἐτὴν ἀγκαλιά μας!
Κι' ὅ,τι κι' ἂν ἔχῃς χάσει,
Πᾶψε νὰ κλαῖς τὸν πόνο σου.

«Μέσ' ἐτῆς φωνῆς καὶ τὰ τραγοῦδια σας,
Δὲν νοιώθετε τὸ τί με βασανίζει.
Ἄχ ὅχι, δὲν τὸ ἔχω χάσει
Αὐτὸ ποῦ μοῦ λείπει τόσο».

Σήκω με θάρρος τότε γλήγορα!
Βλαστάρει εἶσαι νέο,
Ἡ νεότης σου ἔχει τὴ δύναμι
Καὶ τὴν ὁρμὴ κατακτητοῦ.

Ἄχ! νὰ τὸ κατακτήσω δὲν μπορῶ,
Εἶνε ἀπὸ μένα μακρὰ πολὺ,
Πλανᾶται τόσον ὑψηλά, λάμπει τόσον ὠραῖα,
Ὅπως τὸ ἄστρο ἐκεῖνο πέρα».

Τ' ἄστρο δὲν τὰ ποθεῖ κανεὶς,
Μόνο ποῦ εὐφραίνεται ἐτὴ λάμψι τους,
Καὶ ὅλος γοητεῖα τὰ θωρεῖ
Τῆς γαλανῆς τῆς νύχτες.

«Θωρῶ καὶ ἐγὼ γοητευμένος
Μέρες καὶ μέρες!
Νὰ κλαίω τὴ νύκτα μόνο ἀφήστε με,
Νὰ κλαίω ὅσο μπορῶ».

¹ Τοῦ ποιήματος αὐτοῦ ἔχουν γίνεαι καὶ ἄλλαι δύο μεταφράσεις, ἡ μὲν ἀπὸ τὸν κ. Ἀγιν Θέρον, ἡ δὲ ἀπὸ τὸν κ. Μ. Μαλακάσην, δημοσιευμέναι καὶ αἱ δύο εἰς τὰ «Παναθήναια».

Ἦλθεν ἐπὶ τέλους ἡ ἡμέρα, ὅτε ἡ βαρὺν ἐκάμφθη ἀπὸ τὸν ἀκούραστον πόθον τοῦ ποιητοῦ. Ὁ δεσμός των ἦτο τόσον μυστικός, ὥστε ἀμφιβάλλουν ἀκόμη οἱ κριτικοί, ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν σχέσεών των. Ὁ Γκαΐτε ἔκρυπτεν, ὡς ὁ φιλάργυρος, τὸν θησαυρὸν τοῦ ἐρωτος ποῦ τοῦ ἐχάρισεν ἡ Καρλόττα. Μόνον τὰ γράμματα τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν φίλην του ἀποκαλύπτουν τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν δύο ἐραστῶν.

«Διαρκῶς σὲ βλέπω πλαῖ μου, — τῆς ἔγραφε κάποτε — ἡ παρουσία σου δὲν μ' ἐγκαταλείπει ποτέ».

Καὶ μίαν ἄλλην φορὰν

«Ἀγαπημένη Λόττε, ἐννοῶ σήμερα φανερώτατα ὅτι εἶσαι τὸ ἥμισυ τοῦ ἑαυτοῦ μου. Δὲν εἶμαι πλέον ἐλεύθερος. Ἐγίνες τὸ ἀποκοῦμιπι ὅλων μου τῶν ἀδυναμιῶν, συνεπλήρωσες ὅλα μου τὰ χάσματα».

Καὶ αὐτὴ ἡ περιπαθεστάτη ἐπιστολή, γραμμένη γαλλικᾶ:

«Ἡ ἀγάπη μου γιὰ σένα δὲν εἶνε πλέον πάθος, εἶνε ἀρρώστια, ἀρρώστια ὅμως πλέον προσφιλὴς ἀπὸ τὴν τελειότεραν ὑγείαν, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν θέλω νὰ γιαιτρευθῶ. Δὲν ἔχω ἄλλον πόθον ἀπὸ τὸ νὰ σοῦ εἶμαι ἀρεστός, νὰ σὲ κάμω εὐτυχισμένην, ὅσον μοῦ εἶνε δυνατόν, νὰ γίνωμαι κάθε μέρα πλέον ἄξιος τῆς τρυφερότητός σου».

Αὐτὴν τὴν μέθην τῆς καρδιάς τὴν εὐρίσκομεν εἰς τὰ ποιήματα τὰ ὁποῖα ἀφιερώνει ὁ Γκαΐτε κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν φίλην του. Εἶνε σχεδὸν θρησκευτικὴ ἡ συγκίνησις, ἡ

ὁποία διαπνέει τοὺς στίχους αὐτοὺς τοὺς ὁποίους ἐλάξευσεν ὁ ποιητὴς μετὰ στοργὴν ἐπάνω εἰς ἀρχαίους ρυθμούς, διὰ νὰ ψάλλῃ τὴν τελειότητα τῆς εὐτυχίας του.

Νυκτερινοὶ στοχασμοὶ

Σὰς λυπᾶμαι δύστηχ' ἀστέρια
Ποῦ ὠραῖα καὶ λαμπρὰ φεγγοβολᾶτε
Ποῦ πρόθυμα φωτίζετε τὸ ναῦτ' σὲ τρικυμία,
Δίχως ἀμοιβὴν ἀπὸ θεοῦς ἢ ἀπ' ἀνθρώπων.
Γιατὶ δὲν ἀγαπᾶτε, δὲν γνωρίζετε ποτὲ τὸν ἔρωτα.
Ἀπαντα, οἱ αἰώνιες ὄρες
Ὅδηγοῦν τῆς λεγεῶνες σας στὸ ἄπειρο τ' οὐρανοῦ,
Τί ταξεῖδι δὲν ἐκάματε
Ἐνῶ ξεκουράζομαι στὴν ἀγκάλῃ τῆς καλῆς μου
Σεχνῶντας καὶ σὰς καὶ τὰ μεσάνυχτα;

Τὸ κύπελλον τοῦ ἐρωτος, ἀλλοίμονον! δὲν εἶνε ἀνεξάντλητον. Δροσίζοντας ἀδιακόπως με αὐτὸ τὰ διψασμένα χεῖλη των, τὸ ἐκένωσαν μέχρι πυθμένος. Τὸ πάθος τοῦ Γκαΐτε διὰ τὴν Καρλότταν ἤρχισε νὰ σβύνη ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Εἰμποροῦσεν ὅμως νὰ καυχῇτῃ ἡ βαρὺν, ὅτι δὲν τὴν ἐγκατέλειπε χάριν ἄλλων ἐρωτικῶν περιπετειῶν. Τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1786, ὁ Γκαΐτε ἔφρευγεν ἀπὸ τὸ Κάρλσβαδ διὰ τὴν Ἰταλίαν, διὰ τὸ προσκύνημα αὐτὸ εἰς τὴν χώραν τοῦ ἡλίου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τόσον καιρὸν εἶχε κατὰ νοῦν. Μόνον αἱ θεῖαι γραμμαὶ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαίας τέχνης εἰμποροῦσαν νὰ κάμουν τὸν Γκαΐτε νὰ λησμονήσῃ τὴν ἰδανικὴν του ἐρωμένην. Ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη διαδέχεται εἰς τὴν καρδίαν του τὴν Καρλότταν Σταΐν. Διὰ μίαν τοιαύτην ἀντίζηλον εἰμποροῦσεν ἡ βαρὺν νὰ εἶνε ὑπερήφανος.

[Ἀκολουθεῖ]
(Μετάφρ. Αἰ. Θ.)

ERNST VIERLING

ΤΟ ΔΕΚΔΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἡ ψύχωσης τῶν ψυχώσεων

Ὁ κ. ΑΣΟΦΟΣ.—Πῶς ἐπῆγεν ἡ τύχη σας τὴν πρωτοχρονιάν;

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ.—Εἶναι ὁ πρῶτος χρόνος, πού δὲν ἐδοκίμασα τὴν τύχην μου.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Θὰ ἐφοβήθηκατε βέβαια, μήπως τὴν προσβάλλετε μὲ τὴν δυσπιστίαν σας.

Ὁ ΜΑΘ.—Δὲν τὸ εἶχα συλλογισθῇ, ὅτι αἱ δοκιμαὶ αὐταί, κάθε ἀρχὴν τοῦ χρόνου, προσβάλλουν τὴν δύστροπον θεάν. Ἐφοβήθη ὁμως διὰ τὰς φρένας μου. Ὅλοι οἱ φρενολόγοι, ἐρωτηθέντες ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας, ἐβεβαίωσαν, ὅτι ἡ χαρτοπαιξία εἶναι μία ἐπικίνδυνος ψύχωσης, ἡ ὁποία εἰμπορεῖ νὰ φέρῃ εἰς τὸ φρενοκομεῖον. Ὅπωςδὴποτε δὲ ἡ τάσις πρὸς τὰ τυχερὰ παιγνίδια ἐθεωρήθη ἀπὸ τοὺς φρενολόγους μας ὡς ψυχικὸν σίγμα τοῦ ἐκφυλισμοῦ.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Χωρὶς νὰ θέλω νὰ σὰς παρηγορήσω, ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας νὰ σὰς ἐκφράσω τὴν γνώμην, τὴν ὁποία ἐσχισμάτισα πρὸ πολλοῦ εἰς βάρους τῶν φρενολόγων.

Ὁ ΜΑΘ.—Ποίαν;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Ὅτι ἡ φρενολογία εἶναι ὀλίγον φρενοπάθεια καὶ ὅτι οἱ περισσότεροι φρενολόγοι, ποῖος ὀλίγον, ποῖος πολὺ, εἶναι φρενοπαθεῖς. Τὴν γνώμην αὐτὴν μοῦ ἐνίσχυσαν πολυχρόνιοι παρατηρήσεις. Ὅλοι οἱ φρενολόγοι, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισα, ἔτυχε νὰ ἔχουν σωματικὰ καὶ ψυχικὰ σίγματα ἐκφυλισμοῦ. Αὐτὸ μ' ἔκαμε νὰ συμπεράνω, ὅτι καθεὶς ἄνθρωπος, ἔχων σῶας τὰς φρένας, δὲν ἀποφασίζει νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν φρενολογίαν.

Ὁ ΜΑΘ.—Εἶχα ἀκούσει κ' ἐγώ, ὅτι οἱ περισσότεροι φρενολόγοι ἀπέθαναν εἰς τὸ φρενοκομεῖον. Τελευταῖος ὁ Τιλ Δελατουρέτ, ἔκαμινεν εἰς ἓνα βιβλίον του τὴν διαφορικὴν διάγνωσιν μεταξὺ νευρασθενείας καὶ προϋπόσεως παραλύσεως καὶ ἀπέθανε ἀπὸ τὴν τελευταίαν μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἔπασχεν ἀπὸ νευρασθενείαν. Φαίνεται ὅτι ἡ προδιάθεσις πρὸς τὴν τρέλλαν, ὅθεν ἀσυνειδήτως τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς καὶ νὰ μελετήσῃ τὰ μυστήριά της.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Αὐτὸ ἀκριβῶς ἤθελα νὰ σὰς εἰπῶ. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηγεῖται ἡ ἐπιμονὴ τῶν φρενολόγων ν' ἀνευρίσκουν εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα καὶ ἀπὸ μίαν ψύχωσιν. Ἡ πάθησις αὐτή, ἡ ὁποία εἶναι ἀκριβῶς μία ψύχωσης, θὰ εἰμποροῦσε νὰ ὀνομασθῇ ψύχωσης τῶν ψυχώσεων, πάθησις προσιδιάζουσα εἰς τοὺς φρενολόγους.

Ὁ ΜΑΘ.—Δὲν νομίζετε ἐν τούτοις ὅτι πολλὰ ὁμαδικὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα, παρουσιάζοντα ὑπὸ μορφὴν ἐπιδημίας, ὅπως ἡ χαρτοπαιξία, εἰμποροῦν νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς ψυχώσεις;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Τὰ ὅρια τῆς πνευματικῆς ὑγείας, ὅπως καὶ τῆς σωματικῆς, εἶναι πολὺ συγκεχυμένα καὶ εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ ριψοκινδυνεύῃ κανεὶς διαγνώσεις. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ περισσότεραι πράξεις τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν, θὰ ἐκινδύνευαν νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς ψυχώσεις. Ἀκόμη καὶ αἱ πράξεις τῆς ἀρετῆς, τῆς γενναιότητος, τῆς φιλάνθρωπίας, τῆς τιμότητος κ.τ.λ. Τὸ περίεργον ὁμως εἶναι ὅτι οἱ φρενολόγοι βλέπουν μὲ τὰ μάτια τῆς καθιερωμένης ἡθικῆς, ἡ ὁποία δὲν ἔχει καμίαν σημασίαν διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ βλέπουν μόνον μὲ τὰ μάτια τῆς ἐπιστή-

μης. Αὐτὸ ἂν δὲν εἶναι στοιχειώδης πλάνη, εἶναι ἀσυγχώρητος ἀνελευκρίνεια.

Ὁ ΜΑΘ.—ἴσως εἶναι καὶ τὰ δύο.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Μήπως ἡ φρενολογία δὲν κατεδίδασκεν ὅλην τὴν νεωτέραν φιλολογίαν καὶ τέχνην, ὡς καθαρῶς παθολογικὴν; Καὶ ὁμως θὰ ἤξιζε τὸν κόπον νὰ μετρήσῃ κανεὶς μὲ τὸ ἴδιον μέτρον τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν φιλολογίαν, διὰ νὰ τὴν καταδικάσῃ καὶ αὐτὴν ὡς προῖον φρενοκομεῖου.

Ὁ ΜΑΘ.—Τὸ πιστεύετε;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Ἀδιστάκτως. Ἡ τέχνη, ὡς προῖον εἰδικῶν συγκινήσεων, παρουσιάζει φαινόμενα ἀνάλογα πρὸς τὰ παθολογικά, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ συγκινήσεις καὶ τὰ πάθη ὁμοιάζουν μὲ ὀξείας φρενοπαθείας. Ἐδῶ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ κατηφόρου τὸν ὅποιον παίρνουν οἱ φρενολόγοι, ἐνὸς κατηφόρου, χωρὶς τέλος. Ἐνθυμίσθε ὅτι εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἐξακριβώσαν τοὺς ψυχαριστὰς ὡς παράφρονες. Καὶ ὁμως μία προσεκτικὴ ἐξέτασις ἀποδεικνύει, ὅτι ἀκριβῶς εἰς τὴν γλωσσικὴν μέθοδον τῶν ψυχαριστῶν, μίαν μέθοδον ψυχρᾶς γραμματικῆς λογικῆς, λείπουν ἐντελῶς τὰ συναισθηματικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα παρασύρουν ὅλους ἡμᾶς τοὺς ἄλλους εἰς τὴν γλωσσικὴν ἀναρχίαν. Οἱ ψυχαρισταὶ εἰμπορεῖ νὰ ἔχουν λάθος καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι δίκαιον, ἀλλὰ μόνον παράφρονες δὲν εἰμποροῦν νὰ ὀνομασθῶν ἀπὸ ἄνθρωπον κατέχοντα καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φρενολογίας. Σήμερον ἡ χαρτοπαιξία θεωρεῖται πάλιν ὡς φρενοπάθεια, ἐνῶ ἀπλούστατα εἰμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μία κακὴ συνήθεια, τὴν ὁποίαν εἶχαν καὶ οἱ πρόγονοί μας, οἱ παίζοντες μανιωδῶς μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ εἰς τοὺς κύβους.

Ὁ ΜΑΘ.—Εἶναι λοιπὸν ἡ ψύχωσης τῶν ψυχώσεων.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Γνωρίζετε πού εἰμπορεῖ νὰ φθάσῃ ἡ ψύχωσης αὐτή; Μὲ τὸ μέτρον αὐτὸ δὲν βλέπω διατὶ τὸ ἐμπόριον νὰ μὴ θεωρηθῇ ὡς ἄλλη φρενοπάθεια, αἱ τραπεζιτικαὶ ἐργασίαι τὸ ἴδιον, ἡ συνήθεια τῶν ἀνθρώπων τοῦ νὰ πηγαίνουν περίπατον ἐπίσης; Ὁ κόσμος ὅλος θὰ γίνῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἓνα ἀτέρανον φρενοκομεῖον.

Ὁ ΜΑΘ.—Ὁρισμένως οἱ φρενολόγοι πρέπει νὰ ὑποβληθῶν εἰς κάποιαν θεραπείαν.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Νομίζω κ' ἐγώ ὅτι ὀλίγη ὑδροθεραπεία καὶ ὀλίγον πολυβρωμιούχον ἐλιξίριον τοῦ Ὑβὲν θὰ τοὺς ὠφελοῦσε σημαντικά.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Τέχνη καὶ τσαϊ

ΕΠΙΚΡΑΤΕΙ φαίνεται γενικῶς ἡ γνώμη ὅτι ἡ τέχνη εἶναι πολυτέλεια. Ἄλλως θὰ ἦτον δυσεξήγητος ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον συνήθως ὁ κόσμος τὴν ὕμνει καὶ τὴν λατρεύει. Ἰδοὺ. Πρὸ ἡμερῶν εὐρέθηκα εἰς ἓνα τσαϊ ἀνάμεσα εἰς εὐθραustes δεσποινίδες, καὶ λυγροὺς καβαλλιέρους, εἰς πεπειραμένους κυρίους καὶ ὁμηλικτικούς γερο-Νέστορας. Τὸ ἀρωματωδὲς ποτὸν ἄχνιζε εἰς τὰ φλυτζάνια καὶ ἡ κουβεντούλα ἔδινε καὶ ἔπαιρνε, πότε μὲ φωνὴν συρίζουσαν ὡς ἀηλησιζόμενον αὐτοκίνητον, πότε ἤρεμην καὶ ρυθμιζομένην. Κάποια ἀνέφερε τὸν θάνατον τοῦ Κοκλέν, ἄλλος ἐπληροφόρησε διὰ τὸ Σαντεκλέρ τοῦ Ροστάν, τρίτος ἐμίλησε περὶ μουσικῆς, καὶ τέταρτος ἐπρότεινε εἰς μίαν πιανίστα νὰ παίξῃ κανένα κομμάτι.

— Τί σὰς ἀρέσει, κύριε;

— Μὰ ὅ,τι ἐπιθυμεῖτε δεσποινίς. Τὴν «Δικαιοσύνη» τὴν ξεύρετε; ... ἀπὸ τὰ «Παναθήναια»;

— Ἀ!... ὅχι. Νὰ παίξω μία ῥαψωδίαν τοῦ Λίστ;

— Καὶ βέβαια! Τρελλαίνομαι γιὰ τὸν Λίστ.

Καὶ ἡ δεσποινὶς πού μελετᾷ τὸν Λίστ ἔπαυσε Λίστ, καὶ ὁ κύριος πού τρελλαίνεται διὰ τὸν Λίστ ἤκουσε Λίστ, ἐνῶ συγχρόνως ἐφλερτάριζε μὲ μία κυρία κ' ἐνῶ μαζί μὲ τοὺς ἡχους τῆς ῥαψωδίας, τῆς τραγικῆς, τῆς ἀριστοτεχνικᾶς συνθεθεμένης διεσταυροῦντο ἀπειρία λοξῶν βλεμμάτων καὶ μειδιαμάτων, θελκτικῶν ἢ πειρακτικῶν, ἐκφραζόντων ὀλίγον ἔρωτα, ἢ ὀλίγην ζηλοτυπίαν ἢ ὀλίγην κοροϊδίαν καὶ πρὸ παντὸς πολλὴν ἀδιαφορίαν διὰ τὸν Λίστ.

Μὰ πρὸς Θεοῦ, ὥραϊες μου κυρίες, καὶ ἱπποτικοὶ καβαλλιέροι, θεωρεῖτε τὴν μουσικὴν ὡς τσαϊ, πού δύνασθε νὰ ῥοφᾶτε μακαρίως καὶ νὰ ἐκτελεῖτε συγχρόνως ὅλας τὰς μικροεπιτολαιότητας πού δίνουν ραντεβού εἰς τὰς κοσμικὰς συναναστροφάς;

Καὶ διατὶ δὲν θέλετε νὰ πεισθῆτε, ὅτι διὰ ν' ἀκούσῃ κανεὶς μίαν ὥραϊαν σύνθεσιν ποιητικὴν ἢ μουσικὴν, ἀπαιτεῖται πλὴν τῆς φυσικῆς διαθέσεως καὶ ἡ διάθεσις τῆς στιγμῆς;

Ἀλλὰ θ' ἀντιτείνετε: τότε δὲν πρέπει νὰ γίνονται οὔτε συναυλίας, οὔτε θεατρικαὶ παραστάσεις, οὔτε διαλέξεις, οὔτε φιλολογικαὶ συναθροίσεις.

Ὅχι, χίλιες φορές ὅχι. Διότι ἐκεῖ, ὁ ἄνθρωπος πού πηγαίνει, εἶνε ἀποφασισμένος ὅτι θὰ προσέξῃ, εἶνε ψυχικῶς προετοιμασμένος καὶ ἐὰν δὲν εἶνε πράγματι, τοὐλάχιστον προσποιεῖται ὅτι εἶνε. Ἐνῶ εἰς τὰς κοσμικὰς ἀπογευματινὰς ἢ εἰς τὰς ἑσπερίδας δὲν μπορεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀποτόμως τὴν ἐπιπολαιότητά του, οὐτ' ἔχει καὶ νὰ διάθεσιν νὰ προσποιηθῇ. Εἰς συναυλίαν ὁ ἀκροατὴς θὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν μουσουργόν, ἐνῶ εἰς τὰς συναναστροφάς συμβαίνει τὸ ἐναντίον. Καταντᾷ δηλαδὴ ὁ Μπετόβεν ἢ ὁ Μότσαρτ νὰ χρησιμεύουν ὡς chaperons. Δὲν τοὺς λυπᾶσθε;

ΣΑΝΤΕΟΣ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Γεώργιος Βρούτος

ΛΕΥΚΟΣ πλέον, μὲ τὴν ἡρεμίαν τῶν εὐγενικῶν ψυχῶν, ἀπέθανε ὁ Γεώργιος Βρούτος. Ἐξῆς μὲ μίαν προσήλωσιν, ἡ ὁποία ὅλην τὴν ζωὴν τὴν ἐκράτησε μακριὰ ἀπὸ τὸν δρόμον πού κάθε ἄλλος τολμυρὸς τεχνίτης θὰ ζητοῦσε. Τόσον ἥτο προσκολλημένος εἰς τὴν ἀρχαίαν τέχνην, ὥστε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του τὰ ἐνεπνεύσθη ἢ τὰ ἀντέγραψε ἀπὸ τὰ ἀρχαία μάρμαρα (Δωδεκάθεον, Νίκη κλπ.). Εἰς τὴν λατρείαν αὐτὴν τῆς ἀρχαιότητος δεσμευμένος, λατρεῖαν παθητικὴν ὅπως σχεδὸν καὶ κάθε λατρεία, δὲν ἐτόλμισε τίποτε νέον.

Εἶναι μερικὰ ἔργα του ὅπως ἡ *Φαληροπούλα*, ἴσως καὶ ἓνα ἢ δύο ἀκόμα, πού δείχνουν τὸν συγχρόνον γλύπτην εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ θέματος μόνον, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἄτονος, δεσμευομένη ἀπὸ μίαν διανοίαν ἡ ὁποία δὲν ἦτο πλασμένη νὰ δημιουργήσῃ. Εἰς τὰ ἔργα του αὐτὰ διαβλέπω κάποτε, ἀπομακρυσμένην, τὴν εὐγενικὴν προσπάθειαν τοῦ τεχνίτου, καὶ μαντεύω τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν τέχνην.

Αὐτὸ μόνον. Καὶ ἡ προσπάθεια αὐτὴ μοῦ εἶναι συμπαθητικὴ. Μέσα της καθρεφτίζεται ὁ ἀγαθὸς χαρακτήρ πού τὸν ἔκαμε ἀγαπητὸν εἰς ὅλους.

Παντοῦ θὰ ἴδῃτε ἔργα του ὅπως τοὺς *Ζάπτας*, τὸν *Σολωμὸν* καὶ ἄλλα. Πουθενὰ δὲν κατώρθωσε νὰ περάσῃ τὰ ὅρια ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀρχίζει ἡ τέχνη.

Ἀλλ' εἶναι κάτι ἄλλο εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Βρούτου. Ὅχι βέβαια ἱκανὸν νὰ προσδώσῃ σημασίαν εἰς τὸν καλλιτέχνην καὶ νὰ σώσῃ ἓνα ὄνομα ἀπὸ τὴν λήθην.

Εἶναι τιμημένον ἔργον ἡ διδασκαλία, ἡ διάπλασις τῶν νέων, ἡ καθοδηγία εἰς τὸν δρόμον ὅπου ὁ τεχνίτης θὰ βαδίσῃ μὲ βήματα μετρημένα εἰς τὴν ἀρχὴν, διὰ νὰ ἀναδειχθῇ κατόπιν, δημιουργὸς αὐτός. Πόσες φορές, μὲ ἀληθινὴν συγκίνησιν, οἱ μεγαλείτεροι καλλιτέχναι ἐνθυμήθησαν, μέσα εἰς τὴν δόξαν πού ἐλάμπρυνε τὴν ζωὴν των, ἐκείνον πού ὠδήγησε τὰ πρῶτα των βήματα.

Ἑλληνικὴ Καλλιτεχνικὴ Ἑταιρεία

Ἐλαβα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἓνα ἀντίτυπον μιᾶς ἐκδόσεως τοῦ κ. Θ. Πάλλη *ὁ Φυλακισμένος*, πού διένειμεν ἡ Ἑλληνικὴ Καλλιτεχνικὴ Ἑταιρεία εἰς τὰ μέλη της. Εἶναι ὥραια ἐκτελεσμένη. Κ' ἐχάρηκα πολὺ, διότι ἐνόμισα πὺς ἔγινε στὰς Ἀθήνας. Μὰ γρήγορα ἐχάθηκε ἡ χαρά μου, ὅταν εἶδα κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα: Παρίσι κλπ. Σ' αὐτὸ δὲν ἔχω ἀντίρρησην. Ὁ σωβινισμὸς μου δὲν φθάνει ὡς ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἠμποροῦμεν ἀκόμη νὰ ἐργασθῶμεν τόσον τέλεια.

Ὅμως ἂν ἦμουν ἐγὼ Πάλλης, θὰ κατεδίκαζα κατὶ ἄλλο: τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἔργου. Γνωρίζετε τὸν ζωγράφον τοῦ *Λείπρον τῶν Καλογέρων*. Αὐτὸν τὸν Πάλλην ἤθελα νὰ παρουσιάσῃ ἡ Καλλιτεχνικὴ Ἑταιρεία εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, τὸ ὅποιον νὰ ἴδῃ, μέσα στὸ καλλιτέχνημα, τὴν ζωὴν του, ἐκείνην ἡ ὁποία τοῦ δείχνει μίαν σελίδα ἀληθινὴν καὶ ἀληθινὰ ἐργασμένην.

Ὁ *Φυλακισμένος* εἶναι καλὸν ἔργον, τεχνικῶς. Μία ζωὴ ὁλόκληρος εἶναι ζωγραφισμένη ἐπάνω στὰ δάκτυλά του, πού κρατοῦν τὴν ἀγαπημένην τους μὲ πόθον καὶ μιλοῦν τὴν σκέψιν πὺς θὰ τὴν χάσουν πάλιν ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγες στιγμῆς. Ἡ φυσιογνωμία του ὁμως δὲν εἶναι ἑλληνικὴ. Καὶ ὅλον μαζί τὸ ἔργον δὲν ὑποβάλλει τίποτε. Ἡ καλὴ του, συλλογισμένη, παίρνει τόσο τεχνικὴν καὶ ἐπιδεικτικὴν στάσιν πού προξενεῖ δυσἀρέσκειαν.

Λέπει τὸ πρῶτον στοιχεῖον, ἡ ἀλήθεια. Ἡ ἀλήθεια ἡ τεχνική, διὰ νὰ συνεννοοῦμεθα.

Τὸ ξεύρω πὺς ὁ κ. Πάλλης, ἀρκετὰ ἔξυπνος, δὲν θὰ δίδῃ καὶ τὴν σημασίαν εἰς αὐτοῦ τοῦ εἵδους τὰς εἰκόνας του. Εἶναι ἀπ' ἐκείνας πού βγαίνουν ἀπὸ τὸ χεῖρ τοῦ ζωγράφου, μὰ ὅχι καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του. Ἀδίκημα πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἂν τὸ ἐξετάσωμεν αὐστηρά.

Ἀλλὰ τί νὰ γίνῃ! Ἐμεῖς πρέπει νὰ πάρωμε τὴν καθ'αὐτὸ καλλιτεχνικὴν ἐργασίαν του. Καὶ ἐκείνη ἡμπορεῖ νὰ τιμῇ τὴν ἑλληνικὴν Παναθηναίαν καὶ ἔχει δικαιώματα πραγματικὰ εἰς τὴν ἐκτίμησιν μιᾶς Ἑταιρείας, ἡ ὁποία φιλοδοξεῖ νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸν κόσμον τοὺς Ἑλληνας καλλιτέχνες.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ

Μουσικαὶ φυσιογνωμίαι

ΑΠΟ τὰς ἐκλεκτὰς μουσικὰς φυσιογνωμίας ἡ Κ^α Αὔρα Σ. Θεοδωροπούλου καὶ ἡ Δ^ς Σ. Γεννάδη. Δὲν μοῦ φαίνεται ἀσυμβίβαστον νὰ σκιαγραφηθῶν μαζί. Ἐχουν κατὶ τὸ κοινὸν παρ' ὅλην τὴν ἀπόστασιν πού χωρίζει τὰς ἀτομικότητάς των. Καὶ τὸ κοινὸν αὐτὸ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὸν τόπον μας, προτιμῶν νὰ τὸ ἐκφράσῃ πρῶτον ἀρνητικᾶ. Δὲν ἐσπούδασαν τὴν μουσικὴν ὡς ἐρασιτέχνιδες, ἀλλὰ ἐμελέτησαν μὲ ἀγάπην, μὲ πείσμα ἂν θέλετε, καὶ εἰσέδυσαν εἰς τὰς λεπτοτητάς της ἀρμονίας. Δι' αὐτὰς ἡ μουσικὴ δὲν ὑπῆρξε μανία παροδικῆ, ἐτοιμὴ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς κοινωνικὰς κοινοτομίας, ὅπως συμβαίνει συνήθως ἢ νὰ τροποποιηθῇ εἰς ἐπαγγελματικὴν πεζότητα. Ἡ τέχνη ἔγινε λατρεία των καὶ εἰς αὐτὴν ἀφιερώθησαν.

Πιανίστα—κλειδο-κυμβα-λί-στρι-α νομίζω πὺς εἶνε

γυναικα θορυβοῦσα δαιμονιωδῶς—καὶ λογοτέχνις συγχρόνως ἡ Κα Θεοδοροπούλου, δὲν ἔχει μόνον τέχνην καὶ αἰσθημα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν—ἀντιλαμβάνεται καὶ

Αἰσα Θεοδοροπούλου

τὸ συγκρατημένον αἰσθημα. Εἰς τὴν σημειώσιν αὐτῇ, τὴν σκιαγραφοῦσαν τὴν μουσικὴν μόνον—καὶ συντομώτατα μάλιστα—πρέπει ν' ἀναφέρω τοῦλάχιστον ὅτι ἡ Κα Θεοδοροπούλου συνεργάζεται ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὰ «Παναθηναία» ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Δέσποινα Θαλασσινή. Ἡ ποιητικὴ ἐκτέλεσις τῆς εἰς σὺλ ἔλασσον Ballade τοῦ Grieg εἰς τὴν συναυλίαν τοῦ μουσικοῦ συλλόγου «Ἀρμονία», τὸ ὅποιον εἶνε ἰδικόν της δημιουργημα, μοῦ ἐνθύμισε—ὄχι βέβαια τυχαίως—περισσότερα ἀπὸ ἓνα φιλολογικὰ σκίτσα τῆς Καs Θεοδοροπούλου.

Ἡ Δὺς Γεννάδῃ ἔχει διαυγῆ καὶ εὐκαμπτη φωνή. Τραγουδεῖ μετὰ μεγάλῃν τέχνην καὶ παίζει σχεδὸν μετὰ λαρυγγισμούς. Εἶναι διαχυτικὴ εἰς τὴν ἐκφράσιν τοῦ αἰσθηματος, συγκινεῖ μετὰ παθητικούς τόνους καὶ φέρει τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη μετὰ τὴν χάριν της εἰς τὰ κάπως ἐλαφρότερα τραγούδια. Ὁ κ. Καλομοίρης ὁ ἐμπνευσμένος συνθέτης ἦτο τυχερὸς ν' ἀκούῃ τὴ Στυλιανοῦλα του ἀπὸ τὴν Δ' Γεννάδῃ. Συχνὰ τὸ γνησιώτατα ἑλληνικὸν αὐτὸ τραγουδάκι τὸ ἐψυθύρισα εἰς τὴν φαντασίαν μου καὶ πάντοτε ἀνέπολησά μ' εὐχαρίστησιν τοὺς ἀπαλούς καὶ παιγνιώδεις χρωματισμούς τῆς Δος Γεννάδῃ.

Ἀς σημειωθῇ ὅτι αἱ δύο καλλιτέχνιδες κατ' ὀρθὴν ἔχουσιν νὰ λησμονήσωμεν πρὸς στιγμὴν τὴν ἀποτυχίαν προσηγηθεισὸν κατὰ τὴν ἰδίαν συναυλίαν (τῆς 18 Ἰανουαρίου) ἐκτελέσεων. Πολλὴ κακὴς γλώσσης θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὰς ὀνομάσουν καὶ θανατικάς.

Α. Μ.

Ερνέστος Ρεγιέ

ΜΙΑ ἀπὸ τὰς ἐξεχούσας μουσικὰς προσωπικότητας ἐξέλιπε, ὁ Ερνέστος Ρεγιέ ἀποθανὼν τελευταίως εἰς Παρίσιον. Ὁ Ρεγιέ, συνθέτης τῆς νέας σχολῆς, διακρίνεται διὰ τὸν πλοῦτον τὼν μελωδιῶν του, τὰς ὁποίας δὲν κατ' ὀρθὴν ἡ βαγνέριος σχολὴ νὰ τοῦ ἐπισκιάσῃ. Πολὺ δὲ παραδόξως ὁ Ρεγιέ ἤρχισε νὰ γράφῃ τὰ πρῶτά του ἔργα λαμβάνων ὑποθέσεις ἀνατολικὰς καὶ ἐτελείωσε τὸ μουσικὸν του στάδιον μετὰ ἔργα, ἔχοντα ὑποθέσεις ὑπερβορείους. Οὕτω ἀναφέρονται ὡς πρῶτα ἔργα του τὸ «Σελὰμ» συμφωνικὴ ᾠδὴ παιχθεῖσα τὸ 1850 καὶ διακριθεῖσα διὰ τὴν μουσικὴν της ζωγραφικότητα. Τέσσαρα ἔτη βραδύτερον ἔγραψε τὸ μελόδραμα «Ὁ διδάσκαλος Βόλφραμ». Κατόπιν ἔγραψε τὸ θανμάσιον ἀνατολικὸν μπαλέτο «Σακουντάλα» ἐπὶ λιμπρέτου τοῦ Θ. Γκωτιέ. Τὸ 1858 ἔδωκεν ἐπίσης μίαν ὀθωμανικὴν φαντασμαγορίαν τὸ «Ἀγάμα». Ἀπὸ τότε ὅμως ὁ Ρεγιέ ἤρχισε νὰ στρέφῃ τὰς μελέτας του εἰς τὸν Βορρᾶν καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἀντλή ἐμπνεύσεις.

Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς νέας του τάσεως εἶναι ἡ μελοποίησις τοῦ «Σιγιούρ», τῆς «Σαλαμπό» καὶ τῆς «Βαλκυρίας». Ἐκ τούτων ὁ «Σιγιούρ» παρασταθεῖς εἰς τὴν Ὀπεραν τῶν Παρισίων δὲν ἔτυχεν εὐμενοῦς κριτικῆς, ὅτε δὲ μετὰ τινὰ καιρὸν ἐπαίχθη εἰς τὸ θέατρον «Μονέ» τῶν Βρυξελλῶν μετὰ θριαμβευτικῆς ἐπιτυχίας, τότε ἐδέχθη νὰ παιχθῇ ἐκ νέου εἰς τὸ Παρίσι ὅπου τοῦ ἔγεινε ἀληθῶς φρενητιώδης ὑποδοχή. Ἐκτοτε ὁ Ρεγιέ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου, καὶ τὸν μεγαλόσταυρον τῆς Λεγεώνας τῆς Τιμῆς, ἐνῶ συγχρόνως ἡ Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν τὸν ἀνεκήρυττε μέλος της.

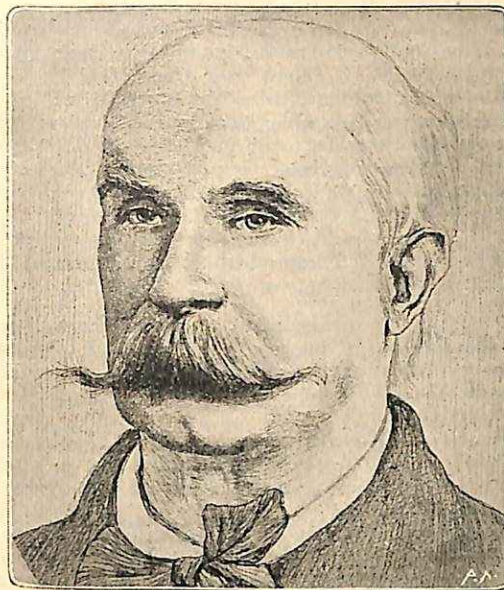
Ὁ Ρεγιέ ἦτο ἐπίσης κριτικὸς διάσημος. Ἡ Journal des Débats τὸν εἶχε προσλάβει τεχνικῶς ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μπερλιόζ ὅστις κατεῖχε τὴν θέσιν ἐκείνην. Μερικαὶ κριτικαὶ του ἐπὶ τοῦ «Fidelio» καὶ ἐπὶ τοῦ Βάγνερ εἶνε πολλοῦ λόγου ἀξιαί. Ὁ Ρεγιέ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 86 ἐτῶν.

Θ. Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Εἰς τὰ Ἀρχαῖα μνημεῖα (Antike Denkmäler), τὰ ἐν Βερολίῳ ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου εἰς μέγα σχῆμα μετὰ θανμασίων πάντοτε πινάκων ἐκδιδόμενα, ἐδημοσίευσεν προσφάτως ὁ ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Γεώργιος Σωτηριάδης μελέτην περὶ τῶν ἐν Θέρμῳ ἐκτάκτως σπουδαίων εὐρημάτων αὐτοῦ κατὰ τὰς πολυτελεῖς εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον γενομένας ἀνασκαφάς (περὶ αὐτῶν ἐδημοσίευσαν τὰ «Παναθηναία» εἰς τὸν πρῶτον τόμον, 1901 σελ. 161-167 ἄρθρον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Εἰκόνες ἐξ Αἰτωλίας»). Τὸ κείμενον εἰς τὰ δημοσιεύματα τῶν Ἀρχαίων μνημείων εἶναι πάντοτε σύντομον, ἀλλὰ περιεκτικώτατον καὶ ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ὄψιν τελείως ἱκανοποιεῖν τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀναγνώστου, διότι καὶ μόνον περὶ ἐπιστημονικῶς ἀκριβεστάτων δημοσιευμάτων εἰς αὐτὰ πρόκειται. Ἀλλ' οἱ πίνακες, οἱ συνοδεύοντες τὸ κείμενον, εἶναι τοιοῦτοι, ὅποιοι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δημοσιευθῶν εἰς τὰ ἄλλα κατὰ τεύχη τακτικῶς ἐκδιδόμενα ἐπιστημονικὰ περιοδικά. Διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἐκτάκτου σημασίας ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα δημοσιεύονται διὰ τῶν Ἀρχαίων μνημείων, καὶ ἡ ἐκδοσις δὲ αὐτῶν γίνεται κατὰ μεγάλα χρονικά διαστήματα. Τοιοῦτρόπως τὸ τεύχος, εἰς τὸ ὅποιον ἐξεδόθη τὸ περὶ Θέρμου ἄρθρον μετὰ τῶν πινάκων, περιλαμβάνει ἐργασίαν παρασκευασθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1908.

Τὰ δημοσιεύματα τοῦ κ. Σωτηριάδου περὶ τῶν ἐν Θέρμῳ ἀνασκαφῶν ὠνόμασεν ὁ διάσημος Γερμανὸς ἀρχαιολόγος Carl Robert κατὰ τὸ ἐνταῦθα τελευταῖον

ΕΡΝΕΣΤΟΣ ΡΕΓΙΕ

ἀρχαιολογικὸν συνέδριον ὃχι «ἀνακαλύψεις» ἀπλῶς, ἀλλὰ «ἀποκαλύψεις». Τόσον σημαντικὰ εἶναι τὰ εὐρήματα ἐκεῖνα ἰδίως, τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχαίῃν ζωγραφικὴν τέχνην τοῦ ἐν Θέρμῳ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Πρόκειται περὶ τῶν μετοπῶν τοῦ ναοῦ, αἵτινες εἶναι πλάκες πηλινῆς φέρουσαι ζωγραφιστάς παραστάσεις. Ἀλλὰ καὶ πλαστικὰ ἔργα εἶχεν ὁ ναός, πηλινὰ ὡσαύτως, τὰς γυναικῶν, ἀνδρῶν καὶ Σειληνῶν κεφαλὰς τῶν ὀρθοκεράμων (κεράμων ἡγεμόνων) τῆς στέγης, τὰς ὁποίας θανμασίως μετὰ τὰς λαμπράς τῶν χρωμάτων ἀποδίδει εἰς ἐκ τῶν πινάκων.

Τὴν μελέτην τοῦ κ. Σωτηριάδου συνοδεύουσι καὶ σχέδια ἀναπαραστάσεως τοῦ ξυλίνου τούτου ἀρχαιοτάτου ναοῦ, ἐκπονηθέντα ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχιτέκτονος Γ. Καβερὰν μετὰ σχετικῶν παρατηρήσεων.

Ἡ σπουδαιότης τοῦ δημοσιεύματος τούτου δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξαρθῇ περισσύτερον. Τιμὴ καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν συγγραφέα αὐτοῦ ἰδιαίτερος, ὅστις διὰ τῶν ἐπιτυχῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν μελετῶν ἀρχαιολογικῶν, ἱστορικῶν καὶ τοπογραφικῶν, τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ ἐξέδωκε, κατέλαβε διακεκριμένην θέσιν μετὰ τῶν πρωτευνόντων Ἑλλήνων ἐπιστημόνων.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΟΜΕΝ ἀπὸ τὸν «Νουμᾶν» ἓνα ὥραϊον ποίημα τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμᾶ.

ΤΑ ΚΑΝΟΝΙΑ

Στὶς παρατημένες τάπιες
τὰ κανόνια καρφωμένα.
Πάνε οἱ πολεμάρχοι, πάνε,
τὰ δαυλιὰ σφυσμένα.

Νά καὶ ἡ μέρα! Τὰ κανόνια
πάντα ἀσάλευτα, βουβὰ.
Νά καὶ ἡ νύχτα! Τὰ κανόνια
τρεμοσιένται, ξωτικά.

Νά καὶ ἡ μέρα! Τὰ παιδάκια,
—ὦ ἀσυλλόγιστες χαρὲς!—
καβαλλάρηδες ἄπανον
σ' ἄλυτους νεκρούς! Γιὰ δὲς

λόγια ἄπανον τοὺς γραμμένα
τρέλας καὶ ἀσεβῆς ζωῆς
καὶ ἀπὸ χέρι ἐρωτευμένου
τόνομα τῆς λυγρῆς.

Νά καὶ ἡ νύχτα! Τὰ κανόνια,
ξωτικά, καὶ τρεμοσιένται.
Ἄκου! ἀνήμπορα νὰστράφουν,
καταριένται!

Ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῆς Griechische Paläographie καὶ καθηγητῆς τῆς Παλαιογραφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας κ. V. Gardthausen γράφει διεξοδικὴν καὶ λίαν εὐμενὴ κριτικὴν εἰς τὴν Berliner Philologische Wochenschrift διὰ τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, πού συνέταξεν ὁ συνεργάτης μας κ. Νίκος Α. Βέης. Ὁ κ. Gardthausen ἐξαιρεῖ τὸν πλοῦτον τῆς Ἀνατολῆς εἰς συλλογὰς κωδίκων καὶ παρατηρεῖ ὅτι ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸν κ. Λάμπρον ἐξαιρέτως εἰς τὴν ἐρευνᾶν καὶ μελέτην τῶν τοιούτων θησαυρῶν κατέγινεν ὁ κ. Νίκος Βέης, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀκατάβλητον σπουδὴν ὀφείλομεν πολλὰς διαφορῶν κέντρον ἀναγραφὰς κωδίκων. Διὰ τὰ καθέκαστα ὁ κ. Gardthausen ἐπαινεῖ τὸν συγγραφέα δι' ὅσα παρετήρησε προκειμένου περὶ τοῦ παλαιογραφικοῦ ὅρου δέξυργος χαρακτήρ.

Ἡ γαλλικὴ σκηνὴ ἔχασεν ἓνα ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐργάτας της, τὸν Κοκλὲν πρεσβύτερον. Τὸ πρώτιστον προσὸν διὰ τὸ θέατρον, τὴν φωνήν, κατεῖχε ὁ Κοκλὲν εἰς τὴν τελειότητα. Καὶ τὴν ἐδέρμαινε, ὅπως εἶπεν ὁ Ροστᾶν ἀποχαιρετῶν τὸν νεκρόν, ἡ πεποιθὴς, ἡ πιστὴ τὴν ὁποίαν εἶχε εἰς τὸ ἔργον πού ἀνελάμβανε νὰ παῖξῃ, τὴν ὁποίαν πάλιν ἐκάνονε ἡ τέχνη καὶ ἡ μεγάλη του πείρα τῆς σκηνῆς. Δὲν ἐνόμιζε ἀναγκαῖον, διὰ νὰ συγκινήσῃ ὁ ἡθοποιὸς, νὰ συγκινήθῃ ὁ ἴδιος. Τὴν συγκίνησιν πού θὰ μεταδόσῃ εἰς τοὺς θεατὰς, πρέπει νὰ τὴν ἀντλήσῃ ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ μόνου, χωρὶς νὰ παθαίνεται ὁ ἴδιος, ὅπως διηγείτο ὁ Κοκλὲν ὅτι τὴν ἔπαθε ὅταν ἦτο 17 ἐτῶν.

Εἰς τὸ μάτι τοῦ ἡθοποιοῦ συγκεντρώνεται, ἔγραφε, ἡ ζωὴ του. Ἐκεῖ τὸν παρακολουθεῖ ὁ θεατῆς, γι' αὐτὸ ἐκεῖ πρέπει νὰ συγκεντρωθῇ ὁλόκληρος. Ἄν τὸ βλέμμα του δὲν ἔχῃ τὴν ἐκφράσιν πού τοῦ ἀρμόζει, δὲν ἤμπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὸ κοινόν. «Ὅταν ἔχῃς κατὰ νὰ διηγῇ, λέγει κατὰ λέξιν, τὸ μάτι σου πρέπει νὰ ἀνεῖξῃ τὸ πρᾶγμα πού διηγείσαι, καὶ τὸ κοινόν θὰ τὸ ἰδῇ ἀντανανκλῶμενον μέσα εἰς αὐτό. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἤμπορεῖς νὰ διηγῇς τίποτε χωρὶς νὰ στρέφῃς πρὸς τὸ κοινόν. Ἡμπορεῖς ν' ἀρχίσῃς ἔτσι, ἀλλὰ σιγὰ σιγὰ πρέπει νὰ προσβλέψῃς τοὺς θεατὰς. Τὸ μάτι τότε προσηλώνεται εἰς ἓνα σημεῖον χωρὶς νὰ μετακινήθῃ πλέον, διότι ἐκεῖ μέσα βλέπεις ὅτι διηγείσαι. Τὸ μάτι αὐτὸ κάνει τὸ κοινόν νὰ πνευστιᾷ. Ὅτι θὰ βγῇ ἀπὸ τὸ στόμα σου, ἐννιάρχει προτιήτερα μέσα στὸ μάτι, καὶ ἡ λέξις ἔρχεται νὰ βοηθήσῃ τὴν πρώτην αὐτὴν ἐντύπωσιν. Τὸ ἴδιον πρέπει νὰ κάμῃ ὁ ἡθοποιὸς καὶ ὅταν ἀκούῃ ἐκείνον πού τοῦ ὁμιλεῖ. Ἄν ἀκούῃ χωρὶς νὰ προσέχῃ, τὸ κοινόν δὲν πιστεύει εἰς ὅ,τι γίνεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς».

Ἀπὸ τώρα προετοιμάζονται εἰς τὴν Προβηγκίαν νὰ πανηγυρίσουν μεγαλοπρεπῶς τὴν πεντηκονταετηρίδα τῆς «Μίρεϊ» τοῦ Μιστρᾶλ. Μετὰ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν ἡ πόλις τοῦ Ἀρλ θ' ἀνεγείρῃ καὶ μνημεῖον πρὸς

Ἡ ὑπὲρ τῶν σεισμόπαθόν τῆς Ἰταλίας ἐπιτροπὴ τοῦ Βερολίνου ἀπεφάσισε νὰ ἐκδώσῃ διεθνή γραμματόσημα, τὰ ὁποῖα θὰ πωληθοῦν παντοῦ.

Εἰς τὸ Wild West τῆς βορείου Ἀμερικῆς οἱ ἀκροαταὶ εἰς τὸ θέατρον ὅταν θέλουν νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἐπιδοκιμασίαν των καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν των σφυρίζουν δαιμονιώδως! Ὁ Καρούζο ὅταν ἐτραγουδῇ διὰ πρῶτον φοράν ἐκεῖ, ἐπευφημήθη κατ' αὐτὸν τὸν παρόδοξον τρόπον Κατ' ἀρχὰς μὴ γνωρίζων τὸ τοπικὸν αὐτοῦ ἔθιμον, ἐνόμισεν ὅτι τὰ σφυρίγματα ἦσαν ἀποδοκιμασίαι. Φύσει ὁμως ἀτάραχος δὲν ἔδωκε σημασίαν εἰς τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐξήγησε ἀπὸ τὸν ἱμπρεσάριόν του ἐξηγήσεις. Ὁ ἱμπρεσάριος, ὁ ὁποῖος ἐσφύριζε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ παρασκήνια, τοῦ εἶπε μὲ ἀγωνίαν

— Τί κάθεσαι; Ἐβγα λοιπὸν νὰ εὐχαριστήσης.

Καὶ μετὰ τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τῶν σφυριγμάτων ἐκείνων, ὁ Καρούζο ἐξῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ἠδύναρξεν τὸ ἐνθουσιασμένον κοινόν.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν . . . Δρ. 2271.50

Ἀπὸ μίαν παράστασιν τοῦ «Γυιού τοῦ Ἰσκιου» Φρ. 135 . . . Δρ. 142.40

Δρ. 2413.90

Τὸ ἀπαιτούμενον ὀλίγον ποσὸν εἶναι 3,500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1,100. Καὶ τὸ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

ΚΑΘΕ συνδρομητὴς τῶν «Παναθηναίων» ὁ ὁποῖος ἐγγράφει ΕΝΑ νέον συνδρομητὴν ἐτήσιον καὶ συν-ἀποστέλλει τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς, λαμβάνει ὡς δῶρον ΟΚΤΩ δραχμῶν βιβλία ἐκ τοῦ κατωτέρω καταλόγου.

Διατιμῶμεν χάριν εὐκολίας τὰ βιβλία τῆς Α' Σειρᾶς πρὸς Δρ.—Φρ. 1 ἕκαστον καὶ τῆς Β' Σειρᾶς πρὸς 3. Τὰ βιβλία θ' ἀποστέλλονται ἐλευθέρᾳ ταχυδρομικῶν τελῶν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν βιβλίων τοῦ καταλόγου μας, ἀναλαμβάνομεν ν' ἀποστείλωμεν ὅτι δῆποτε βιβλίον μᾶς ζητηθῇ μὴ ὑπερβαίνον τὰς Δρ.—Φρ. 8 διὰ κάθε νέαν ἐγγραφὴν.

Κάθε συνδρομητὴς μας ἔχει βεβαίως ἓνα στενὸν φίλον ἢ συγγενὴ φιλικῶς, διατεθειμένον νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ ἔργον ἐνὸς περιοδικοῦ. Αὐτὸν τὸν φίλον ἢ συγγενὴ ὡς θελήσῃ νὰ τὸν ἐγγράφῃ εἰς τὰ «Παναθηναία». Ὅτι ζητοῦμεν ἀπὸ τούτων συνδρομητῶν μας εἶναι ἐλάχιστον διὰ κάθε ἓναν χωριστά. ΜΕΡΙΣΤΗ ὁμως θὰ ἴναι ἡ ἐκ τοῦ συνόλου ἐνίσχυσις τῶν «Παναθηναίων» καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς πρόδοσις καὶ βελτίωσις τοῦ περιοδικοῦ.

Σειρὰ Α'.— Πρὸς Δρ. 1 ἕκαστον

Χ. Ἀννίως: Ἐδὼ κ' ἐκεῖ.
Δ. Βικέλας: Λουκῆς Λάρας, διήγημα.
Ν. Ἐπισκοπόπουλος: Ἑορμῆς ψυχῆς, δράμα.
Δ. Γ. Καμπούρογλους: Mémoires du Prince N. Ypsilanti.

Κ.Μ. Κωνσταντόπουλος: Ἱστορία τῆς βυζαντ. τέχνης.
Κώστας Λαδόπουλος: Χαμένη εὐτυχία, δράμα.

ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἐξήσαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὕμνου τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἡ Γυμναστική κατὰ τὸ σουηδικὸν σύστημα ὑπὸ Ι. Ε. Χρυσάφη. Ἀθήναι, Τυπογρ. «Ἑστία» δρ. 6.

Ἑγυεινὴ, ἐπιδημιολογία, ὁροθεραπεία, ἐναρκτήριος λόγος Ἀγγελικῆς Γ. Παναγιωτάτου. Ἀθήναι, Τυπογρ. Ἀνέστη Κωνσταντινίδου.

Παρθενών, ἔτος Β', Πειραιεύς, Τυπογρ. Ταρουσοπούλου.

Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, κατάλογος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἢ ὑπὸ Ἑλλήνων ἀλλοχού ἐκδοθέντων βιβλίων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907, ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου, Ἀθήναι, Τυπ. Σακελλαρίου (ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος Γ').

Ἡ Ζωὴ μου, ὑπὸ Δ. Βικέλα, Ἀθήναι, Σύλλογος ὄφελ. Βιβλίων. δρ. 2.50 φρ. 3.

Ἡ Χαρούμενη Ἐπιστήμη ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Σαραφίδου, Κάϊρον, φρ. 2 1/2.

Ὁ Δημήτριος Βερναρδάκης καὶ τὸ ἔργον του, διὰ λεξίς Δημ. Γ. Κακλαμάνου. Τεργέστη 1907, δρ. 1.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ. Εἰς τὸ περὶ τῆς φήμης τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου ἄρθρον τοῦ τελευταίου τεύχους τῶν «Παναθηναίων» διόρθωσε κατὰ τὴν μεταγραφὴν τῆς φήμης τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τὸ ὑστ(ε)ρον εἰς τὸν βασιλ(ε)α εἰς τ(ε)ρον(ον)...

Σπ. Λοβέρδος:

Μ. Μαλακάσης:

Γ. Μανρογιάννης:

Σπύρος Μελάς:

Ἀντ. Μηλιαράκης:

Κίμων Μιχαηλίδης:

Παῦλος Νιρβάνας:

Ὁσκαρ Ουάιλντ:

Σπυρίδων Παγανέλης:

Κωστής Παλαμῆς:

Ι. Πολυλάς:

Γ. Στρατήγιος:

Λεύκωμα «Παναθηναίων»:

Σπαρτιατικὸν Ἡμερολ.:

Σειρὰ Β'.— Πρὸς Δρ. 3 ἕκαστον

Γρηγόριος Ξενόπουλος:

Τόμοι τῶν «Παναθηναίων»:

Μυθιστορήματα καὶ Λιγνῆματα—Ἐκδ. «Παναθηναίων».

Ἡ Ἀγία Πόλις.

Ἡ Κυρὰ τοῦ Πύργου, δράμα.

Βυζαντ. τέχνη καὶ καλλιτέχνη.

Ὁ Γυιὸς τοῦ Ἰσκιου, δράμα.

Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρ.

χαῖα Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Ὁμοία Κεφαλληνίας.

Σάν Ζωὴ καὶ σάν Παραμῦθι.

Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία.

Ἀρχιτέκτων Μάρθας, δράμα.

Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια.

Παγὰ Λαλέουσα. ποιήματα.

Τὸ Χελιδόνι, δράμα.

Σαλῶμη, δράμα.

Πάρεργα Φύλλα.

Ἕγνους εἰς τὴν Ἀθηναίαν.

Ἡ Φιλολογικὴ μας Γλῶσσα.

Τραγοῦδια τοῦ Σπιτιοῦ.

σχῆμα τῶν «Παναθηναίων».

ἔτος 1906.

ἔτος 1907.

ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΕΤΟΣ Γ'.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Β'. ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1908

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1908

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Ταμείον καὶ Τράπεζα	Δρ. 1,255,927 06	Κεφάλαιον μετοχικὸν διηρημένον εἰς 60,000 μετοχὰς	Δρ. 6,000,000. —
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ λαχειοφόρων ὀμολογ. καὶ χρηματογρᾶφων . Δρ. 4,009,808 88		Κεφάλαιον ἀποθεματ. τακτικὸν Δρ. 12,573.55	
Ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογρᾶφων	116,023.80	Κεφάλαιον ἀποθεματ. τακτικὸν ἑξαμηνίας 1908	3,088 25
Συναλλάγματα καὶ γραμμάτια ἐν χαρτοφυλάκιῳ	1,354,760 75	Ἐκτακτὸν ἀποθεματικὸν κεφάλαιον προνοίας	12,000. —
Ἀποδείξεις συντάξεων ἐν χαρτοφυλάκιῳ μισθοδοσιῶν λειτουργῶν κατωτέρως καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν χαρτοφυλάκιῳ	108,468.49	Καταθέσεις πολυτελεῖς καὶ ἐν δυνεὶ Ταμειτηρίου	2,338,197.81
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ χρυσοῦ, κοσμημάτων κλπ	47,615.72	Πιστωτικοὶ Λογαριασμοὶ	2,417,585.80
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐπίπλων, καὶ ὀφείλεται ἐπίπλων μὲ δόσεις	635,414.10	Μερίσματα μὴπω ἐκδοθέντα	2,772.50
Ἐκχωρήσεις ἀπαιτήσεων ἐνοικίων Δημοσίου ἢ σφαλισμένων καὶ δι' ὑποθήκης	24,191.60	Μερίσματα δρωτικὸν Β' ἑξαμηνίας 1908	52,500. —
Δοξαρισμοὶ ἡγνυμένων	53,874.05	Κέρδη καὶ Ζημίαι Ὑπολοίπων ἀφιέμενον διὰ τὴν ἐπομένην ἑξαμηνίαν	4,231.87
Δοξαρισμοὶ ἡγνυμένων (Γνωκαταστήματα Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, καὶ προσωρινὸι λογαριασμοὶ)	238,737 45		
Ἐκχωρήσεις λογαριασμοῦ	122,056.05		
Μετοχαί: Ἀντίτιμον μὴπω ἐκδοθέντων 45,000 μετοχ. Κτήμα Τραπεζῆς. ὁδὸς Πανεπιστημίου	37,004.10		
Ἄξια οἰκοπέδου	4,500,000. —		
Ἄξια οἰκοδομῆς μέχρι σήμερον	Δρ. 200,000. —		
Χρηματοδράγα ἐν γένει, καὶ λαχειοφόροι ὁμολογιαὶ Ἑθνικῆς Τραπεζῆς	169,152. —		
Μερίσματα καὶ τοκομερίδια ἐν γένει	164,011.95		
Παρακαταβολαὶ Δανείων	11,865.22		
Γραμμάτια λήξαντα καὶ εἰσπρακτέα	173. —		
Συντάξεις λήξαντα καὶ εἰσπρακτέα	11,827.80		
Μισθοδοσίαι λήξαντα καὶ εἰσπρακτέα	4,000 66		
Ἐξόδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως ἄξια θησαυροφυλακείου καὶ χρηματοκιβωτίων)	453 10		
Ἐξόδα ἐγκαταστάσεως Πρατηρίων	Δρ. 55,461.45		
Ἐξόδα ἐγκαταστάσεως	1,470.20		
	Δρ. 13,121,796.93		Δρ. 13,121,796.93

ΑΝΤΙΠΑΡΑΒΟΛΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΙΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1908 ΠΡΟΣ ΤΟ 1907.

Τὸ ὑπόλοιπον τῶν καταθέσεων ἐν συνόλῳ κατὰ τὸ 1907 ἀνῆρχετο εἰς	Δρ. 3,419,993 80
Κατὰ τὸ 1908	4,617,044 96
Κατὰ τὸ 1907 προεξωφλήθησαν 12,583 ἀποδείξεις συντάξεων καὶ μισθοδοσιῶν	14,821
Κατὰ τὸ 1908 ἐχορηγήθησαν εἰς 4,099 πρόσωπα δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ κοσμημάτων	407,390 41
Τὰ ἀκαθάριστα κέρδη ἀνηλθον κατὰ τὸ 1907 εἰς	511,039.33
Καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1907 ἐνηργήθησαν 61,535 συναλλάγαί ατόμων	80,648
Ἡ ἐν γένει κίνησις χρεωπιστώσεως Ἑνεργ. καὶ Παθητ. κατὰ τὸ 1907 ἀνῆλθεν εἰς	367,949,110 24
Ἀ.εἰς χρυσὸν μερίδες ὑπελογίσθησαν πρὸς δραχμὴν μίαν ἕκαστον φράγκον	440,158,861 80

ΚΕΡΔΗ ΚΑΙ ΖΗΜΙΑΙ Β'. ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1908

ΚΡΕΩΣΕΙΣ	ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ
ἰς ἔξοδα Διαχειρίσεως, ἧτοι: Μισθοὶ Διευθύνσεως καὶ Προσωπικοῦ	Δρ. 131,259.09
Ἐνοίκιον Καταστήματος	47,962.13
Ἐντυπία, φωτισμός, γραφικὴ ἔργα, βιβλία, ταχυδρ. ὑπηρεσία, κλπ	28,684.60
Ἐξόδα τμήμ. ἐνεχυροδανείων	20,189.58
ἰς ἔξοδα Διαχειρίσεως Πρατηρίων	9,561.28
ἔξοδα Ἐγκαταστάσεως καὶ ὁμοίᾳ Πρατηρίων	6,909.75
ἔξοδα Διαχειρίσεως Συντάξεων καὶ ἡγνυμένων	5,696.92
καθυστερήσεις ἀποδείξεων συντάξεων, ἀποσβέσεις	1,687.97
φόρον ἐπιτηδεύματος Β' ἑξαμηνίας 1908	1,087.80
τόκους Ταμειτηρίου	44,872.60
τόκους Καταθέσεων ἐπὶ τόκῳ	41,905.10
τόκους Πιστωτικῶν Λογαρίσμων	36,309.39
Καθαρὰ κέρδη { Δατεῖμένα διὰ τὴν παροῦσαν ἑξαμηνίαν	77,655 70
{ Ἀφιέμενα διὰ τὴν ἐπομένην	4,231.87
	Δρ. 261,083.86

ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΘΑΡΩΝ ΚΕΡΔΩΝ Β'. ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1908 ΔΡΑΧΜΩΝ 77,655.70 ΩΣ ΑΝΩΤΕΡΩ

Εἰς ὁριστικὸν μέρος Β' ἑξαμηνίας 1908	Δρ. 77,655.70
Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μερίσματος τῶν Δραχμῶν 77,655.70	13,000. —
Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μερίσματος τῶν Δραχμῶν 77,655.70	65,655 70
Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μερίσματος τῶν Δραχμῶν 77,655.70	3,891. —
Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μερίσματος τῶν Δραχμῶν 77,655.70	61,764.70
Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μερίσματος τῶν Δραχμῶν 77,655.70	9,264.70
Μέρισμα ὁριστικὸν ἑξαμηνιαίων καθαρόν, ἧτοι ἐλευθέρων φόρον καὶ χαρτοσήμου πρὸς Δρ. 3,500 % ἑφ' ἑκάστης μετ' ἑξῆς	52,500. —

Τὸ μέρος πλεονέκειται:

Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι μετὰ τὴν ἐγκρίσιν τοῦ παρόντος ἱσολογισμοῦ ὑπὸ τῆς Γενικῆς τῶν Μερίσματος.

LA REVUE

ANCIENNE REVUE DES REVUES

Sommaire du 1 Janvier. — Jean Pinot, Quelques Clichés du Bonheur. — Léonce Depont, Poésies. — Ernest Tissot, Madame Mary Duclaux-Robinson. — Mme J. Thénard, Choses vues, Choses vécues (IV). — Dr Guelpa, Comment renouveler et rajeunir notre Organisme? — Émile Faguet, La Duchesse de Bourgogne. — Émile Hinzelin, L'Art en Lorraine. — Vera Starkoff, Le Renouveau mystique. — Louis Courat, entre Idistes et Espérantistes, etc.

ΚΩΝ. Φ. ΣΚΟΚΟΥ

ΕΘΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ 1909

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ, ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟΝ, ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ

Έτος 24^{ον} — Τόμος 24^{ος}

Ο τόμος ούτος του γνωστού και προσφιούς εις όλον τὸν Ἑλληνισμὸν **ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ ΣΚΟΚΟΥ** εἶνε εἰς τὴν πλουσιωτέραν καὶ καλλιτεχνικωτέραν τῆς ὅλης σειρᾶς.

Εἰς τὰς 400 κομμάς σελίδας του συνεκεντρώθη ὅτι εὐμορφον καὶ πνευματώδες καὶ ἐνδιαφέρον γνωρίζει νὰ περιυλλέγῃ ἡ καλλισθησὶς καὶ ἡ μακρὰ πείρα οὐ ἐκδότου.

Δὲν εἶνε καμμία ἀνάγκη νὰ συστήσωμεν τὸ **Ἡμερολόγιον Σκόκου**. Ὁμιλοῦν εὐγνωστότερον παντὸς ἐπαύου οἱ μέχρι τοῦδε 24 τόμοι αὐτοῦ.

Τιμᾶται χρυσόδετον

Διὰ τὴν Ἑλλάδα δρ. 5.50 — Διὰ τὸ Ἐξωτερ. φρ. 6

Ἡ Διεύθυνσις τῶν «Παναθηναίων» ἀναλαμβάνει νὰ τὸ ἀποστέλλῃ ἀσφαλῶς καὶ ἐπὶ συστάσει εἰς πάντα συνδρομητὴν των ἐμβάλλοντα αὐτῇ τὸ ἀντίτιμον.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έντοκοι καταθέσεις

Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα δέχεται ἐντόκους καταθέσεις εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια καὶ εἰς χρυσόν, ἤτοι εἰς φράγκα καὶ λίρας στερεῖνας ἀποδοτέας εἰς ὁρισμένην προθεσμίαν ἢ διαρκεῖς. Αἱ εἰς χρυσόν καταθέσεις καὶ οἱ τόκοι αὐτῶν πληρώνονται εἰς τὸ αὐτὸ νόμισμα εἰς ὃ ἐγένετο ἡ κατάθεσις, εἰς χρυσόν ἢ δι' ἐπιταγῆς ὀψεως (chèque) ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐπιταγῇ τοῦ ὁμολογιούχου.

Τὸ κεφάλαιον καὶ οἱ τόκοι τῶν ὁμολογιῶν πληρώνονται ἐν τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι καὶ τῇ αἰτήσει τοῦ καταθέτου ἐν τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Τραπεζῆς, ἐν Κερκίρᾳ δὲ Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ διὰ τῶν Ὑποκαταστημάτων τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς.

Τόκοι τῶν καταθέσεων

1 1/2	τοῖς	%	κατ' ἔτος	διὰ	κατάθ.	6	μηνῶν
2	»	%	»	»	»	1	ἔτους
2 1/2	»	%	»	»	»	2	ἐτῶν
3	»	%	»	»	»	4	ἐτῶν
4	»	%	»	»	»	5	ἐτῶν

Αἱ ὁμολογίαι τῶν ἐντόκων καταθέσεων ἐκδίδονται κατ' ἐντολὴν τοῦ καταθέτου ὀνομαστικαὶ ἢ ἀνώνυμοι.

ΕΞΕΛΟΘΗΣΑΝ

ΜΙΚΡΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΑΛΕΞ. ΜΑΥΡΟΥΔΗ

Ἐκδόσις «Παναθηναίων» — Δρ. 2.

ΕΞΕΛΟΘΗΣΑΝ

ΠΕΠΡΩΜΕΝΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

Δρ. Φρ. 3

Διὰ τοὺς συνδρομητὰς τῶν «Παναθηναίων» Δρ. Φρ. 2

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΦΡ. ΧΡ. 15.000.000. — ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Καίρῳ, Θεσσαλονίκῃ, Σμύρνῃ.

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ καὶ ΥΠΟΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ: ἐν Μοναστηρίῳ, Μυτιλήνῃ, Περγάμῳ, Μαγνησίᾳ.

Προεξοφλήσεις, Εἰσπραεῖς γραμματίων, Τηλεγραφικαὶ πληρωμαί, Ἐπιταγαί, Πιστώσεις, Πιστωτικαὶ Ἐπιστολαί, Δάνεια ἐπὶ χρεωγράφων, Ἐμπορευμάτων καὶ γραμματίων, Φύλαξις τίτλων, Ἐνοκίσεις χρηματοκιβωτίων. Ἐντολαὶ χρηματιστηρίου κλπ.

Καταθέσεις Δραχμῶν. — 3 1/2 % ἑτησίως διὰ καταθέσεις ἐν ὄψει, καὶ Ἀνοικτούς Ἀσμούς μέχρι Δρχ. 25.000. — 3 % ἑτησίως διὰ καταθέσεις ἐν ὄψει καὶ Ἀνοικτούς Ἀσμούς, μέχρι τοῦ ποσοῦ Δρχ. 100.000. — διὰ τὰ πέραν τῶν 100.000 ποσὰ ὑπολογίζεται τόκος 2 % ἑτησίως. — 4 1/2 % ἑτησίως διὰ καταθέσεις 6 μηνῶν. — 5 % » » » 1 ἔτους καὶ ἐπέκεινα.

Καταθέσεις Χρυσοῦ. — Τόκος κατὰ 1/2 % ἐπὶ ἑλαττῶν τῶν εἰς Δραχμάς καταθέσεων.

Ταμιευτήριον. — 4 % Διὰ καταθέσεις μέχρι τοῦ ποσοῦ Δρχ. 2.000. —

Αἱ καταθέσεις ἀποδίδονται εἰς ὃ νόμισμα ἐγένετο.

ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ LIMITED

ΣΥΣΤΑΘΕΙΣΑ ΤΩ 1839

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ £ 315.510

ΕΔΡΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ἐν Κερκύρα, Κεφαλληνία, Ζακύνθος, Πάτρας, Πειραιεῖ, Τριπόλει.

Καταθέσεις. Ἡ Ἰονικὴ Τράπεζα **Limited** ἀπὸ τῆς 1^{ης} Ἰουνίου 1907 καὶ μέχρι δευτέρας εἰδοποιήσεως, δέχεται καταθέσεις εἰς τραπεζογραμμάτια ἐπὶ τόκῳ ὑπὸ τοὺς κάτωθι ὅρους:

2 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν διὰ ποσὰ μέχρι 100,000 Δρ.— 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν διὰ ποσὰ πέραν τῶν 100,000 Δρ.— 3 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 3 μῆνας. 3 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 6 μῆνας μέχρι 2 ἐτῶν.— 4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 2 ἔτη μέχρι 4 ἐτῶν.— 4 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ ἐπέκεινα τῶν 4 ἐτῶν.

Ἡ Τράπεζα δέχεται ἐπίσης καταθέσεις εἰς chèques ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ἐπὶ τόκῳ, ὡς ἑξῆς: 3 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν.— 3 1/4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 6 μῆνας.— 3 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 1 ἔτος.— 4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 2 ἔτη καὶ ἐπέκεινα.

Αἱ εἰς ἐπιταγὰς (chèques) ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καταθέσεις ἀποδίδονται εἰς ὃ εἶδος ἐγένετο ἡ κατάθεσις, παντὸς δικαιώματος χαρτοσήμου ἐπιβαρύνοντος τὸν καταθέτην.

ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΚΟΜΜΩΣΕΩΣ

Σ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 4

La vraie ondulation Marcel.

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου 67. Κολώνια

Καμώσεις Κυριῶν

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου, 67.

Γαλακτοκομεῖα

Ι. Χρυσάκης, ὁδὸς Φιλελλήνων 4.

Βιβλιοδετεῖα

Σ. Ἀμπατζόπουλος, ὁδὸς Κολοκοτρώνη 7.

Φαρμακεία

Π. Βασιλείου, ὁδὸς Σταδίου καὶ Αἰόλου.

Εἰδωδιουπωλεία

Β. Ἀπόττου πρόφην **Γουλιέλμου**, ὁδὸς Σταδίου 9.

Π. Κ. Εξαρχόπουλος καὶ Ἀδελφός, Σταδίου 58.

Καφεῖνθεστιάτορια

Πανελλήνιον, ὁδὸς Πανεπιστημίου-Προαστείου.

ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΕΙΟΝ ΚΑΙ ΓΑΛΑΚΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

Ἡ "ΝΕΑ ΑΦΘΟΝΙΑ,"

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. Γ. ΣΚΡΕΚΗ

ΟΔΟΣ ΣΟΛΩΝΟΣ 139 (ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΝΙΓΓΟΣ)

Γάλα ἀγνὸν ἀγελαδινὸν καὶ πρόβειον ἢ ὁκὰ λεπτὰ 80.— Βού-
τυρον τῆς ὥρας.— Αὐτὰ φρέσκα ἐκ τοῦ κτηνοτροφείου τοῦ
Καταστήματος.— Δουκουμάδες ἔντακτοι καὶ ἀφράτοι.— Μέλι
Ὑμηττοῦ γνήσιον καὶ ἀγνόν.

ΒΟΥΣΤΑΣΙΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΙ ΚΟΛΟΚΥΘΟΥ

